BERDUCESI

GÜZ
sayı:4

Mevsimlik Kültür, Edebiyat ve Sanat Dergisi

Ayşegül Sözen Dağ
Fil Terbiyecisi

Canan Olpak Koç
Felsefe-i Zenan: Özgürlük Momenti Peşinde

Zeynep Sayman
Bir Orman Kuytusu

Elif Sönmezışık Aydın
Kutupların Hemdemi: Gri Mavi

Yasemin Kapusuz
Mısralarla Konuşan Sözle Direnen Bir Güzel Hanımefendi: Ayla Ağabegüm

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

BERDÜCESİ

Kültür, Edebiyat ve Sanat Dergisi

GÜZ

sayı:4

BERDUCESİ

Sayı 4 - Yerel Süreli

İmtiyaz Sahibi
Büyükşehir Belediyesi Adına
Hayrettin Güngör

Genel Yayın Yönetmeni
Duran Doğan

Sertifika No: 44153

Editör
Bilge Doğan

Yayın Kurulu
Habibe Öçal
Esra Kirik
Canan Olpak Koç
Ayşe Farsakoğlu
Fadime Tikbaş Apak
Melek Demirdöğen
Sibel Kök
Tuğçe Gök

Son Okuma
Melek Demirdöğen

Tasarım
Şeyda Nur Yıldırım

Görsel-Teknik Hazırlık
Ebrar Akkaya

Baskı
Semih Ofset Matbaacılık
Sek Yayıncılık Sağ. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Büyük San. 1. Cadde No:74 / 1-2-3-4
İskitler / ANKARA
Tel: (0312) 341 40 75

İletişim Adresi
berducesidergisi@gmail.com

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi

Bu eser, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi'nin bir kültür hizmetidir.

Sunuş

Yaz bitti, güz yağmurları düşüyor toprağa. Duyuyor musunuz, hüzünlü şarkıyı söylüyor tabiat. Eylülün serinliği dolarken yüreğimize kalemimize zeval gelmesin dileğiyle biz de yeni şarkılar söyledik. "Yazmak ciddiyet ister", düsturuyla dergimizin güz sayısını hazırladık. Dünya dönüyor ve mevsimler geçiyorken kış, ilkbahar, yaz ve şimdi sonbahar sayısıyla güzellikler taşıyor Berdücesi. Mevsimlerin anlamlarıyla iz bırakıyoruz okurun yüreğine.

Berdücesi'nin ilk sayılarında bahsetmediğimiz, okuyucumuzun merak etmesini istediğimiz, dergimizin isminin manası mevzundan bahsetmek istiyoruz. Berdücesi, Maraş'ın kuzeydoğu taraflarında yer alan, Gaffarlı yakınlarına düşen ve soğuğu ile meşhur beldedir. Ahır Dağı'nın eteklerindeki soğuğa misal verilirken Berdücesi anılırmış. "Berd" soğuk; "yüce" ise yüksek manasına gelir. Türkçe bazı kelimelerde gördüğümüz "y" sesinin düşmesiyle "Berd-yücesi" şeklindeki yer ismi, Berdücesi olarak halk söyleyişinde zamanla değişikliğe uğramış. Berdücesi'nde soğuklar erkenden başlar, bağ evlerinde erkenden sobalar yakılırmış, sonbaharla birlikte ise herkes şehre inermiş. Cahit Zarifoğlu'nun "Berdücesi" şiirinin ismi de bu yerden ilham olmuştur. Erdem Bayazıt, bir gün bağ komşusu Zarifoğlu'nun yeni yazdığı bir şiire başlık bulmak için uğraştığını görür. Bulundukları yerden (Durnalı) baktıklarında karşılarına düşen tepenin adı Berdücesi'dir. Bu ismi duyan Zarifoğlu, yeni şiirinin adını bulmuştur. Bu şiir, 1962'de yazıldığı için şairin "Şiirler" adlı kitabında, "Berdücesi- 1962" başlığı ile yer alır.

Peki, güz sayımızda kimler yazdı?

Canan Olpak Koç hocamız, Ahmet Mithat'ın Felsefe-i Zenan hikâyesinde, özgürlük tanımlamaları birbirinden farklı üç kadının hikâyesini değerlendirdi. **Cihan Nur Ardıç**, Byung Chul Han'ın penceresinden varoluşun hakikatinin elimizden nasıl kayıp gittiğini anlatan bir yazıyla aramızda. **Derya Özer**, Shakespeare'in ilk dönem oyunlarından olan Hırçın Kız'da Katherina'nın şahsında dönemin kadınına kandil tuttu. **Zeynep Sayman**, Akira Kurosawa'nın Dersu Uzala filmi ile insan-doğa ilişkisini ve medeniyet-modernizm eleştirisinine ışık tutuyor. **Hatice Mert Yunak**, Virginia Woolf eserleriyle bizi Londra sokaklarında geziye çıkaran inceleme yazısıyla aramızda. Melek Demirdöğen, çocuk kitaplarının çocuğun dil, düşünce, duygu, hayal dünyasına temas eden işlevlerinden bahsetti.

Tuğçe Gök, Küşterî Meydanı'nda tek kadın olan tiyatro sanatçısı Sibel Tomaç ile keyifli bir söyleşi yaptı.

Ayşegül Sözen Dağ, Filiz Eneç, Sıddıka Zeynep Bozkuş, Hümeyra Yargıcı, Esma Polat, Yasemin Zengin, Nurcihan Kızmaz, Meryem Küçük ve **Fatmanur Petek** bu sayımızın şairleri.

Emel Karagedik ve yetenekli genç kalemler **Şeyma Sarı, Lale Yüce** kitap tanıtım yazılarıyla aramızda. Emel Karagedik, Hasibe Çerko'nun *"Günbatımına Övgüler"*; Şeyma Sarı, Safiye Erol'un *"Dineyri Papazı"*; Lale Yüce, Yılmaz Irmak'ın *"Kanadım Değdi Sevdaya: Âşık Mahzuni Şerif ve Şiir Dünyası"* adlı kitaplarını tanıttı.

Elif Sönmezışık Aydın, Yasemin Kapusuz ve **Sinem Bozhöyük** denemeleriyle dergimizde yer aldılar.

Betül Karagedik, Feyza Nur Emiroğlu, Fatma Ünsal, Tuğçe Öcal, Hasna Para ve **E. Ecran Çeliksu** öyküleriyle bu sayıda.

Berdücesi'nin güz sayısını okuyucularımıza emanet ediyoruz.

Editör
2022 Güz

İÇİNDEKİLER

GEÇMİŞ ZAMAN TÜRKÜSÜ

Filiz Eneç

adil bir adamdı babam
gırtlağını gıdıklayan gömleği deliliğine eşlik ediyordu
zaten sevmezdi alafrangayı
uygar birisi de sayılmazdı aslında
bıyıklı bir adamdı kalabalığın içinde
burmalılar kadar özensizdi şapkasındaki yama
terbiye dersi verirdi komşu kadınlar
günaydın demesini bilmezdi çünkü babam
itaatkar bir havası da yoktu onu bağışlatan

kendi kendine konuşmayı severdi babam
saate bakmayı, kuşları seyretmeyi
o iç bayıltıcı esansların adamıydı, büyülü şehrin
Müslüm'ün Orhan'nın, Şakiro'nun
amcasından kalma ceketiyle
alkış tutmayı rüzgâra karşı
koşmasını bilmezdi, zemin dağılıverirdi
yasemin ışıkları kim söndürdü
körlüğüme seni yakıştıramıyorum yasemin
annemi hiç tanımamış gibiydi
yasemin derdi, ''yasemin '' bir tüy kadar hafifti

ağlamasını da beceremezdi babam
gözlerimdeki uyku tarafsız bir uygarlığı temsil ediyor
babam oluveriyor her şey, garip biçimli
hüzünse evin en sessiz köşesinde büzüldüğüm
kutsal kitapların geceye direnişi
iyi bir adamdı babam,
tövbesi dokuz çocuğu omuzlanışı
masadaki vazonun gölgesinde, eridiği mumlukta
serinliğe koşardı
yüzündeki dalgınlık koca bir ovaya dönüşüyor
kayboluyordu
babam kırk yaşında, binlerce yıldan beri
birlikte büyüdük koca bir gürültüyle

FELSEFE-İ ZENAN: ÖZGÜRLÜK MOMENTİ PEŞİNDE

Canan Olpak Koç

Bireysel varoluşun gerçek sorunları ile ilgilenen Kierkegaard, kişinin önce kendi hayatına sahip olması gerektiğini söyler. Ona göre kişi eğer, kendine ait bir hayata sahip olmadan birinin hayatı için tarihe başvurursa, yolunu tutacağı hiçbir şeye, sahici ile sahteyi ayırt edecek hiçbir araca sahip değildir; dolayısıyla yaptığı sadece yaşamanın sorumluluğundan kaçınmak ve aciz bir taklide başvurmaktır. Buna göre insandan beklenen ilk tavır kendine ait bir hayatı seçebilmesidir. Oysa hemen hemen bütün zamanlarda 'Ben' olamayan birey 'biz'in içinde olmayı seçerek varlık kazanmaya çalışır. Bu noktada Colette varoluşsal düşünüm kavramını ortaya atar. "Kendi üzerine düşünüm ya da varoluşsal düşünüm, 'kendi varlığın' verili olarak ortaya çıktığı momenti değil, erk bilincinin ortaya çıktığı o özgürlük momentini temsil eder; yani kendini dert edinen varlığın kendinin ne olduğuna karar verdiği momenttir bu." (Colette, 2006: 41). Bu potansiyeller kişinin bireysel özelliklerini keşfederek özgürlüğe yaklaşmasını sağlar. Özgürlük kendi kendinin sorumluluğunu almaktır. İnsan neden rahat ve güvenlik riski olmadan yaşamak yerine, kendi ben'inin sorumluluğunu alarak yine kendini tehlikeli bölgeye sokar? On dokuzuncu yüzyılın sonunda yazılmış olan bir anlatı tam da bu konuyu yani özgürlük momenti peşinde koşarak kendisi için risk alan kadınları anlatır.

Kadınların Felsefesi

1870 yılında yazılan Felsefe-i Zenan, Ahmet Mithat'ın 1870 ile 1894 yılları arasında yazdığı hikâyelerini topladığı Letaif-i Rivayat serisinin üçüncü kitabıdır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Garp Hikâyesi diyerek eserin yeni türün ilk örneklerinden olduğunu vurgular. Bu Garp hikâyesinin Türk edebiyatına getirdiği yenilikse göze çarpacak niteliktedir. Zira içerik seçimi, içeriğin nasıl bir üslupla aktarıldığı, kim tarafından yazıldığı dikkate şayan ayrıntılardır. Yazıldığı dönem düşünüldüğünde konusu ve içerdiği bakış açısıyla ayrıcalıklı bir hikâye olduğu hemen fark edilir. Erkek kalemin kadınsı çabasıdır. Lakin daha da önemli farkı varoluşsal düşünümün işlemeye başladığı kadın zihnidir.

İnsan için gerçek özgürlük yolu sahici olmaktır. Kendini gerçekleştirmeyle eş anlamlı kullandığımız otantik/sahici olma hali bireyin kendini fark etmesinin ötesinde çaba gerektirir.

Felsefe-i Zenan'da üç kadının hikâyesi anlatılır. Bu kadınlardan ilki Fazıla'dır. Diğerleriyse hikâyeleri Fazıla'ya bağlı olan Akile ve Zekiye'dir. Ancak onların paydası hayata karşı duruşları, felsefeleridir.

Hürriyetten yoksun kalmama pahasına yalnızlığı tercih edişleri ve özgürlük kavramına yükledikleri anlam onları dönemlerinin karakterlerinden farklı kılar. Fazıla'nın seçimleri üzerinden yapılan okumayla özgürlüğe koşan bir kadının portresi ortaya çıkar. Ancak adı geçen özgürlük daha önceden tarifi yapılmış bir hürriyet hevesinden öte bir şey gibidir. Fazıla, kendini konakta saklayan ancak zihnini hiçbir bağlayıcı unsura mahkûm etmeden yaşamaya çalışan bir kadın olarak sahnededir. Bu da onu varoluşsal olarak özgürlüğe mahkûm varlığın bir örneği haline getirir.

Sartre, insanın özgürlüğe mahkûm bir varlık olmasının onu aynı zamanda dünyaya mahkûm ettiğini ve bu dünyanın aslında yapılandırılmış bir dünya olmadığı gerçeğiyle karşı karşıya bıraktığını söyler. Özgürlük, kaygı kaynağı olarak dayanaksız kalmakla eş değer anlaşılabilir. İnsan, ayaklarının altında sağlam zemin bulunmayan, uçurumun kenarında yaşayan bir varlıktır. Seçimlerimiz bize aittir fakat bütün insanlığı ilgilendirmektedir. Felsefe-i Zenan'da Fazıla'nın hayat biçimiyle ilgili seçimi de başta yetiştirdiği kızları Akile ve Zekiye'yi ilgilendiriyor olsa da metne yaslanarak özgürlük okuması yapmak isteyen okuru da bir hayli meşgul edecek türdendir.

Hangi mecburiyet Ahmet Mithat'ın zihnine Fazıla'yı sokmuştur ya da Fazıla ortaya çıkacak bir zemin arayan kadınların ilk örneğiydi de kağıttan fırlamış mıydı üzerinde tartışılabilir. Onun özgürlüğe mahkûm oluşu daha çok küçükken varoluşsal yatkınlığından kabul edilebilir mi? Aslında Fazıla da Taaşşuk-ı Talat ile Fıtnat romanının Fıtnat'ı gibi sokağa pencereden bakar. Lakin onun sokakta görmek istediği, gönlünü çelip, ruhunu teslim alacak yakışıklı bir gönülçelen değildir. O yaşıtlarından bambaşka hayalleri olan, hayatına tek başına sahip çıkmaya aday olmuş bir kadındır. Sokak çıkamadığı değil çıktığında kendi olarak yürüyemeyeceğinden çıkmayı reddettiği bir yerdir. O, Felsefe-i Zenan hikâyesinin "kadınların felsefesinin" timsali olan karakteridir. Gelelim hikâyesine…

Fazıla, küçük yaşlarından itibaren babasının da desteğiyle iyi bir eğitim alır. Artık yetişkin bir kızken babası Bedrettin Efendi'yi kaybeder. Babasının vefatının ardından elde avuçta ne varsa bütün mal varlığını satarak konakta yaşamaya başlar. Büyük Ayasofya mahallesinde oturan, kültürlü, akıllı ve iyi terbiye görmüş, birçok kitap okumuş, kendisini yetiştirmiş bir kadındır. Evliliğin kadınları âdeta esirleştirdiğini düşünerek evlenmeye yanaşmaz. Fazıla Hanım, aynı zamanda yardımsever, fedakâr bir kadındır. Hikâye, Fazıla'nın eğitime düşkünlüğünün yanı sıra erkeklere tavrı vurgulanarak başlar. Yalnız evlilikten değil erkeklerden hoşlanmayan bir genç kızdır. Bu nedenle de evlilik hayatı aklının ucundan bile geçmez. Fakat hayat onun karşısında türlü bahanelerle iki kız çocuğu çıkarır ve onları evlat edinir.

Günlerini kütüphanede tek başına geçiren Fazıla ağır başlı ve okumaya düşkün özellikleriyle aynı zamanda güven duyulan biri konumundadır. Bir gün kütüphane memuru yedi sekiz yaşlarında bir kız çocuğuyla

Ahmet Mithat'ın Felsefe-i Zenan hikâyesinde, özgürlük tanımlamaları birbirinden farklı üç kadının hikâyesi işlenmiştir.

Fazıla'nın yanına gelir. Fazıla Hanım'a "biçare öksüz Allah'tan başka kimsesi yok. Düşkünler evine getirip bıraktılar. Kız çocuk, bakılması zor. Sizse yalnızsınız. Bir can yoldaşı olmak üzere, olur da hanım kabul eder diye getirdim." diyerek kızı ona verir. Evlenmeyi istemese bile çocukları çok seven Fazıla seve seve çocuğu alır. Yeni anne, kızına Akile ismini koyar. Akile, akıllı anlamına gelmesi bakımından felsefenin arzuladığı bir isimdir. Aslında bu şekilde evlat edinme biçimi okura tanıdık gelecektir. Sonraki yıllarda yazılan Çalıkuşu romanındaki Feride'nin bu konuda öncülü Fazıla'dır. Felsefe-i Zenan'da erkeklerden ve evlilikten kaçan Fazıla evlat edinirken Çalıkuşu'nda da nişanlısı Kamuran'dan kaçan Feride, gittiği bir köyde kimsesiz bir kızı evlat edinir. Kadınlar birbirine emanet edilmiştir kurguda.

Fazıla'nın olgunluğuyla tanınması ikinci bir kız çocuğunu daha karşısına çıkarır. Fatma Hanım adında eski bir komşusu dul kalması nedeniyle kızı

Zekiye'ye bakamadığını, onun eğitimiyle ilgilenemediğini söyler ve kızını Fazıla'ya getirir. Fatma Hanım; "Muhsin Paşa adında görevinden alınmış bir vali eskisinin konağına sığındığını ve orada kendisi olabildiğince geçinebildiği gibi kızını dahi sığıştırabilmiş ise de kızcağızın öyle cahil ve haylaz büyümesini içine sindiremediğinden gerek kendisinin ve kızının maaşlarını masraflarına karşılık göstermek üzere, kızcağızı eğitim ve öğretim görmesi için Fazıla Hanım'ın ellerine teslim etmek arzusunda bulunduğunu" söyleyerek derdini dile getirir. Bu kızın da sorumluluğunu alan Fazıla, Fatma Hanım'ın vefatının ardından Zekiye'yi de evlat edinir.

Fazıla Hanım, Akile ve Zekiye'ye annelik yapmaya başlar. İlk bölüm diyebileceğimiz Fazıla'nın hikâyesinde dişil bir başarı söz konusuyken Ahmet Mithat ikinci nesil kadınlar için erkeklere bir şans daha verilmesi gerektiğini söylemek ister gibidir. İlk bölümde Fazıla evliliğin kötülüğünden bahseder. Hürriyetine sahip çıkmanın yolu ona göre erkeklere yanaşmamaktan geçer. Hatta kızlarına vasiyeti de bu doğrultuda olur. Her koşulda özgürlük uğruna mücadele etmeleri için bu şarttır. Zaman ilerler. Günlerden bir gün Fazıla Hanım bir gece rüyasında gördüğü bir işaretin onu etkilemesiyle öleceğini hisseder. Kızlarıyla ilgili veraset işlemlerini halleder. Bütün mal varlığını Akile ve Zekiye'ye bırakır. Ama asıl vasiyeti kızlarının ölene kadar evlenmemeleridir.

Akile ve Zekiye annelerine bu vasiyeti yerine getireceklerini söylese de Zekiye bir buçuk yıl sonra cayar ve evlenir. Çatışmayı oluşturan da Zekiye'nin bu kararıdır. Zekiye, Halep'te öğretmenlik yaptığı evin divan efendisiyle bir yuva kurar. Hikâyede hareketliliği sağlayan bu evlilik olur. Süregidecek olan olaylar ya Fazıla'yı haklı çıkaracak ya da Zekiye evlilik hakkındaki ön yargıları yıkacaktır. Ancak beklenen mutluluk gelmez. Kocasını gece yarısı bir cariyeyle yakalayan hatta kocasının evlilik teşebbüsü olduğunu da öğrenen Zekiye kaybeder. Bu yenilgi onu hasta düşürür, verem olur ve bir süre sonra ölür.

Yazar kadınların kendi hayatlarının kontrolünü almaları gerektiği, bağlı veya bağımlı yaşamanın insana verdiği zarar hakkında yorumlara açık bir hikâye olarak konusunu tamamlar.

Özgür olmak ya da olmamak mı?

Eğer özgürlük daha ilk satırlarda söylendiği gibi kendi hayatına sahip çıkmaksa Felsefe-i Zenan'da kim özgür olmuştur? Fazıla, Akile ve Zekiye istediği bir hayatı mı yaşamıştır yoksa söz dinlemeyerek duygusal bir yanılmanın acısını çeken Zekiye hürriyetten mahrum mu kalmıştır? Bu soruların cevabı sıradan bir hürriyet kavramıyla değil varoluşsal özgürlük bağlamında değerlendirildiğinde beklenenin aksine yanıtlarla okuru karşılar.

Fazıla için evlilik kadını hürriyetinden mahrum bırakan, bağlayıcı bir kurumdur. Kadınların horlandığı, köle gibi kullanıldığı ve içerisinde kendisine ait bir dünyanın kurulamadığı adaletsiz bir birlikteliktir. Özellikle kurgu zamanının aktarıldığı gerçek zaman bağlamında düşünüldüğünde Fazıla yaşadığı dönemin erkeklerine gönderme yaparak onlara asla güvenilmeyeceğini düşünür. Onun için kaçış, kendini sakınma bizzat özgürlüğü için yaptığı seçimdir. Oysa özgür olmanın ağır bir sorumluluk

gerektirdiği bilinir. Fazıla'nın üstlendiği sorumluluğun sonucu Akile ve Zekiye'yi etkiler. Tecrübenin yol göstericiliğiyle kendini cesaretten uzak dinginliğe bırakan Akile kadar kendi tercihlerinin sorumluluğunu alarak yola çıkan Zekiye'nin yaşadıkları da özgürlüğe yaklaşımıyla ilgilidir. Zekiye'nin evliliği seçmesiyle özgürlük konusunda çatışma alanı kendiliğinden doğar. Burada yaşanan çatışma dışsal gerçeklikte kişinin zemin bulma ve zeminin yokluğu arasında sıkışmışlığıyla ilgilidir. İnsan için gerçek özgürlük yolu sahici olmaktır. Kendini gerçekleştirmeyle eş anlamlı kullandığımız otantik/sahici olma hali bireyin kendini fark etmesinin ötesinde çaba gerektirir. Baba kaybının ardından başka bir erkeğe sığınarak yaşamaktansa sosyal alandan uzak ama özel hayatında bağlarından kurtulmuş Fazıla kendini fark etmeye başlamıştır. O, bu yalıtılmışlığı özgürlük olarak tanımlar. Zihinsel olarak kimseye bağlı değildir. Maddi gücünün olması ekonomik bağımlılığı da yok eder. Seçimi kendine aittir ve Fazıla varlığını özgür kılacak yolda yürüyüp yaşamını tamamlar. Onun vasiyetiyse kadının özgür olma kadar özgür kalabilmenin yollarını aramaya mecbur olması değil daha dar bir çerçeve çizerek erkekten uzak kalabilmesidir. Ancak Zekiye kendi sınırını genişletmek ister.

Zekiye'ye göre annesinin haklılığı sabittir. Buradaki değişken evlenmeyi düşündüğü erkektir. Kötü erkek özgürlüğü engelleyense Sıtkı Efendi genelleme yapılarak anlatılan "kötü" erkekler gibi değildir. Kadınların özgürlüğü ve eğitilmesinden yanadır. Sıtkı Efendi'nin düşünceleri dönemin hâkim eril bakışının tam tersi olarak gösterilir. Bu iyi erkek tipi, Ahmet Mithat'ın erilliğe dönme çabası olarak kabul edebilirse de hikâyenin sonu aslında yazarın bir oyun oynadığını, ders verme amacı taşıdığını gösterir. Sıtkı Efendi'ye güvenen ve bir erkek annesi olan Zekiye bir süre sonra aldatılır. Fazıla'nın vasiyetini çiğnemek pahasına duygularına güvenerek hareket eden kızcağız mutsuzdur. Üstelik kendi konağından bir cariyeyle aldatılmıştır. Bu acı, yalnız aldatılmanın acısı değil annesinin onca çabasına rağmen eğitilememesinin ve yanılmasının acısıdır. Kurguda haklı çıkan Fazıla'nın bakış açısı gibidir. Yazar niyetini su yüzüne çıkararak, kadınların kendi hayatlarının kontrolünü almaları gerektiği, bağlı veya bağımlı yaşamanın insana verdiği zarar hakkında yorumlara açık bir hikâye olarak konusunu tamamlar. Sıradan hürriyet anlayışıyla Fazıla ve Akile hür, Zekiye hürriyetinden caymış olarak sayfalarda kalır.

Öyle midir?

Hikâyede Fazıla istediği gibi bir hayatı seçmiştir. Aslında Zekiye'de dünyayı görmek arzusuyla Muhsin Paşa ve onun ailesiyle Halep'e gidip istediği yaşama kavuşmuştur. Henüz gitme kararını alırken ablasına yazdığı mektupta onun içinde de farklı bir özgürlük arzusunun kanat çırptığı fark edilir. "Rû-yı arz yalnız bu İstanbul ve civarını muhit olan ufuktan ibaret değildir. Sair afakı dahi görüp hazret-i tabiatın her tarafça olan tesiratını muvazene etmek pek nafi bir şeydir (s.60)" der.

Konakta yaşamayı seçen Fazıla'nın tersine tabiatı, dünyayı keşfetme merakı galip gelir. Gözünün gördüğü alanın dışına çıkmak ister. Bu durumda Zekiye'nin seçimini hürriyetinden vazgeçme olarak okumak olanaksızlaşır. Seçim noktasında en az Fazıla kadar özgür davranmıştır. Üstelik entelektüel birikimini kullanacağı çalışma hayatına girerek 'sorumlu ben'in özgürlüğüyle hareket eder. Seçiminin bir vasiyet sonucu değil de kendi doğrularıyla şekillenmesi Zekiye'yi varoluşsal özgürlüğe yaklaştırır. Madem bilinç özgürlüğe mahkûmdur Fazıla kızlarına vasiyetinde onların yaşam biçimlerini belirlemekle özgürlüğün başkalarının özgürlüğünden geçtiğini unutmuş ve korumacı davranmıştır. Kendi özgürlüğü karşısında onların seçimlerine müdahale ederek onları kendine bağımlı kılmaya mahkûm etmiştir. Buradan bakıldığında Zekiye eril bakış açısıyla kazanan ya da kaybeden olarak değil, kendi bilinç seçimleriyle özgür olarak tanımlanabilir ve iş yazarın niyetini aşar bambaşka yerlere gider.

Zekiye, somut bireysel varoluşun temsilcisi gibi hakkı yenilmiş bir karakterdir. Kendi seçimleriyle ve yürüdüğü yolla kendini gerçekleştirme gayretine talip olmuştur. Bu da onu Fazıla'dan bir adım daha özgür kılar. Sadece Fazıla'nın vasiyetine bağlılıkla gelecek olan özgürlüğü elinin tersiyle itmiş ve bedelini ödediği sonuçla hayatına sahip çıkmıştır. Aksi durum bireysel özgürlüğüne daha en baştan müdahaledir. O, olanaklar sunduğu 'ben'inin sesini dinlemiştir. Dolayısıyla Felsefe-i Zenan hikâyesinde, özgürlük tanımlamaları birbirinden farklı üç kadının hikâyesi işlenmiştir. Fazıla ve Akile sahip olduklarıyla kendi başlarına kalmayı, başkası için var olmanın asıl tutsaklık olduğunu düşünürken Zekiye onların dışında bir çerçeve çizerek farklı bir özgürlük anlayışını temsil eder. Her birinin hikâyesinin merkezinde ne olduğuna cevap arayan özgürlük momenti vardır.

FİL TERBİYECİSİ

AYŞEGÜL SÖZEN DAĞ

Bazen kafamın içinde
Dev filler dolaşır
Bir konuda ayrı düştüklerinde
Sesleri göğe ulaşır
Bir çocuk ağlar
Bir oyuncak kırılır
Fil rengine boyanır dünya
Çocukların umutları
Maviye boyanmalı oysa

Kafamın içindeki dev fillere
Çiçekli elbiseler giydiriyor,
Renkli şekerler alıyorum
Dev fillerin boyunlarına
Kadife çiçeklerinden
Kocaman kolyeler yapıyorum
Bir de şarkı tutturdum mu
En güzelinden
Değmeyin fillerin keyfine

Bir anlaşma imzaladık
Gürültücü fillerle
Resimli kitaplar alıyorum onlara
Filli masallar anlatıyorum
Tüm bunları niye mi yapıyorum?
Filler tepinmesin
Çimenler ezilmesin
Çocuklar hep gülsün diye

BUHURUMERYEM

Feyza Nur Emiroğlu

İncerek uzun parmakları cam şişelerin üzerinde zarafetle dolaşıyordu. Buhurdanlığından yükselip odasına yayılacak olan kokuyu seçme konusunda bu gece ayrı bir özen gösteriyordu. Üzerinde 'gülibrişim' yazan şişeye dokunduğunda duraksayan narin parmaklarını yavaşça geri çekti. Aradığı koku bu değildi. Bir kitapta okumuştu; kokunun, zaman ve mekân dışı yolculuk aracı olduğunu ve o günden bu yana her gece buhurdanlığına sığınır olmuştu. Kitabın ismini düşündü. Hatırlayamadı. Daha fazla düşünmek istemedi ve bulunduğu odadan kaçmak ister gibi hevesle ama yine de sakince, ona gizli geçidi açacak olan kokuya ait şişeyi aramaya devam etti. Yasemin, lotus, ıtır, erguvan, manolya yazan şişeleri tek tek eledi. Geçidin anahtarını bir türlü bulamıyordu. Sonra birden tüm cam şişelerin ardında, kuytuda, bir başına ama asilce bekleyen ve üzerinde 'Sıklamen' yazan şişeyi fark etti. "Hadi oradan!" dedi kırgın mı kızgın mı olduğu anlaşılmayan bir ses tonuyla. "Sıklamenmiş, bak sen şu işe. Şiir kadar güzel, masalsı ve etkileyici Buhûrumeryemlerin ismi, ne zamandır sıklamen oldu?" diye söylendi bir süre. Onlara tavşankulağı denildiğini de duymuştu. Bu ismi de sevemedi.

Kalbi hassas biri için hassas çiçekler özeldir. Buhurumeryem çiçeği de onun için özeldi. Bundan olsa gerek şişenin üzerinde yazan 'sıklamen' yazısını görmezden geldi ve şişeden birkaç damlayı nezaketle damlattı buhurdanlığına. Artık odaya yayılacak olan kokuyu ve açılacak olan geçidi beklemeliydi. Bekledi de.

Beklerken, büyüklü küçüklü saksılarda yetiştirdiği buhûrumeryemler geldi aklına. Venedik'ten İstanbul'a taşındıktan sonraki soğuk bir kış sabahında, Eminönü'ndeki çiçek pazarından almıştı onları. Son derece alımlılardı, eflatuna çalan kırmızı renkleriyle. İstanbul kadar güzellerdi. Ama güzelliği kadar nazlı, o kadar narin, öylesine kırılgan... Yerini sevmeyenlerin solmaya yüz tutan hâllerini düşündü birden. Ah bu solgun beniz, tıpkı rüyasında gördüğü ama gerçekte hiç görmediği kadının yüzünü andırıyordu. Nerede görse tanırdı, ölümün habercisiydi bu. Gerçekten yerini mi sevmemişti buhûrumeryemler? Saksıların yerini değiştirseydi nasıl olurdu? Suyu mu az gelmişti acaba? Yoksa fazla mı su vermişti onlara? Yeterince ışık alamamış olabilirler miydi? Peki ya odanın ısısı onlara uygun muydu? Ölmelerini istemiyordu ama ne yapmalıydı?

"Kitabın ismini düşündü. Hatırlayamadı. Daha fazla düşünmek istemedi ve bulunduğu odadan kaçmak ister gibi hevesle ama yine de sakince, ona gizli geçidi açacak olan kokuya ait şişeyi aramaya devam etti."

Venedik Bahçelerini hatırladı o anda. Minik ellerinden tutup bu bahçelerde kendisini dolaştıran babasını, yanında olmasa da varlığını hissettiği annesini ve daha pek çok şeyi... Kokular aracılığıyla zaman ve mekân dışı yolculuklara çıkmayı henüz öğrenmediği dönemlerde, hayallerle çıkardı efsunlu yolculuklara. Hayaller kenti Venedik'ten ayrılıp masallar kenti İstanbul'un sümbül kokulu sokaklarına geldiği günü anımsadı sonra. Hoş rayihalarla bezeli İstanbul semtlerini... Beyoğlu, Üsküdar, Balat, Kuzguncuk ve daha nicesini hatırladı ve sığındı geçmiş anılarına. Üsküdar çiçek pazarına yolunun düştüğü güne sığındı mesela. Ona tanıdık bir kokuyu anımsatan Buhurûmeryemleri aldığı o soğuk gün, hafızasını meşgul etti bir süre. Sahi onların kokusu neden bu kadar tanıdıktı? Ve capcanlı renkleri, şimdi neden soluyordu? Cevabını bir türlü bulamadı.

Kokunun buhur olup uçuşunu beklerken aklından bunlar geçiyordu. Aklındaki hayallerden ve anılardan sıyrılıp aniden kitaplığına doğru çevirdi yüzünü. Ünlü İtalyan ressam Giotto'ya ve onun sanat eserlerine değinen bir kitap çarptı gözüne. Buhûrumeryemlerin huzurlu kokusu, usul usul yayılıyordu odasına. Geçidin açılma vakti yaklaşıyordu. Bunu bilmesine rağmen kitabı almak için yöneldiği sırada daha önce hiç duymadığı bir ses, şefkatle fısıldadı: "Belki de adlarını sevmiyorlardı, ondan sararıp soluyorlardı."

Bu sesi ilk kez duymasına ve odada kendisinden başka kimse olmamasına rağmen korkmadı ve şaşırmadı. Sesin kaynağına değil de ne söylediğine odaklanmıştı. Birden saksılara bakmak geldi aklına. Sararan buhûrumeryemlerini, belki tekrar canlanır diye saksılarında tutmaya devam etmişti. Saksıların üzerinde yazan 'sıklamen' yazısını görünce artık sesin sahibini merak etmeye başladı. Böylesine şefkatli bir ses kime ait olabilirdi? Çiçeklerinin neden solduğunu nasıl anlamıştı? Odada kimse yoksa bu ses nereden geliyordu? Onların solmasına sebep olabilecek onlarca soru sıralamıştı fakat çiçeklerinin adlarını sevmeyeceğini hiç aklına getirmemişti. Gözleriyle etrafı taradı. Şefkatli sesin sahibini aradı bakışlarıyla. Göremedi. Odada her zamanki eşyalardan ve buhurdan başka bir şey yoktu. Kokular konuşabilir miydi? Masanın üzerindeki vazoda elif misali dik gövdeli, asaletli ve ihtişamlı duran nergislerine baktı. Çiçekler konuşabilir miydi? Kitaplarına, kalemlerine, çok sevdiği öykü defterine baktı. Hangisi konuşabilirdi ki? Burnuna gelen kokunun yoğunluğu artmaya başladığı sırada, geçidin açıldığını fark etti. Bunu bekliyordu zaten, beklediği gibi olmuştu. Karadeliğe benziyordu bu geçit fakat içinde kaybolmadığı aksine kendini bulduğu türden bir karadelikti. Ya da belki de kişinin kendi içinde kaybolacağı bir tür boşluk... Öyle bir çekim gücü vardı ki, neredeyse öykü defterini eline alamadan yutuverecekti onu. Neyse ki defterini hızlıca yakaladı. Zamanın ve mekânın dışına çıkmaya hazırdı artık. Düşler âlemine doğru ilk adımı attı. Ve işte oradaydı… Geçidin ardında onu bekleyen manzaranın şaşkınlığıyla etrafına bakındı.

Her yer, her şey bembeyazdı. Zemin beyaz, gök beyaz, çimenler ve deniz beyazdı. Burası tam da aradığı yerdi. Bildiği tüm mekânların dışındaydı. Peki ya zaman? Hangi zamandaydı?

Ortamdaki beyazlığın şaşkınlığıyla bir süre etrafına bakındıktan sonra beyaz elbiseler içinde, ay tenli, solgun benizli, pamuk saçlı genç bir kadın: "Benim zamanımdasın," diye fısıldayarak yaklaştı ona. Bunca beyazın ortasında bir de o kadını görünce biraz daha kamaştı gözleri. Fakat bu şefkatli sesi tanımıştı. Bu ses, çiçeklerinin solma nedenini ona söyleyen sesin ta kendisiydi. Sesin sahibine doğru küçürek bir adım attı:

"Sararan çiçeklerimin isimlerini sevmediğini nereden bildin?"

Sesin sahibi gülümsedi. Gülümserken tılsımlı bakışları birer yıldız gibi parladı:

"Yalnızca ismini sevenler çiçek açar dünyada, ismini sevmeyenler solmaya mahkûmdur."

"Bunu nereden biliyorsun?"

"Kendimden biliyorum."

"Kimsin sen?" diye sormanın zamanı gelmişti. Zamanı geldiği hâlde sorulamayan pek çok soru vardı belki madde aleminde fakat misal âleminde böyle şeyler olmazdı. Sorular sorulur, cevaplar verilirdi. Geçit bunun için açılıyordu. Burada cevaplar vardı, burada ferahlık vardı, burada kendi içine doğru giden bir yolculuk vardı. İşte tam da bu yüzden hiç çekinmeden sordu: "Kimsin sen?"

Beyaz elbiseli, pamuk saçlı, ay tenli kadın cevap verdi ona:

"İstanbul'da Meryem derler bana, Venedik'te Maria... Sen ise yıllarca 'melek' bildin beni. Ben ismini sevdiği için meyve veren kadınım. Bereketim, anneyim… Dost olurum kimine, kimine nefes… Sevgiyi kalbimde taşır, merhamet ve şefkatle yoğururum sonra. Sen beni hatırlamasan da ben seni senden iyi tanırım. Sen bana sarılamasan da ben her gece sana sarılırım. Sakın ola uzaktayım sanma. Kalbine dön bak, daima oradayım. Hislerinde yanılmadığını asla unutma…"

Yeryüzünde asırlardan beri yaşıyor olsaydı eğer, uzun süredir beklediği cevap bu olurdu ama o çok gençti. Asırlardır değilse de yıllardır beklediği cevabı almıştı ve bu cevap gözlerinden süt rengi damlalar süzülmesine neden olmuştu. Sararan buhûrumeryemlerini, vicdan azabı çektiği geceleri, anlaşılamamayı, sarılamamayı, sığınamamayı düşündükçe gözyaşlarına mâni olamıyordu. Olmasındı zaten. Saçlarını okşayan şefkatli el tam da olması gereken zamanda ve bulunması gereken mekânda olduğunu hissettiriyordu ona. Merhametli bir elin azaltarak yok edemeyeceği hiçbir vicdan azabı olamazdı. Gözlerinden akan yaşları silerken benliğini huzur kaplamıştı. Tam son damlayı silecekti ki, parmaklarının arasından süzülen damla, kurutulmuş çiçeklerle kaplı öykü defterine düşüverdi. Kurutulmuş çiçekler 'bir damla süt' ile beslenip yeşerdi. Gözlerini kapattı, zamansızlığın ve mekânsızlığın tadını çıkarmaya başladı.

"İstanbul'da Meryem derler bana, Venedik'te Maria... Sen ise yıllarca 'melek' bildin beni. Ben ismini sevdiği için meyve veren kadınım. Bereketim, anneyim…"

* * *

Yeniden gözlerini açtığında her şeyin başladığı odada buldu kendisini. Buhurdanlığın etkisi geçmiş, geçit tamamen kapanmıştı. Nergislere baktı. Nergisler eskisinden de heybetli ve asaletli göründü gözüne. Kitaplığına döndü yüzünü, '*Giotto'nun Sanatı*' oradaydı. İlk fırsatta okumalıydı bu kitabı. Masanın üzerinde duran kurutulmuş çiçek kaplı öykü defterinin sayfalarına baktı sonra. Neyse ki geçidin açıldığı sırada defterini yanına alabilmişti. Sayfalara yazdıklarını okudukça buna daha çok sevindi. Bu yolculuk ona iyi gelmişti. Üzerindeki yüklerden kurtulmuş, yazdıkça tüy gibi hafiflemişti.

Kapatmadan önce defterine son bir not ekledi:

"Beyaz elbiseli, pamuk saçlı, ay tenli genç kadın; sadece rüyalarımda gördüğüm, beni doğururken benzi solan, nefesi tükenen annem Maria'dan başkası değildi. Maria, buhur olup uçuşmuştu ötelere. Buhurumeryem olup dönüşmüştü kanatlı meleklere. Buhurumeryemler nazlı olur, onlara iyi bakın. Yerini seven, adını seven, suyu, sevgisi bol Meryemler donatsın dünyayı. Meryem berekettir, anne, evlat, hoş bir koku, çiçek, kadın, dost, nefes, şefkattir. Merhamet yalnızca bir kadının uzun incerek parmaklarında gizlidir. Bırakın okşasın saçlarınızı."

KUTUPLARIN HEMDEMİ:
GRİ MAVİ

Elif Sönmezışık Aydın

İyi-kötü, güzel-çirkin her ne varsa hepsinin bir arada olduğu ve yaklaşık miktarda hürmet gördüğü modern zamanlarda, gerisinde ne var bilmediğimiz bir kancaya takılmış ve kendi haline bırakılamayan hayatlarımızın rengi; gri-mavi.

Ne uzakların ne yakınların temsili, ne gündüze ne geceye ait, ne kış ne yaz, ne berrak ne flu, ortada, ortalama ve iyiyle kötü arasında kalmış bir tarafsız.

Gayriihtiyari gri-mavi zamanlara doğduk. İkilemlerle çevriliyiz. Bir yanımız vaha iken diğer yanımız uçsuz bucaksız çöl. Bin bir inat bin bir hırs ile üretilen her teknoloji mutluluğu vaat ederken derin çukurlar açıyor ömürlerimize. Bedenimize iyi gelecek şeyler için zaman kazandıran her şey, tabiatı çalıyor bizden. Üzerine toz değdirmeyen modern hayat, kirli, mazot kokan, kafası karışık havalarda sabah koşularına davet ediyor. "Sağlıklı yaşam", laboratuvar üretimi hücresel yiyecekler için üretilmiş plastik ambalajlarının içinde. Her gün yeni çareler öneren, yeni umutlar vadeden bilim, sonsuz hayatı ararken kromozomlarımı bozguna uğratacak canavar fikirlere yoğunlaşıyor. İnsan hakları çalışmalarında sınırları zorlayan güçler, her gün daha çok "kendinden olmayan" hayatı söndürüyor. Boyun eğen, avuç açan her topluma bire üç, bire beş, bire on oranda bedeller ödetiyor.

Tıp teknolojisinin bakteri ve virüs üzerinde attığı dev adımlar yeni yüzyılın güç rekabetine alet ediliyor, biyolojik savaşlar organize ediliyor. Evet, organize ediliyor; zira günümüzde yaşanan kimi akıl almaz felaketlerin masa başı strateji savaşlarını aratmayacak arka planları olduğu açığa çıkıyor. Hayat kurtarmayı amaçlayan ilaç firmaları, radyasyonlu tehlikeli üretimlerini, geri kalmış (geride bırakılmış), hayatları ucuz sayılan insan topluluklarından sömürdükleri ucuz iş gücüyle sağlıyorlar. Açlık ve yoksulluk seviyesindeki toplumların işsizlik sorunu böylece bir nebze çözülmüş oluyor (!) ona şüphe yok. Hatta onlar için açlıktan ölmek kanserden ölmeye göre daha gurur kırıcı belki. Hayati tehlikenin farkında olarak bu işlerde çalışmaya mecbur kalıyorlar. Üstün sayılan toplumların refahı ve sağlığı için doğal kaynaklar ve insan ömürleri heba ediliyor. Böylelikle "ikinci sınıf" dünya vatandaşlarına,

“Şanslıysanız; kısa ama rahat yasayacaksınız.” mesajı veriliyor. Tabii rahatlık da görecelidir. Kafesinden hiç çıkmayan bir kuş, gökyüzünü nereden bilsin? İlaçların uygunluğunun kesinleşmesi için kullanılan denekler de yine gelişmemiş ve az gelişmiş ülke vatandaşları. Elbette onlara bir denek oldukları söylenmiyor ve hayatlarını tehlikeye atmalarından ötürü hiçbir maddi kazançları da yok. Sağlık sektörünün bir yanından ab-ı hayat akarken diğer yanı kanalizasyon göletleriyle dolu.

Demokrasi, hürriyet, serbestlik vadeden yönetimler, toplumları ekranlar üzerinden denetliyor, yönlendiriyor, istediklerini dayatıyor. Eğlendirici hatta eğitici unsurlara izleme cihazı muamelesi yaparak şahsi ve toplumsal mahremiyetin sonunu getiriyorlar. Bize interneti verenler, faturaların yanında daha ağır bedeller ödetiyor. Telefonumuz bizi pohpohlayan, vazgeçilmez bir köstebek. Bu dinleme ve denetleme konusunda hesap soracak olsanız amaç haklı! Terörizmi engellemek, olası toplum huzursuzluklarına karşı önlem almak, huzur, barış ve güven içinde mutlu yarınlara koşma bahaneleri. Aynı bahane memurları barış elçiliği görevi yaparken boş zamanlarını Ortadoğu ve Afrika arenalarında birbirlerini öldüren gladyatörleri izleyerek değerlendiriyor.

Orta boylu (gelişmekte olan) ülke sınıfındaysanız durum biraz daha karışık. Görünmeyen arenalarda son teknoloji ürünü görünmez maşaların kışkırttığı kuyu kazıcılardan geçilmiyor. Derinlere taa diplere inmiş, gizli anayasalarla yönetilen hayalet meclisler kuyu kazıcılara tam destek vermiştir bile. Sonra yargısız infazlar, idamlar sıralanır. Gerekçe bellidir: Her şeyi devletten beklememek lazımdır. Beklemek hatasına düşen, refahının hayalini kuran bir toplum işte böyle cezalandırılır. Sonra kutuplaşmalar, ideolojiler ve izmlerle sular bulandıkça bulanır.

Berlin duvarını yıkıp soğuk savaşı bitirenler, dünyada varsayılan meridyenler sayısınca kutup ürettiler, bu kutupları elektrik yüklü tellerle çevirdiler, duvarları yükselttikçe yükselttiler, kirişler eklediler. Doyurucu sofralar haritanın biraz soluna çekildi. Sağdakilerin birçoğu sofraların atıklarıyla beslendi. Arada fazlasını isteyen olursa sonraki günün yemeği kesiliyor. Daha sık hak arayanlar içinse bahis oyunları var. Bu sınıf yemeğini aldığı anda aç olanlar üstlerine salınıyor, kanlı dövüşleri izleniyor. Şikâyetini sürdürenlere üçüncü dünya savaşı provası yaptırılıyor. Acaba bir dünya savaşı esnasında şansları ne olurdu? Yaralı bile savaşsalar tehlike arz edebilirler. İşi o kadar da şansa bırakmamalı. Başka sofralar da var belki. Biraz küçük çapta… Ancak, kıt kıta karınlarını doyuranlar var. Keskin işleyen zekâları sayesinde, biraz ısrar ve çabayla kendi yağlarında kavuruyor.

İyilikle kötülüğün, güzellikle çirkinliğin her dem yarışta olduğu yeryüzünün yareni gri mavi.
Kalabalıktaki yalnızlıkta, sevinçteki hüzünde var.

Buna karşılık huzur ve mutluluğun tek adresi geniş hapishaneler. Gökyüzü var, deniz var, nasibiniz varsa üç öğün yemek de var. Ama her şeyin de bir zamanı ve bir sınırı var. Aklına esen her istediğinde fırsattan istifade kenara koyduklarını çıkarıp sermaye yapamaz. Yapıp da şöyle bir yükselse tazminatı oldukça ağır.

Katiller, masumlar, boyun eğenler, hükmedenler, işkenceciler, mazlumlar… İnsanın gizinde ne varsa eldeki imkânlar genişledikçe iyi ya da kötü ortaya dökülüyor. Fırsat ve imkân sahiplerinin tabiatıyla şekilleniyor dünya. Hâl böyle olunca dünya küresini de şöyle bir hızlıca döndürürseniz tam kıvamında bir gri maviniz oluyor.

Kapkara kopkoyu bir kötülük ve vefasızlık hüküm süreceği halde aslını muhafaza edebilen nurlu kalpler de var. Olumsuzun olumluya karanın ak olana galip geldiği bu dünyada o kalpler de olmasa gri maviden değil, karaya çalmış kirli bir renkten söz ediyor olurduk. İyilikle kötülüğün güzellikle çirkinliğin her dem yarışta olduğu yeryüzünün yareni gri mavi. İnsanoğlunun yaygaracı, nankör, düzenbaz, hilekâr, huysuz tarafıyla hemdem. İçimizin kalbimizin, bağlılığımızın, kulluğumuzun, gelgitlerimizin, karasızlıklarımızın, kandırılabilir saflığımızın rengi.

Hem sevilebilecek şık bir renktir gri mavi. Kalabalıktaki yalnızlıkta, sevinçteki hüzünde var. Denizlerde kabaran fırtınada, yağmur öncesi gökyüzünde… Kurcalanan düşüncenin ve zihnin derinliğinin rengi…

İnsan hakları çalışmalarında sınırları zorlayan güçler, her gün daha çok “kendinden olmayan” hayatı söndürüyor.

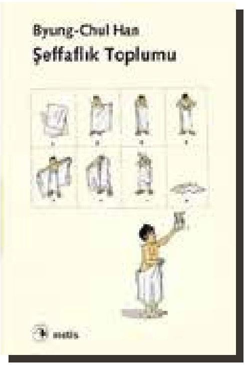
BYUNG CHUL HAN'DA ŞEFFAFLIK TOPLUMUNDAN GÜVEN TOPLUMUNA BİR İNŞÂ

Cihan Nur Ardıç

Byung Chul Han, neoliberal kapitalist yaşama dair özgün eleştirileriyle öne çıkan Güney Koreli bir düşünürdür. 1959 yılında Seul kentinde doğan Chul Han, Kore Üniversitesi'nde Metalürji okumasının ardından Almanya'ya giderek burada felsefe, Alman edebiyatı ve Katolik teolojisi üzerine eğitimler alır. 1994 yılında Heidegger üzerine yaptığı tez ile doktora derecesini tamamlar. 2000 yılında ise Basel Üniversitesi felsefe bölümüne devam eder. Çalışmalarında günümüz kapitalizminin, teknolojinin yaygınlaşması ve hızının arttırılması gibi etkilerine yer verir. Kurulu dünya içerisinde yaşayan insanların hayat deneyimleri ve bu deneyimlerin altında yatan nedenleri ve etkilerini inceler. Bu kapitalist yaşam deneyimlerini ise eserlerinde etik, estetik, din, medya kuramı, şiddet, özgürlük, teknoloji, internet, popüler kültür gibi konular üzerinden ele alır. Varoluşun hakikatinin elimizden nasıl kayıp gittiğini bizlere göstermeye çalışır.

Chul Han, 21. Yüzyıla ait birçok toplum tipinden bahseder. Yorgunluk toplumu, olumluluk toplumu, teşhircilik toplumu, enformasyon toplumu, disiplin toplumu, performans toplumu, şeffaflık toplumu, kontrol toplumu gibi toplum türlerine eserlerinde yer verir. Bu çalışmada şeffaflık toplumundan güven toplumuna nasıl dönüşebileceğimizin imkânları üzerinde durarak bir toplumun güvenilirlik duygusunu kaybettiren esas şeylerin neler olduğu üzerinde durmaya çalışacağız.

Chul Han, günümüzde şeffaflığın hayatın her alanında *''güven yaratan bir obje''* olarak kullanıldığını ifade eder. Yeni toplum düzeninde demokrasinin, enformasyon özgürlüğünün ve verimliliğin de şeffaflık ile birlikte artacağına dair beklentiyi vurgular. Ona göre şeffaflık toplumu bir güven toplumu değil, kontrol toplumudur. Şeyler her türlü olumsuzluktan arındıklarında, pürüzsüzleştirildiklerinde, düzleştirildiklerinde; kapitalizmin sunduğu aşırı sermayenin, iletişim ve enformasyonun pürüzsüz akıntılarına, karşı konulması zor tuzaklarına direnç göstermeksizin yol almaya başladıklarında şeffaflaşırlar. Aynı şekilde eylemler, işlemsel hale geldiklerinde hesaplanabilir, yönlendirilebilir ve kontrol edilebilir süreçlere tabi olduklarında şeffaflaşırlar.

Zaman elimizin altındaki bir şimdiler dizisi kertesine getirildiğinde şeffaflaşır. Şeffaf zaman, kadere ve olaya yer vermeyen zamandır. İnsanın başına umduklarından, tahmin ettiklerinden başka bir şeyin gelemeyeceğini ve insanın hayatının her ânına hâkim olabileceğine inanılan bir zamandır. Şeffaflık, dünya üzerinde yaratılmış milyonlarca varlığın her birinin biricikliğine ve özelliğine aldırmadan her şeyi tektipleştirmeye çalışan bir ideolojidir. Farklılığa, olumsuzluğa, pürüzsüzlüğe yer vermeyen bir düşüncedir. Chul Han'ın da ifadesiyle şeffaflık *''aynının cehennemi''*dir. Ötekiliğin ve yabancılığın olumsuzluğu ya da ötekinin dirençliliği aynıların pürüzsüz iletişimini bozar ve geciktirir. Böylece şeffaflık, ötekiyi/yabancıyı devre dışı bırakarak sisteme istikrar ve hız kazandırır. Bu ötekileştirmenin, dışlamanın ve farklılık kabul etmememin bir amacı vardır; şeffaflık toplumunu hizaya getirmek.

Bir toplumu hizaya getirmek onu sürekli kontrol etmekle mümkündür. Bizler her halini gözlemleyip kontrol altına aldığımız şeyleri hizaya getirebiliriz. Chul Han'ın da ifadesiyle topyekûn bir kontrol, eylem özgürlüğünü yok eder ve sonuçta herkesin hizaya getirilmesiyle sonuçlanan bir toplum tipi meydana gelir. İnsana özgür eylem alanları açan şeyin güven olduğu gerçeğinden uzaklaşarak asıl eylem özgürlüğünün şeffaflıkta olduğu ve şaffaflığın güven yarattığı inancı topluma yerleşir. Amaç güvenin yerine kontrolü geçirmektir. Güvenin, hakkındaki bilgisizliğe rağmen *"öteki"* ile olumlu ilişki kurmak olduğunu söyleyen Chul Han, her şeyi önceden bilmemiz durumunda güvenin gereksiz olduğunu iddia eder. Şeffaflık, her tür bilgisizliğin ortadan kaldırılmış olduğu bir durumdur ve Chul Han'a göre şeffaflığın olduğu yerde güvene gerek yoktur. Yeni toplum düzeninde insanın kendi görüşlerini ve inançlarını hiçe sayarak oluşturulmuş ve olması istenen belli bir düzen etrafında sürgün edilmesi, kontrol adına güvenden yoksun bir insan tipolojisi meydana getirmiştir. İnsanlar, kendi zihnî paradigmaları çerçevesinde daha kontrol edilebilir bir toplum oluşturmak için şeffaf olmaya zorlanmıştır.

Hâlbuki insan ruhu, ötekinin bakışından uzak, kendi başına kalabileceği alanlara ihtiyaç duyar. Ruh ise geçirgenlikten yoksun, bir inci misali gizlidir ve bu gizliliğin verdiği bir güzelliği vardır. Teşhir edildikçe incideki parıltı söner ve yok olur. Ruhun; mahreme, gizlenmeye, kör ve kötü bakışlardan korunmaya ihtiyacı vardır. Kontrol ve güven, teşhir ile gizlilik birbirine zıt ve birbirine mahal vermeyen kavramlardır. Bu açıdan baktığımızda bizler kontrolün olduğu yerde güvenden, teşhirin olduğu yerde ise gizlilik/güzellikten bahsedemeyiz. Bu yüzden günümüz toplumunu hâkimiyeti altına almış şeffaflık tutkusuna karşı, mesafe/

Şeffaflık, dünya üzerinde yaratılmış milyonlarca varlığın her birinin biricikliğine ve özelliğine aldırmadan her şeyi tektipleştirmeye çalışan bir ideolojidir.

Chul Han'a göre aşırı enformasyon ve aşırı iletişim, hakikat eksikliğinin ve varlık eksikliğinin de bir belirtisidir. Şeffaflık ile hakikat özdeş değildir.

gizlilik/mahremiyet tutkusunu hayatımıza kopmaz bağlarla idealize etmemiz gerekir. Mesafe ve utanç; sermayenin, enformasyonun ve iletişimin hızlandırılmış dolaşımına dâhil edilemez. Nitekim bu dolaşım, insanın mahrem alanlarının şeffaflık adına ortadan kaldırılmasına yol açar. Bu alanların ışıklandırılıp tüketilmesiyle ise dünya daha utanmasız ve daha çıplak bir hal alır. İnsanları birbirinden koparan, güven toplumunu zedeleyen en önemli etken burada bulunuyor: enformasyonun hızla artması.

Chul Han'a göre aşırı enformasyon ve aşırı iletişim hakikat eksikliğinin ve dahası varlık eksikliğinin de bir belirtisidir. Şeffaflık ile hakikat özdeş değildir. Hakikatin her şeyi yanlış ilan ederek kendini ortaya koyduğunu ve kabul ettirdiğini ifade eden Chul Han, daha fazla enformasyondan hakikat ortaya çıkmadığını belirtir. Tüketim çağında insanların para, yemek, şöhret, haz gibi dünyevî şeyleri elde etme ve bunları tüketme yarışına girdikleri görülür. Burada asıl tehlike, insanların elde ettikleri bu şeyleri sosyal mecralarda bir başkasına karşı da görünür kılarak mahremini sürekli teşhir etmeye çalışmaktır. Böyle bir teşhirin aşırılığı insanı ve dahi her şeyi tüm sırlarından arınmış olarak tüketilmeye hazır bir meta haline getirir. Nitekim kapitalist ekonomi her şeyi sergilenme mecburiyetine tabi kılar. Teşhirin ve görünür olmanın insanı getirdiği bu noktada tüketim çılgınlığına düşen toplumun kaçırdığı bir nokta vardır: tüketerek tükendiğinin farkında değildir.

Günümüzde insanların her şeye ve herkese ait bilgiyi elde etme isteği duyduklarını gözlemleriz. Teknolojinin bizlere sunduğu imkânlar da bu durumun nedenlerinden biridir. Oysa insan, teknolojiyi bireysel ve toplumsal açıdan faydalı bir şekilde kullanmayı kendimize vazife bilmelidir. Teknolojiyi yalnızca insanların sosyal medyada ne paylaştıklarına bakmak, onların kişisel hayatlarındaki gelişmeleri bitmez tükenmez bir merakla takip etmek, amacıyla kullanmak bireyi insanlar üzerinde aşırı kontrol, aşırı gözetim bağımlılığına sürükler.

Dünyevi arzuları hızlıca elde etme, tüketme ve bunları süslü göstererek teşhir etme hırsı

beraberinde insan ruhunu deforme eden bir süreci meydana getirir. Ruhu deforme olmuş bir insan, hayattaki tek özne olarak kendisini görmeye başlar. Dünyanın yalnızca kendi istekleri çerçevesinde dönmesi gerektiğine inanır. Böylece narsist bir insan haline dönüşür. Chul Han'a göre narsisizm, insanın kendisine olan mesafesinin yokluğunun bir ifadesidir. Ve yine ona göre mahremiyet toplumu sahnelemeye özgü mesafe koyma yetisinden yoksun narsistik öznelerle doludur. Ruhun; bir başkasının bakışından uzak, yalnız kalabileceği anlara ihtiyacı olduğunu söylemiştik. Burada ruh yalnızca bir başkasından değil esasında ve öncelikli olarak insanın kendisinden uzak olacağı zamanlara ihtiyacı vardır. İnsanın kendinden uzaklaşması mümkün müdür ki? Nedir insanı kendine hapseden ve onu ruhun güzelliğini hissetmekten mahrum bırakan o şey? Evet, bizleri varoluşumuzun sırlarına ermekten, bu dünyada gerçek mutluluğu hissetmekten alıkoyan tek şey "ben duygusu"dur. Ben diyerek ve kendisinden başka hiçbir özne kabul etmeyerek yaşayan bir insan önce kendinden/ruhundan bunun neticesinde ise toplumdan uzaklaşır.

Sennett'in ifadesi bu noktada oldukça dikkat çekicidir. O bu konuyu şöyle özetler; "Narsisist, tecrübe kazanma peşinde değildir, bir şeyi yaşamak ister – karşısına çıkan her şeyde kendisini yaşamak. Bu yüzden de her karşılaşmaya, her ortama burun kıvırır…". Her şeyde kendini, esasında kendi nefsî arzularını yaşamak isteyen insan kendisini zamanla yaşadığı toplumdan soyutlar. Kendini toplumdan soyutlayan narsist insan kimseye güvenemez. Hayattaki tek özne olarak kendini gören insan güven duygusundan mahrum kalır.

Güven duygusunun oluşması için sağlıklı bir iletişim gücüne sahip olmak gerekir. Ben demekten, ötekileştirmekten, farklılıklar karşısında önyargılı olmaktan sıyrılmamız gerekir. Bireysel ve toplumsal olarak sağlıklı ve güçlü bir iletişim için bunlar olmazsa olmazlardır. İnsanın bir başkasına yakınlaşması için, kendinden uzaklaşması gerekir. Muhatap olduğu, karşılaştığı insanla ünsiyet kuramayan kişi güvenmekte zorlanır. Güven için, ünsiyet gereklidir. Ünsiyetin ise temel şartı, insanın kendi benliğinden uzaklaşması/ benlik hapishanesinden kurtulmasıdır.

ÇÜRÜKLERİN SANCISI

E. Ecran Çeliksu

01.06/Salı 12:04

Doktor odaya girdiğinde yazıyordum. Kafamı kaldırıp bakmadım. Sepetimi göstererek "Bu ne?" diye sordu. "Sepet," dedim. Sepeti eline alıp "Evet, sepet. Ama içindekiler çürümüş, değiştirmemizi ister misin?" dedi. "Dokunma! Bırak!" diye bağırdım. Telaşla bıraktı.

Sepetimi alıp kaçmak istedim. Kaçamadım çünkü yine sancı sinyal verdi. Ama başlamadı.

"Tamam, peki bıraktım," dedi doktor. Sepeti bırakınca rahatladım. Nefesim de daralmadı. "Nasılsın bugün? Odanı beğendin mi?" dedi. Cevap vermedim. Ona güvenip güvenmeme konusunda kararsızım. Sepetime bir çürük daha eklemek istemiyorum.

103 numaralı odadaki hasta -nedenini bilmiyorum- çok ilgimi çekiyor. Onunla ilgili her şeyi merak ediyorum. Fazla konuşmuyor. Yatağının yanında içinde çürümüş şeyler olan bir sepet var. Sepetin içindekiler onun içinde barındırdıklarını temsil ediyor olmalı. Belki onu üzen, hayal kırıklığına uğratan, her şeye rağmen söküp atamadığı insanlar, belki söyleyemediği sözler, yapamadığı itirazlar, itiraflar, içine attığı bağırmalar...

Bazen sepetini eline alıp bahçede yürüyor. Sonra odasına çıkıp yatıyor. Uyuyor, uyuyor, uyuyor. Bazen de bir şeyler yazarken görüyorum onu. Neler yazdığını merak ediyorum ama bunu öğrenmek için henüz erken biliyorum. Karnına saplanan sonra tüm vücudunu saran bir sancıdan ve nefes darlığından şikâyetçi lâkin yapılan tetkikler hiçbir fiziksel rahatsızlığının olmadığını gösteriyor.

Ondan geriye bir sepet dolusu çürük ve bir defter kaldı bir de bana hatıra kalan bir soru, "Dünya hastaneyse doktor kim, ilaç nerede?"

14.06/Çarş. 12:30

Bugün sancıyla uyandım. "Yardım edin!" diye bağırdım. Çok kıvrandım. Yine karnımdan kalbime yükseldi sancı. Kalbimi sıkıp bıraktı. Sonra bir daha sıktı bir daha bıraktı. Sonra bir daha. Tüm bedenimi sardı. Ama en çok kalbimi. Hoyrat bir düşman bu sancı. Bilenmiş kılıçlarıyla geliyor her gün. Damarlarıma dokunmuyor, nefesimi kesiyor. Hemşireler geldi. Oksijen tüpünü getirdiler yakınıma. Ciğerlerime oksijen verip düşmanın kılıçlarını geri püskürttüler. Ben sakinleyince tansiyonumu ölçtüler, büyük: 12, küçük: 7, nabız: 100, şekerimi ölçtüler: 70 Kalbimi dinlediler, kimseyi ele vermedim. Kalbimdekileri yani.

Yine sakladım. Kimse bilmemeli. Bana ait onlar. Hep benim kalmalı. Hemşireler gidince o geldi. "Nasılsın?" dedi yine ve yine cevabımı beklemeden vakit yazdı elindeki reçeteye. Yine uzattı zamanımı.

Sabah sancı krizine girmiş. Hemşirelerden öğrendim. Yanına uğradığımda uyuyordu. Yemeklerini yemiyormuş ve ilaçlarını da almıyormuş. Hemşirelere ısrar etmemelerini, serumuna sakinleştirici katmalarını söyledim. Serum takılmasına itiraz etmemiş. Öğleden sonra yine uğradım yanına. Pencereden dışarı bakıyordu. Çok dalgın görünüyordu. "Nasılsın?" dedim. Gözlerime baktı. Bir müddet sustu. Cevap vermeyeceğini sandım. Yalnız kalmak istediği her hâlinden belliydi. Odadan çıkmaya karar vermiştim ki "İyi değilim desem dinleyecek misin? Dinlesen iyi olmam için ne yapacaksın?" dedi. "Tabii ki dinlerim ve elimden gelen her şeyi yapmaya hazırım. Yeter ki sen konuş, ben dinlerim," dedim. "O dinlemiyor. Her gün nasılsın diyor ama iyi değilim dememi beklemiyor. Vakit yazıp gidiyor, istemediğimi bile bile," dedi. Kimden bahsettiğini anlamadım. Sorarsam konuşmaz diye korktum. Konuşmaya devam etsin diye sormadım. Fakat o sustu. Yine dışarıyı seyretmeye koyuldu. "Dışarıda çok güzel bir hava var, istersen çıkıp yürüyebiliriz," dedim. Hayır, manasında kafasını iki yana salladı. "Dışarısı yokmuş gibi davranabilirim ama dışarı çıksam da, hava güzel olsa da dikişlerim doktor, dikişlerim var. Onlar yokmuş gibi davranamam," dedi. İlk defa bana hitap etti. İki haftadır ilk defa. "Nerede dikişlerin var?" dedim. Sustu. Sorduğuma pişman oldum. Belki biraz daha konuşacaktı, ben sorunca sustu. Ona inanmadığımı düşünmüş olabilir.

Odadan çıkmaya karar vermiştim ki "İyi değilim desem dinleyecek misin? Dinlesen iyi olmam için ne yapacaksın?" dedi.

15:00

Bugün doktora her şeyi anlatacaktım. Ondan bahsettim. Hergün nasıl olduğumu soran başka hiçbir şey yapmayan sonra da vaktimi uzatan o kadından. Dikişlerimi söyledim. "Nerede?" diye sordu. Göstermedim. Eğer öğrenirse onları unutmamı söyleyebilir. Dikişlerimi unutursam sevinebilirim. Sevinmemeliyim. Ne zaman sevinsem her şey mahvolur.

Sevinmemeliyim. Sevinmeyelim.

...

17.06/C.ts 13:00

Üç gündür odadan çıkmadım. Sancılarım arttı. Günde en az iki defa yokluyor. Şimdi iyi hissediyorum biraz. Sepetimi alıp çürüklerimle birlikte dışarı çıkacağım.

Pencereden dışarıyı seyredip bahçede gezinen hastaları uzaktan incelerken onu gördüm. Sepetiyle birlikte inmişti. Bahçedeki heykelin önüne geçti. Heykeli inceliyordu. Sanatçı bir ruha sahip olduğunu biliyordum. Aşağı inip onu konuşturmak için bahane bulmuş olmanın verdiği bir rahatlıkla heykel hakkında ne düşündüğünü sordum. “Bak,” dedi heykeli işaret ederek. Baktım. “Şimdi başka tarafa dön,” dedi. Döndüm. Ne yapmaya çalıştığını anlamadığımı fark edince kızarak “Görmüyor musun doktor? Bakınca gülüyor, bakmayınca gülmüyor. Görmüyor musun?” dedi. “Evet. Evet, doğru,” dedim.

Bir banka oturduk. “Sana dikişlerimi göstereceğim ama onları unutmamı söyleme,” dedi. “Söylemem. Dikişler unutulmamalı ki yaraların yeri bilinsin ve o yerlere merhametle dokunulsun, incitilmesin, kanatılmasın. Öyle değil mi?” dedim. Ben öyle deyince gözlerinin içi parladı. Gülümsedi. İlk defa gülerken gördüm onu. O kadar içten bir gülüşü var ki, sepetteki çürük şeylerden çiçekler çıkartacak kadar güzel. Kafasını ve kalbini göstererek “İşte burada,” dedi “ve burada.” “Yaraların en derini, en güzeli buralarda olur,” dedim. Onun yanında neden şair gibi konuştuğumu bilmiyorum. Ama işe yarıyordu.

Sepeti göstererek “Bunları oradan çıkardım,” dedi. “Kafamı ve kalbimi kuşatmışlardı, istedikleri gibi şekillendirmeye çalışıyorlardı. Beynimi yontuyor, kalbimi kemiriyor, iyi niyetlerimi, güzel fikirlerimi sömürüyorlardı. Önceleri anlamadım. İşlerini ustalıkla yapıyorlardı. Ben bakınca gülüyorlar, bakmayınca kalbimi ve kafamı istila etmeye devam ediyorlardı. Tıpkı bu heykel gibi. Şimdi gülmüyor, birazdan biz bakınca gülecek. Bak, güldü.” dedi. “Evet, haklısın,” dedim. Soru sorup onu kaçırmaktan korkuyordum. “Sonunda dayanamadım ve kendimi ameliyat etmeye karar verdim. Kolay olmadı tabii. Çok acı çektim ama hepsini çıkardım. Verdikleri hasar hâlâ canımı yakıyor. Sadece sevdiklerim kaldı içimde. Sevdiklerimi sakladım,” dedi. “Peki, neden atmıyorsun onları? Neden atıp tamamen kurtulmuyorsun?” diye sordum. “Atarsam unuturum doktor. Unutursam yine gelir yine işgal ederler. Hem içimi çürütenlerin çürümelerini izlemek güzel oluyor,” dedi gülerek. Ben de güldüm. “Hasta olduğumu mu düşünüyorsun?” dedi. “Dünya bir hastanedir ve hepimiz hastayız,” dedim. Sonra kalkıp gitti. Yarın devam edeceğimizi umuyorum.

16:00

Bugün doktora her şeyi anlattım. Ona güvenebileceğimi hissediyorum. Bana hak veriyor. Dikişlerimi kabullendi. Kalbimdekilerden

de bahsettim ama kim olduklarını söylemedim. O da sormadı. Ben dışarı çıkmayalı değişiklik olmuş bahçede. Bir heykel yapmışlar. Netameli bir heykel. Çok korkunç. Yüzüne bakınca gülüyor, bakmayınca gülmüyor. Kimse bunun farkında değil ve asıl korkunç olan da bu. Doktora gösterdim. O da gördü. Heykeli söküp sepetime atmayı düşünüyorum. O, kimseyi çürütmeden ben onun çürüyüşünü izleyeceğim. Doktor bugün dünyanın bir hastane olduğunu söyledi. Ona hak verdim. Peki, dünya hastaneyse doktor kim, ilaç nerede?

00:00

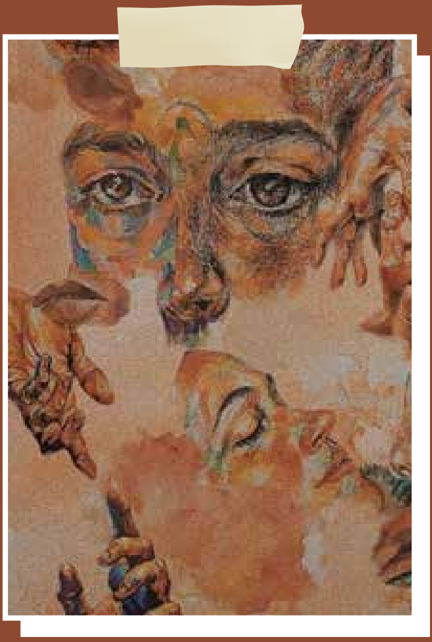
Biraz önce o geldi. "Nasılsın?" dedi yine. Cevap vermedim. Tekrar sordu. Gözlerimin içine baktı. "İyi değilim," dedim. "Bilmiyormuş gibi soruyorsun. İyi değilim anlıyor musun?""Artık iyi olacaksın," dedi ve gitti.

Sancı geldi. Karnım çok ağrıyor. Biraz sonra kalbimi saracak biliyorum. Sonra beynimi ve tüm bedenimi. Nefesim daralmaya başladı. Oksijen tüpü çok uzakta. O geldi. Bana baktı. Hiçbir şey yapmadan öylece baktı. 'Vakit' yazmadığına göre, zamanı geldi demek. Artık uzatmalara son. Artık sobe. Sobeleyen kim, sobelenen kim bilmiyorum. Ölüm mü, ben mi?

Bu sabah onun ölüm haberiyle uyandım. Hemen hastaneye gittim. Her şey için çok geçti. Otopsi yapılacak ama herhangi bir bulguya rastlanacağını sanmıyorum. Karşımda heykel. Bakınca gülüyor, bakmasam… Ondan geriye bir sepet dolusu çürük ve bir defter kaldı bir de bana hatıra kalan bir soru "Dünya hastaneyse doktor kim, ilaç nerede?"

Not: Hasan Bozdaş'ın Simetri Hastanesi Şiiri öyküleştirilmiştir.

Kafasını ve kalbini göstererek "İşte burada," dedi ve "burada". "Yaraların en derini, en güzeli buralarda olur," dedim.

MUHTEMEL

HÜMEYRA YARGICI

ellerini çöz şimdi kırık dizelerinin
yankıya mahkum etme çilenin nağmesini
gemiye binemeyen oğul yükü kalbinde
yatağını ser hüznün ve çek perdelerini
hatırla ki gözlere en çok yakışan ağıt
göklerin görgüsünden geçmiş yağmurla gelir

lambaları kuytuya çeken suçlar utanır
kalbindeki inziva arzı titretebilir
kavlini kaderine katık yapan yolcular
vicdanını ufalar zanların kırbacıyla
yaşamak borçtan öte bir rızanın ikrarı
üstelik hikâyemiz kötü de bitebilir

nefsin ejderi kadar gönlünün kimsesi var
talibine hak geçer dünya yorgunlarının
ayrılık secdesinden kalkamayan âşıklar
açlığın cetvelinde nasip sofrası kurar
insandır çamurundan ayna yapar kendine
bilirsin bir minnete bir ömür yetebilir

hırkası müşterektir fermandaki hükmünün
perdesiz esrarına davet gerekebilir
üşümek niyazının sevabı senin olsun
varsın bana yazılsın pervanenin günahı
duamın şakağında namlunun soğukluğu
tek bir harf alfabeyi delip de geçebilir

BİR ORMAN KUYTUSU

Zeynep Sayman

Modern yaşamın insanlığa sunduğu ve vadettiği refah düzeyi arttıkça insanların doğa ile arasındaki bağ incelmiş, doğal olanın kapladığı alan azalmıştır. Mesela, şehirlerarası on saat sürecek bir yolculuk, bir ormandaki ağaçların kesilmesi, o doğal yapının bozulması pahasına yapılacak olan yeni bir yolla 2 saat sürecektir ve bu, o yolu belki de hayatı boyunca hiç kullanmayacak olan modern insan için bile "ama çok mantıklı" olacaktır. Bir süredir olumsuz etkilerini yaşadığımız ve belki çok daha ağır sonuçlarıyla karşılaşacağımız küresel iklim değişikliği de insanoğlunun uzun zamandır biriktirdiği "ama çok mantıklı" cümlelerinin bir sonucudur diyebiliriz sanırım. *Dersu Uzala* (1975) filminde de benzer yıkımların başlangıcına şahit olmaktayız.

Akira Kurosawa, Rus seyyah Vladimir Arsenyev'in otobiyografik çalışması olan *Dersu Uzala*'yı yine aynı isimle sinemaya uyarlamış ve insan-doğa ilişkisini filmin başkahramanları Dersu Uzala ve Yüzbaşı'nın yolculuğu üzerinden perdeye yansıtmıştır.

Kurosowa bu filmi ile her ne kadar en iyi yabancı film dalında Oscar ödülü alsa da ardında bir kırgınlık taşımaktadır. Kendi ülkesinden gerekli desteği alamadığı için Sovyet yapımcılardan gelen teklifi kabul ederek Rus sinemasında yer almıştır. Bu durumu şöyle ifade eder; "…Ancak bir film yönetmeninin somon balığına benzemesi hayli sorunlar yaratıyor. Doğduğu ve yetiştiği nehrin suları kirlenince, yumurtalarını bırakmak için yukarılara doğru yüzemiyor, istediği filmleri yapamıyor ve hep şikâyet ediyor. Böyle bir somon balığı, çaresizlik içerisinde kalınca, yumurtalarını bırakmak için uzun bir yol kat edip Sovyet nehirlerine ulaşmıştı. 1975'te yönettiğim *Dersu Uzala*'nın ortaya çıkışı böyle olmuştur. Bunun ille de çok kötü bir şey olduğu iddiasında değilim. Fakat bir Japon somonunun, doğal olarak yumurtalarını bir Japon nehrine bırakması gerekmez mi?" (*Kurbağa Yağı Satıcısı*, s.180)

Filmin başlangıcı aynı zamanda finalidir de. Yüzbaşı, üç yıl önce hayatını kaybeden dostu Dersu Uzala'nın ormandaki mezarını ziyaret etmeye gelir fakat bulamaz. Çünkü insanlar oradaki ağaçları kesmiş, evler yapmış ve hâlâ şehirleşmek için ağaç kesmeye ve inşaat çalışmalarına devam etmektedirler. Filmin ilerleyen sahnelerinde de anlaşılacağı üzere, ormandaki bu yıkımda aslında Yüzbaşı'nın da imzası vardır.

Kurosawa, kısa bir sahnede filme dair güçlü mesajlar vermeyi çok iyi yapan yönetmenlerden biridir. Filmin ilk sahnelerinde geniş planda uçsuz bucaksız bir orman görünür. Sakinlik, dinginlik hâkimdir ve kuş cıvıltıları duyulur. Orman içerisinde ilerleyen bir grup Rus askeri bu dinginliği bozar, kuş cıvıltılarının yerini onların söylediği neşeli şarkılar alır. Yüzbaşı ve askerleri topografi çalışmaları için ormana gelmiş, bölgedeki sıradağları, nehirleri ve geçitleri tespit etmek istemektedirler. Bu arayışın, balta girmemiş bu ormana "medeniyet" getirmek için olduğunu anlamak pek de zor olmayacaktır. Ormandaki ilk gece yaktıkları ateşin başında günlüğüne notlar alan Yüzbaşı, ateşin yaydığı kızıllıkta uzayan ağaç dallarına bakarak şunları yazar; "Bu vadi bana, Walpurgis Gecesi'ni (30 Nisan) anımsattı, cadıların Sabbath (şabat) için toplandığı yer." Walpurgis Gecesi, Şeytan'ın etrafında toplanan cadıların ayin yaptığı geceyi ifade eder ve Avrupa'nın bazı bölgelerinde Hristiyan'lar tarafından 30 Nisan gecesi buna atfen eğlenceler düzenlenir. Şeytan ve cadıların toplanıp ayin yapması kötülüğü temsil eder. Askerleriyle birlikte ateşin etrafında toplanan Yüzbaşı'nın bu düşünceye kapılması elbette tesadüf değildir. Her ne kadar onu film boyunca anlayışlı ve nezaket sahibi biri olarak görsek de kendisi o bölgeye yapılacak olan kötülük için orada bulunduğunun farkındadır. Doğanın ve doğal olanın karşısında kötülüğü temsil etmektedir. Yüzbaşı günlüğüne bu notu altıktan kısa bir süre sonra kendilerine doğru yaklaşan sesleri duyarlar ve hemen silahlarına sarılırlar. Dersu "Ateş etmeyin, ben bir insanım" diye seslenir. "Ateş etmeyin" dedikten sonra bir insan olduğunu vurgulamaya gerek yoktu aslında ama henüz dış dünya ile medeniyet ile tanışmamış saf bir insanı temsil ettiği için olsa gerek "Ben bir insanım" demiştir.

Akira Kurosawa, Dersu Uzala ile insan-doğa ilişkisini ve medeniyet-modernizm eleştirisini işlerken bizleri de içsel bir sorgulamanın içine dâhil ediyor.

Dersu, yıllar önce ailesini kaybetmiş, yalnız başına ormanda yaşayan ve o bölgede "Goldi" diye bahsedilen gezginlerdendir. O gece Yüzbaşı, Dersu'dan kendilerine rehberlik etmesini ister. Bir bölgeye inceleme

yapmaya giden araştırmacı için o bölgede yaşayan bir gezginden daha iyi bir pusula olamazdı. Dersu bu teklifi hemen kabul etmez, biraz düşünmek ister. Sabah ise onun liderliğinde ormanda yürüyüşe başlarlar.

Askerler Dersu'ya hep alaycı bir tavırla yaklaşırlar ve çoğu zaman onun davranışlarına anlam veremezler. Fakat çok geçmeden, onların alay ettikleri davranışları altında Dersu'nun bilgeliği ya da kabiliyetlerinin yattığını görürler. Mesela bir ağacın dalına bağladıkları ipin ucundaki şişeyi sallayıp hareket halindeyken belli bir mesafeden vurmaya çalışırlar fakat vuramazlar. Dersu bunları fark edip yanlarına gider ve ormanda şişe bulmanın zor olduğunu, o yüzden ipe ateş edip vurursa şişeyi kendisine vermelerini ister. Askerler bu teklif karşısında gülmeden edemezler. Zira yaşlı bir adam, eski bir tüfekle onların vuramadığı şişenin ipini vurabileceğini söylemiştir. Dersu ateş eder ve tek atışla ipi vurur. Hepsi şaşkındır. Bir süre sonra bir ayak izi görüp onun yaşlı bir Çinliye ait olduğunu söyler. Askerler yine alaycıdır. Genç ya da yaşlı olduğunu nasıl bildiğini sorduklarında gençlerin parmak uçlarında, yaşlıların topuklarında yürüdüğünü söyler. Bir süre daha yürüdükten sonra gerçekten de yaşlı bir Çinli ile karşılaşırlar. Askerler ve Yüzbaşı ne kadar eğitimli olurlarsa olsunlar bilgelik Dersu'dadır.

Dersu için doğadaki varlıkların her biri birer "adam"dır. Güneş, ay, ateş, su, rüzgâr… Aslında adam derken bir insan yerine koymuyor onları. Onların da ruhu olduğuna, dinlemeyi bilen için iletişim kurabildiklerine işaret ediyor. Tabi bunun için iyi bir gözlemci olmak ve doğayla iç içe geçmek gerekiyor. Yağmur yağarken sığındıkları kulübeden çıkmak için hazırlık yapan Dersu'ya henüz yağmurun dinmediğini söyler askerler. Dersu ise, kuşların ötmeye başladığını, dolayısıyla yağmurun birazdan dineceğini söyler. Hakikaten de kısa bir süre sonra yağmur diner. Kitabî olmayan bu bilgi karşısında yine şaşkınlıklarını gizleyemezler.

Ormanda geçirdikleri süre boyunca pek çok macera yaşarlar ve Dersu defalarca Yüzbaşı'nın ve askerlerin yaşamını kurtarır. Yüzbaşı onun bu fedakârlıkları karşısında kendini borçlu hisseder ve Dersu'yu kendisiyle birlikte şehre gitmesi için davet eder. Ama Dersu kendi dünyasının dışında yaşayamayacaktır, teklifi kabul etmez.

Bu orman yolculuğu bir bakıma mürid-mürşid yolculuğu olarak bakabiliriz. Gelişimini tamamlamış bilge bir karakter olarak karşımıza çıkan Dersu, arayışını sürdüren, kendini tamamlayamamış Yüzbaşı'ya rehberlik etmektedir. Fiziki rehberlikten ziyade manevî rehberlik. Yüzbaşı, Dersu'nun ışığından beslenmektedir. Yönetmenin bir sahnede ayı, güneşi, Dersu'yu ve Yüzbaşı'yı aynı kare içinde göstermesi de sıradan bir görüntü değildir.

Bölgedeki araştırmalarını tamamlayıp şehre dönen Yüzbaşı bir süre sonra yeni bir araştırma için tekrar aynı ormana gelir. Gözleri hep Dersu'yu arar. Arayan bulur. Bir gün yine Dersu ile karşılaşırlar ve çocuklar

Modern yaşamın çizdiği sınırlar onu boğmaktan başka hiçbir işe yaramıyordu. İnsanların refah olarak gördükleri şey onun için eziyetti.

gibi sevinip birbirlerine sarılırlar. Yeni bir yolculuk, yeni bir macera başlar onlar için. Fakat bu defa yolculukları eskisi gibi değildir. Dersu, üstlerine doğru gelen bir kaplanı vurmak zorunda kalır ve o günden sonra öfkeli, mutsuz ve içine kapanık biri haline gelir. Çünkü Dersu ormanın ruhu olduğuna inandığı Kanga'ya tapmaktadır ve kaplanı da onu gönderdiğini düşür. Dolayısıyla inandığı o ruha karşı suç işlemiştir. Hem ruhen hem de fiziksel olarak çöküş yaşamaya başlar. Gözleri artık eskisi gibi görmüyordur. Ateş ettiğinde çok yakındaki bir hedefi bile vuramaz. Gözleri iyi görmeyen bir avcı ormanda nasıl yaşayabilir diye düşünür ve bu defa Yüzbaşı ile şehre gitmeyi kabul eder.

Şehirde yaşamak onun için bilmediği sularda yüzmekti. Derelerde yeteri kadar su varken şehirde suya para vermelerini hiç anlamlandıramaz. İnsanlar bu kutuların içinde nasıl yaşayabiliyorlar diye sorar. Evler onun için dar birer kutudan farksızdır. Ev içerisinde saatlerce şöminenin karşısında oturup ateşi seyretmekten, uzun uzun düşünmekten başka bir şey yapamaz. Modern yaşamın çizdiği sınırlar onu boğmaktan başka hiçbir işe yaramıyordu. İnsanların refah olarak gördükleri şey onun için eziyetti.

Bu uzun düşünmeler elbette bir karara bağlayacaktı onu. Şehirde yaşayamayacağı kararını alır ve ne olursa olsun ormana geri dönmek ister. Yüzbaşı onu ikna edemeyeceğini biliyordu, zira o da durumun farkındaydı. İkna etmeye çalışmak yerine ona son model, "modern" bir tüfek hediye eder. Gözleri iyi görmese bile bu tüfekle hedefi ıskalamadan vurabileceğini söyler.

Modern olanın cazibesi karşısında her insan gibi Dersu da itiraz edemez. Yeni bir silahla ormanına geri dönecek olmanın mutluluğunu yaşar. Bir süre sonra Yüzbaşı'ya haber gelir, buldukları cesedi teşhis etmesini isterler. Adres ise Dersu'nun yaşadığı ormandır. Elindeki son model silahı alabilmek için Dersu'yu öldürmüşlerdir.

Akira Kurosawa, yine simgesel dili çok iyi kullanır. Yüzbaşı'nın hediye ettiği "modern" silah, doğal, saf olan insanı vurmuştur. Medeniyet götürmek istediği orman, insanlar tarafından tahrip edilmeye başlamış ve bu sırada Dersu'nun mezarı da kaybolmuştur.

Filmin geneline ve finale baktığımızda medeniyet, modern yaşam, yapıcı olmak için mi yoksa yıkıcı olmak için mi gelişimini sürdürmekte diye düşünmekten alamıyoruz kendimizi. Şöyle bir durup kendi hayatımıza baktığımızda doğa ile aramızdaki bağı görebilmek için bazı soruların cevaplarını bulabiliyor muyuz; doğanın neresindeyiz, en son ne zaman sırtımızı bir ağaca yasladık, ne zaman bir dereden su içtik, ayağımız toprağa en son ne zaman bastı, bizden geriye ne kadar toprak kaldı?

Kurosawa, insan-doğa ilişkisini ve medeniyet-modernizm eleştirisini işlerken bizleri de içsel bir sorgulamanın içine dâhil ediyor Dersu Uzala ile.

ASİYE HANIM'IN HİKÂYESİ

Tuğçe Öcal

Başındaki tülbendin boynundan aşağıya sarkan köşesine gözyaşlarını sile sile binanın içine girip gitti Asiye Hanım. Her sabah kızımı kreşe bırakmak için çıktığımda karşılaşırız, birbirimize el sallayıp geçer arada da ayaküstü sohbet ederiz. Asiye Hanım oğlu Civan'ı işe götürür bazen, bazen de fizik tedaviye giderler. Yürüme engelli Civan, ablası Meryem gibi. Asiye Hanım bir keresinde çocuklarından bahsederken "Ne canlanıp dirilere karıştılar ne de öldüler toprağa karıştılar." demişti. Çok etkilenmiştim bu cümleden. Öyle deme Asiye Hanım diye sözünü kesmek istedim. Bu dünyada tek korktuğum şey evladımla imtihan olmaktı.

Asiye Hanım'ı her gördüğümde deniz mavisi gözlerinde mutlaka yaş olur. Gülerken hiç görmedim neredeyse. Babası güzelliğinden korkmuş Asiye Hanım'ın. Okuldan almış. Okumasın, başım belaya girer demiş. Küçücük yaşta evlendirilmiş. Henüz on altısındaymış evlendiğinde. Eşi olacak hayırsız, yüksekokulu dereceyle bitirmiş. Okul yıllarında dönemin Milletvekillerinden birinin kızıyla gönül ilişkisi varmış, işler ciddiye binip mezuniyet gelip çatınca kız "bundan sonra görüşmeyelim" demiş. İrtibatı kesmiş bu hayırsızla. Adam hayırsız da olsa kalp taşıyor ya, büyük bir yas tutmuş. Ailesi çok korkmuş köyden çıkar gider de kızın peşine düşer diye. Aile büyükleri evlendirelim en iyisi demişler. Asiye Hanım'ı bulmuşlar. O zamanlar köyün en güzel kızı. Deniz gözleri yeter. Ufacık tefecik ama haşhaş zamanı ondan çok çalışan yok. Dillere destan çeyizi var bir de, herkes mavi gözlü Asiye'nin çeyizini konuşuyor. Gidip istemişler bu hayırsıza Asiye Hanım'ı. Annesi vermek istememiş. Arada on bir yaş fark var. Üç görümce, üçü de birbirinden beter. Daha ilk görüşte anlamış, eski toprak tabi. Ezilir benim kızım bu ailede demiş. Olur, mu efendim, gözümüz gibi bakarız büyütürüz, okumak isterse okuturuz diye kandırmışlar. Düğün zamanı köyün tek kuyumcusunda kavga çıkmış iki aile arasında. Asiye Hanım'ın babası on bilezik istemiş. "Memur adamsın, yaparsın" demiş. Hayırsız zaten sevmiyor Asiye'yi "yapamam" diye karşılık vermiş. Küs ayrılmış iki aile kuyumcudan. Neden sonra nereden estiyse kayınpeder on bileziği alıp çalmış kapılarını. "Ayrılmasın gençler" demiş. Kınalamışlar Asiye'nin ellerini. Anlatırken hep ağlar. Kına gecemin sabahında babamın tarlasından on dönüm haşhaş topladım, düğünümün ertesi günü kınalı ellerimle görümcemin tarlasına çalışmaya götürdüler der. Burada bitmiş mi çilesi?

" Eşi olacak hayırsız, yüksekokulu dereceyle bitirmiş. Okul yıllarında dönemin Milletvekillerinden birinin kızıyla gönül ilişkisi varmış, işler ciddiye binip mezuniyet gelip çatınca kız "bundan sonra görüşmeyelim" demiş.

Biter mi hiç... Sivas'a tayini çıkmış hayırsızın. Binmişler otobüse, yanlarında bir kat kıyafet. Asiye'nin o dillere destan çeyizi kalmış baba evinde. Hayırsız başlamış yolda Asiye'yi nasıl da sevmediğini söylemeye. Sivas'a gidene kadar Milletvekilinin kızını anlatmış da anlatmış. Otobüs tam Sivas'a gelmiş. Hayırsız, "ver demiş bilezikleri ben sana bilezik falan taktırmam". Gıkını bile çıkaramadan vermiş Asiye Hanım. O günden sonra da para nedir bilmemiş.

Sene doksan bir; kızını almış kucağına. Hayırsız tutturmuş sevdiğimin adını koyacağım diye. Asiye Hanım yapma etme dese de dinlememiş. Kızına sevdiğinin adını koymuş. Kız üç yaşında ateşli bir hastalık geçirmiş yürüyemez olmuş. Asiye Hanım evladına mı yansın, kendinin suçlandığına mı yansın bilememiş. Adını sevmedin, kasıtlı yaptın demişler. Dört yıl sonra Civan doğmuş. O da üç yaşından sonra yürüyemez olmuş. Asiye Hanım iki yatalak çocuğu bir başına büyütmüş. Sırtında okullara taşımış, sınavlara götürmüş. Allah nasip etmiş ikisi de memur çıkmış. Zaten ufak tefek olan Asiye Hanım küçülmüş de küçülmüş. Yıllar geçmiş, adamın eziyeti bitmiş mi, bitmemiş. Ondan her gün gözleri yaşlı gezer Asiye Hanım bu sokaklarda.

Civan sabah annesini kapının önünde bekliyordu. Annesi ona işyerinde yemesi için bir şeyler koyar, iş yerine kadar da yanında yavaş yavaş yürürdü. Asiye Hanım kimseye ne derdini anlatır, ne içini dökerdi. O sabah da birbirimize el sallayıp geçtik çoğu zaman yaptığımız gibi. Öğleden sonra bir ambulans yaklaştı Asiye Hanım'ın kapısının önüne. İçinden Civan'ı indirdiler tekerlekli sandalyesiyle bir. İşten çıktıktan sonra annesine hediye almak için yeni açılan AVM'ye gitmiş. Engelli rampasında araba olduğundan kaldırımdan inmeye çalışmış, tepetaklak gelmiş zavallı. Burnu kırılmış, kolunda çatlaklar varmış. Yine de gözlerinin içi parlıyor Civan'ın. İlk kez anneler günü hediyesi olacak çünkü Asiye Hanım'ın. Mahalleli toplandık, Civan'a ve Asiye Hanım'a geçmiş olsun dileklerimizi sunduk.

“Asiye Hanım kimseye ne derdini anlatır, ne içini dökerdi. O sabah da birbirimize el sallayıp geçtik çoğu zaman yaptığımız gibi.”

Asiye Hanım'ın gözlerinin içinden keder silindi o günden sonra az da olsa. Oğlu düştüğü için üzgün ama yine de yeni gelin edasıyla anlatıyor olanları bizlere. Boynunda kalın bir altın kolye var ucunda da yarım altın... Göstermek istemiyor kimselere ama Civan kızıyor. Sen tak diye aldım ben onu diyor.

Bugün kreşin son günü. Evimizin içinde bir telaş var. Küçük kızım pisipisi ayakkabılarını arıyor. Ben evin içinde koşturan kızımın saçlarını taramaya çalışıyorum. Zor da olsa çıktık evden. Kızım sokakta duran polis arabasını göstererek, “kahvaltımı yapmadığım için beni polis amcalara mı vereceksin anne?” diye sordu. O zaman fark ettim polis arabasını ve sokaktaki kalabalığı. Asiye Hanım polis arabasının içinde, üstü başı kan, gözleri mavi mi, ne renk belli değil. Aynı cümleyi tekrarlayıp duruyor.

“O bana Civan'ımın hediyesiydi.”

KUŞ BEYAZ

KUŞ BEYAZ

Kanın kırmızı akmıyorsa, istediler diye
Patikalar boyu izleri keçilerin hem çanları umurunda...
Eğri odundan doğruluk dersleri ve
çay bardağında dudak payı niye yoktan teraneler
Cehenneme canı tüm unutulanların
Üstümüz, başımız biz yaptık oldu

Kadın ki kaide taşı şiirin bel çukuru, gamzesi nehrin
Tüm kuşakları dolayıp bileğine sürükler Akdeniz'i
Akşam bir orman, göğsünde cıvıltılar gizlenerek bir kuytu karanlık dal, kış biraz
Bir seni bir yağmuru sakınmaz da mevsim
Üstümüz başımız, hoyrat, çamurlu bir aşk beyaz

SIDDIKA ZEYNEP BOZKUŞ

SÖYLEŞİ:
TUĞÇE
GÖK

Türk halk kültüründe önemli bir yere sahip olan Karagöz ile Hacivat, yıllarca bir sahne sanatı olarak icrâ edilirken, alana birçok usta isim kazandırmıştır. Nevzat Açıkgöz, Metin Özlen, Aram Çerçi, Mehmet Muhuddin Sevilen, Suat Veral, Kemâl Atangür gibi isimler, bir çırpıda sayabileceğimiz önemli hayalî ustalarıdır. Ne var ki usta-çırak ilişkisi ile kurulan perdede, yakın geçmişe kadar bir kadın sanatçı yetişmemiştir. Sibel Tomaç, Küşterî Meydanı'nda ilk kadın hayalîdir. Kendisiyle, menzile varana kadar verdiği mücadeleyi ve Karagöz'ün sahne sanatındaki yerini konuşacağız.

SİBEL TOMAÇ:

GELENEKSEL FORMUN İÇİNDEKİ YENİLİKLERİ TERCİH EDİYORUM

Sibel Hanım sanat hayatınızda çok yönlü kişiliğinizle tanınıyorsunuz. Karagöz'ün öncesinde bir de tiyatro geçmişiniz var. Söyleşimizi bu noktadan başlatmak istiyorum: Oyunculuk serüveniniz nasıl başladı?

Muhasebeci olarak çalışmakta iken 2003'te tiyatro kursuna başladım. Hedefim boş vakit doldurmak, işten dolan kafamı biraz rahatlatmaktı. Kursta Alpay Ekler hocalarımdan biriydi. Bir tiyatro grubu vardı Tiyatro Merdiven. Tiyatroya ek Karagöz kukla yapıp oynatıyordu. Kurs daha bitmeden onun ekibinde oynayarak yarı amatör yarı profesyonel oyunculuğa başladım. Kurs süresince geleneksel dersimizi veren Alpay hocamla Karagöz ve kukla yapmaya da başladım. Oyunculuğa devam ederken, birçok kursa da katıldım. Resim, müzik, tezhip, karakalem, diksiyon vb. Bu kurslarla sanatın pek çok alanında eğitim aldım. 2005'te oyunculuk kursu bitince yönetmenlik kursuna da gittim. İlk profesyonel oyunumu Tiyatro Merdiven'de yönettim. Ekipte oyunculuğa devam ederken, kostüm tasarımına da yardım etmeye başladım. Daha sonra 2008'de Kocaeli Üniversitesi'nin sahne tasarımı sınavına girip kazandım. Okulda da hocamdı Alpay Ekler. Onunla Karagöz ve kukla derslerine orada da devam ettim. Alpay hocamın ayrıca Unima İstanbul'un yöneticisi olması dolayısıyla Unima ile tanıştım. 2011'de yaşayan insan hazinelerinden karagöz yapım ve oynatım derslerini bu sayede aldım.

"Yanlış yapma korkusuyla çekinik kalıp hiç atılım yapmamak da geride bırakır kişiyi. Bazen karar yanlış da olsa denemek gerek. Yanlışı da doğruyu da yaşayarak öğrenmek gerek."

2012'de okul bittiğinde oyun oynatacak kadar tasvirim olmuştu. Profesyonel ekiplerle çalışmaya da Karagöz gösterileri yapmaya da 2012'de başladım. Kültür Bakanlığı'ndan geleneksel tiyatro için yardım almaya aynı yıl başladım. Bu yardım bugüne kadar devam etti ve etmekte. 2015'te kardeşimle birlikte tiyatro heyeti kurduk. Orada oyunlar yazıyorum, sahneliyorum. Kardeşim daha çok idari işlerle ilgilenirken ben sanatsal kısmıyla ilgileniyorum. Kendi ekibim dışında pek çok ekipte oynadım ve oynamaya devam ediyorum. Kostüm dekor yapıyorum, Karagöz kukla yapıp oynatıyorum.

Tiyatrodan Karagöz'e geçişinizdeki motivasyonunuz neydi?

Asıl hedefim oyuncu olmaktı. Ama Karagöz'le tanışınca, neden olmasın dedim. Karagöz seni kendine çekiyor. El sanatlarını severim, el işlerini de. O yüzden tasvir ve kukla yapımı okuldaki derslerde hoşuma gitmişti. Ama kadın hayalî yoktu. O yüzden kimse oynatma lafını bile etmiyordu. Evet, tasvir ve kuklalarım iyi. Ama oynatmak için bir fırın ekmek yemen gerek diyordu herkes. Buna hocam da dâhil. Ben bu süreçte oyunculukta ilerlemiştim. Bu arada pek çok Ortaoyunu'nda da oynamıştım dramatik tiyatronun yanında. Ortaoyunu Karagöz'ün sahne versiyonudur. Tipler ve oyun kanavaları aynıdır. Oradan gelen bir bilgim ve taklit kabiliyetim de oluştu. Ben bunu yaparım dedim kendime. Olur mu olmaz mı diyenlere de olur dedim ve yaptım. Oyunculuk bilen biri perde arkasına bir sıfır önde başlar. Benim kendime güvenme nedenim buydu. Sahnede oynadığımı perde arkasında oynayacaktım. Bir farkla; bu defa hepsini ben oynayacaktım. Zaten yönetmek ve söz sahibi olma dürtüm fazlaydı. Perdede her şeyin yöneticisi konumunda olmak da cezbetti beni sanırım. Çok iyi tasvir yapacağım, çok iyi kukla yapacağım demedim. Ama çok iyi oynatacağım dedim. Buna da ulaştım sanırım. On yıla yakın süredir oynatıyorum. Her yıl en az bir yeni oyun yazıyorum ve sahneliyorum.

Alanınızda bir kadın olarak yaşadığınız engelleri ve zorlukları paylaşabilir misiniz?

Yaptığım işin tarihinde bir örneği olmadığından hocam bile kadın hayalî olmaz diye düşünüyordu. Kadınlar yardım eder, tasvir yapar, belki birkaç tip oynar. O kadar. Ben bunun tersini ispatladım. Şimdi kadınlar benden aldıkları güven ve başarı öyküm sayesinde daha istekliler. Biz de yapabiliriz diyor bazı arkadaşlarım. Ama ben öne geçmeye cesaret etmeseydim, onlar öne geçmek ister miydi, pek sanmıyorum. Çünkü önlerinde eşleri vardı. Şu an Karagöz oynatan veya heveslenen arkadaşlarım genelde eşlerine yardaklık yapanlar. Kukla yapan ve oynatan kadınlar, Karagöz tasviri yapanlar olsa da Karagöz oynatan yok. Ama olacak. Üstelik onlar benim yaşadıklarımın daha azını yaşayarak ilerleyecekler.

Ben hep "kadından hayalî mi olur" u yıkmaya çalıştım ve çalışıyorum. Hayalîliğe "erkek işi" gözüyle bakan çok. Hem sanat camiasında hem de idari kadrolarda. Oyunlarımı sahnelemek için hepsiyle uğraştım. Her zorluğu aştım mı, tabii ki hayır. Ama epey bir yol kat ettim. Etmeye de devam ediyorum.

Oyunlarınızda geleneksel tiplemelerin yanında güncel hayattan orjinal tiplemelere de yer veriyorsunuz. Bu bağlamda bir oyun metni hazırlarken dikkat ettiğiniz, ölçüt aldığınız başlıklar nelerdir?

Çocuk ve yetişkin Karagöz metinlerimde de, yetişkin ve çocuk sahne oyunlarımda da geleneksel kanavalardan fazlaca yararlanıyorum. Muhavereler, söyleşmeler vb. Bunları kullanıyorum. Ama oyuna yeni bir konu ve yapı kurarak başlıyorum. Geleneksel tiyatromuzun tatlı ve özel tadıyla tatlandırıyorum oyunlarımı. Tipler geleneksel tiyatro tiplerine yakın oluyor genelde. Kimi oyunda bir anlatıcı, kimi oyunda kukla kullanıyorum. Kimi oyunumu bir meddah açıyor, kimi oyunum bir kantoyla başlıyor. Bir oyunumda telefondan eş bulma programını işleyerek günceli yakalarken, bir oyunumda masallarda destanlarla anlatıyorum derdimi. Keloğlan da var oyunlarımda, siri de.

Karagöz kadim bir geleneğimiz olmasına rağmen eskiye oranla oldukça az rağbet görüyor. Bu konuda geleneğin sürdürülebilirliği adına tavsiyeleriniz / fikirleriniz var mıdır?

Teknoloji o kadar hızlı ilerliyor ki, Karagöz biraz durağan olduğu için zamanı yakalayamaz zannediliyor. Ama Karagöz'ün özünü alırsan, hiçbir zaman eskimez ve sıradanlaşmaz. Yazılan yeni metinlerde sıradanlıktan ve tekdüzelikten uzak durmak gerekiyor. Güncel hayatımızdan

parçalar oyunlarda yer almalı. Seyirci oyunun içine girebildiği zaman oyunu daha çok sever. Eğer oyunda o yoksa yani onun özdeşleşeceği karakter yoksa oyun ilgisini çekmez. O yüzden tadını tuzunu kaybettirmeden yapılan eklemeler daha canlı hale getirir oyunları. Ama ben geleneksel formun terk edilmesine karşıyım. Geleneksel formun içindeki yenilikleri tercih ediyorum. Bir oyunumda Karagöz TV'de çöpçatan programı sunuyor, bir oyunumda futbol hakemliği yapıyor mesela. Önceden Unima İstanbul' daydım şimdi de Karagöz Derneği'nde yönetim kurulu başkanıyım. İki dernekte de eğitime öncelik verdik, veriyoruz. Gençlere ve çocuklara hem perde arkası hazırlık hem de gösteri alanında eğitimler veriyoruz. Kukla yapım, tasvir yapım yanında oynatım kurslarımız da oluyor. Benzer eğitimleri öğretmen ve öğretmen adaylarına da ulaştırmaya çalışıyoruz ki onların da yardımıyla daha çok kişiye öğretebilelim. Sanat tabii ki emek ister, Karagöz de istiyor. Bir iki günde hiçbir sanatta başarılı olunamaz. Burada da eğitim olmalı; eğitim çocuklardan gençlere her yaşa yayılmalı, okullara girmeli ki hem daha doğru bir eğitim olsun, hem de yaygınlığı artsın. Eskiden usta çırak metoduyla işliyordu sistem. Ama artık hız çağında kimse çırak olup, yıllarca çalışıp öğrenmek istemiyor. Daha hızlı, alıştığı eğitime benzer bir yöntem arıyor. O yüzden de bu önemli sanatımızın öğretilmesinde okullar da önemli yer oynamalı. Özellikle sanat liselerinde ve güzel sanatlar fakültelerinin konservatuvarlarında olmalı dersler. Çünkü Karagöz oyunculuğu olmayan birinin oynatacağı bir teknik değil, resim ve renk bilmeyene de çok zor. Müzik bilmeyene daha da zor. Hem günümüz tiyatrosunu bilmeli Karagözcü hem de geleneksel tiyatromuzu ki güncel seyirciyi yakalayabilsin.

UNESCO tarafından "Somut Olmayan Kültürel Miraslar" listesine dâhil edilmiş bir mirasın taşıyıcısı ve ilk kadın temsilcisi olmanın duygu dünyanızdaki yansımalarını paylaşabilir misiniz?

"Zaten yönetme ve söz sahibi olma dürtüm fazlaydı. Perdede her şeyin yöneticisi konumunda olmak da cezbetti beni sanırım. Çok iyi tasvir yapacağım, çok iyi kukla yapacağım demedim. Ama çok iyi oynatacağım dedim. Buna da ulaştım sanırım."

Ben Karagöz'ü sevdim o da beni sevdi. Olmaz, yapamazsın denilmesine rağmen, yapım da inatçıdır; inat ettim, yaparım dedim. Denemeden nasıl bilebilirim bir şeyi yapamayacağımı deyip denemeye karar verdim. İyi de oldu, daha ilk yılımda Kültür Bakanlığı'ndan destek aldım oynatmaya. Bu bizim değerimiz. Bu değer tüm dünyada özel ve güzel. Ben de oyunculuktaki başarıma güvenerek girdim bu dünyaya. İyi ki de girmişim. Hiç pişman olmadım. Olamaz diyenlere olduğunu da gösterdim. O zaman olmaz diyen arkadaşlarım bile şimdi kadın hayalî yok denildiğinde "Olmaz mı Sibel var" diyorlar.

Kişinin kendini geliştirmesi, özellikle günümüzde sosyal hayatta daha çok var olan kadınlar için fazlasıyla önemli hale geldi. Ancak sanatsal alanda hüner sahibi olan birçok kadın "acaba başarabilir miyim ?" endişesiyle kabuğuna çekilip geri planda kalmayı tercih ediyor. Öncü bir kadın olarak bu konuda hemcinslerize önerileriniz nelerdir?

Hangi işte olursa olsun “acaba” diyerek başlarsan sonu hüsran olur. “Ben bunu yapabilirim, yapacağım” diyerek başlamak gerek. Ben o kadar uzun yol gittim ki... 12 yaşımda çalışmaya başladım, ilkokuldan sonra. Okula da gidemedim. Ama çabaladım, önce dışardan ortaokulu bitirdim, sonra açık öğretimle lise ve üniversiteyi. O zaman da pes etmedim. Örgün eğitimde üniversite hayal ettim, hem de sanat fakültesi. Ona da çabalayıp ulaştım, onunla da yetinmedim yüksek lisans yaptım. Bu iki günde olmadı tabii ki. Ama başardım. Şimdi doktora yapmak istiyorum. Ee istekler biter mi bitmez tabii ki. Ama hedefi çok yukarıya koymuştum. Başarabilir miyim demedim, başaracağım dedim; er ya da geç. Fırsatlar karşısında da kararsız kalmadım. Doğru kararı vereceğim diyerek değerlendirdim hepsini. Yanlış yapma korkusuyla çekinik kalıp hiç atılım yapmamak da geride bırakır kişiyi. Bazen karar yanlış da olsa denemek gerek. Yanlışı da doğruyu da yaşayarak öğrenmek gerek. Muhasebeci olarak devam etseydim maddi yönden daha rahat bir yaşantım olabilirdi. Oyunculuğu seçerek zor ve bilinmeze yol aldım. Ama yol aldım, durmadım. Hayal etmek ve o hayale ulaşmak için çabalamak sizi dinç tutar.

Sahne sanatlarına ilaveten resim eğitimi aldınız. Bu alanda da profesyonelleşmeyi, bir sergi açmayı düşünüyor musunuz?

Yağlıboya, karakalem, suluboya dersleri aldım. Bu dersler sayesinde de Kocaeli Üniversitesi sahne tasarımı bölümüne girdim. Orada daha çok sahne resmi yaptık. Şimdi daha çok sahne resmi yapıyorum ve tabii tasvirle kukla çizimleri de. Kukla ve tasvir sergisi açmak isterim ama sergi için çalışmak gerekiyor. Şimdilik öyle bir motivasyonum yok ama neden olmasın... İleride olacak, yeteri kadar sergilik tasvir biriktirdiğimde. Ben şimdiye kadar hep oynatımda kullanacağım tasvirler yaptım. Sergi için tasvir yapmaya da başladım aslında. Ama o hemen olmaz, birikmeli eserler. Daha sonra… Belki de doktorada...

Önümüzdeki süreç için yeni projeleriniz var mı?

Yazmaya devam ediyorum. Hayat bazen bazı engeller koyuyor hayata korona gibi. Ama o engellerden atlarken yeni yollar da keşfediyorsun. Korona sayesinde dijital tiyatro girdi hayatımıza. Ben de dijital tiyatro için hem Karagöz, hem yetişkin, hem de çocuk oyunları videoları çektim. Şimdilik seyirciyle dijital platformlarda buluşuyoruz. Bu süreci atlatınca da dijital tiyatronun devam edeceğini düşünüyorum. Elimden geldiğince seyirci karşısında da oynamaya çalışıyorum. Önümüzde iki turne var yaz döneminde. Karagöz Derneği’nde eğitim çalışmaları planlarımız var. Üniversite işbirliğiyle, yeni sezonda gençlerle buluşacağız. Hem kukla hem de Karagöz çalışmalarıyla, sanatçılarla buluşma planımız var. Bir sempozyum var önümüzde, üye olduğum başka bir derneğin işbirliğiyle gerçekleşecek. Düşünmeye ve üretmeye devam ediyoruz.

Teşekkürler Sibel Hanım...

KATHERİNA'NIN FENDİ PETRUCHİO'YU YENDİ

Derya ÖZER

Shakespeare'in ilk dönem oyunlarından olan Hırçın Kız, yazarın imzasını taşıyan birçok oyun gibi benzer hikâyelerden esinle yazılır.[1] Ancak karakterlerin işlenişi ve olay örgüsü açısından yazarın ustalığını gösterdiği, anlatılanları bambaşka boyuta taşıdığı bir oyun olarak ulaşır günümüze. Oyun, öte yandan İtalyan komedyasından da izler taşır.

Orijinal adı "The Taming of The Shrew/Aksi Kızın Uysallaştırılması" olan oyunun Yola Getirilen Kız ve Huysuz Kız isimli çevirileri bulunsa da eser dilimize Hırçın Kız adıyla yerleşir.[2]

Shakespeare, Hırçın Kız'ı oyun içinde oyun şeklinde yazar. Çerçeve oyun Sly'ın bir Lord ve adamları tarafından kandırılmasını içerir. Ön oyunda Christopher Sly'ın, Meyhaneci Kadın'la kavgası konu edinir. Sly, sarhoştur. Meyhaneden çıkmak istemez. Kale bekçisini çağırmaya giden Meyhaneci Kadın'ın ardından olduğu yerde sızar. Bu sırada oradan geçen Lord ona bir oyun oynamaya karar verir. Adamlarına Sly'ı eve taşımalarını, yıkayıp paklamalarını ve Lord gibi giydirmelerini ister. Uyandığı zaman, on beş yıldır kendinde olmadığına inandırırlar onu. Genç bir uşak karısı kılığına girer. Sly, anlatılan her şeyi doğru kabul eder ve Lord gibi davranmaya başlar. Birinci ön oyunda Lord'la anlaşan tiyatro ekibi, ikinci ön oyundan itibaren Hırçın Kız'ı sahneler. Sly ve sözde karısı üst sahneden oyunu izler.

Petruchio'nun, Baptista'nın büyük kızı Katherina'yla evlendikten sonra karısını "ehlileştirmesi" oyunun ikinci çerçevesidir. Baldız Bianca ve taliplileri bu ilginç evliliğin gerçekleşmesini sağlar. Zira Baptista, küçük kızını kocaya vermek için büyük kızının evlenmesini şart koşar. Hortensio ile Gremio en kısa zamanda "kaba, huysuz, sivri dilli, cehennem ifriti, cehennem zebanisi" Katherina'yı evlendirinceye kadar ittifak ederler. Amaçlarına ulaşırlarsa tekrar iki rakip olarak Bianca için mücadele edeceklerdir. Bu anlaşmayı yaparken küçük kardeşe sevdalanan üçüncü kişiden haberleri yoktur.

1. Yazarın esinlendiği ana kaynak, Avrupalı komedya yazarı Ludovico Ariosto'dur. Shakespeare, Ariosto'nun I Suppositi/Sahteciler adlı oyunundan yola çıkar. Oyunun İngilizce çevirisini okur. Oyunda yan karakter olan Petruchio'yu, Katherina'yla birlikte hikâye örgüsünün merkezine yerleştirir. Ariosto, Bianca etrafında şekillenen entrika burada adı geçen ikilinin sıra dışı ilişkisine dönüşür. Bkz. Hırçın Kız, William Shakespeare, İngilizce aslından çev. Özdemir Nutku, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2021,s.vi

2. **a.g.e.** s. v

Lucentio, kente geçici olarak gelmiştir. Bianca'ya görür görmez âşık olur. Sevdiğinin gönlünü kazanmak için müzik öğretmeni kılığında girer Baptista'nın evine. Ele güne karşı uşağı Tranio'yu kendisi olarak tanıtır.

Petruchio, oyuna bu demde dâhil olur. Kente Hortensio'yu ziyaret için gelir. Selamlaşma faslının ardından ahbabı ona Katherina'dan bahsederek evlenmesini önerir. Kız, "hırçın ve aksidir" ancak çok zengin bir babanın kızıdır. Hortensio'nun son cümlesi ilginçtir: *"Doğrusu onunla evlenmeni istemem."*

Bu söz, bahsedilen kızı cazip kılar. Petruchio, onu eğitmek emeliyle Baptista'dan kızı istemek için hemen harekete geçer. Kızın çeyizi de doyurucudur: Babası öldükten sonra topraklarının yarısı ve derhal yirmi bin kron nakit para…

Petruchio'yla Katherina'nın tanışıp evlenmesi birkaç gün içinde olur. Bianca taliplerinden birini seçer. Olaylar düğümlendiği yerden çözülür. Evlilik sonrası bambaşka bir Katherina çıkar karşımıza.

Özetle ele alınan olay örgüsü Sly ve Lord- Petruchio ve Katherina- Bianca ve âşıkları sacayağı üzerindedir. Hepsinin ortak noktası olduğundan farklı davranmadır. Sly, kendisine Lord olarak davranılmasından hoşnuttur. Bu kimliğe bürünmekte zorlanmaz. Yeni hayatını birçok defa prova etmiş gibidir. Lord, onun haliyle eğlendiğini zannetse de bu durumdan kârlı çıkan Sly'dır. Yanlışlığa ikna edemediği insanların emrine amade olmasının keyfini çıkarır. Lord dâhil herkesi kullanır. Lord'un ona uşaklık etmesi iyi bir ironidir.

Lucentio ve Hortensio kimlik değiştirip olduklarının dışında biri gibi davranmakta hiç sakınca görmez. Birincisi solfej diğeri enstrüman çalmayı öğretmek iddiasındadır. Lucentio, yardımcısı Tranio'yu kendi yerine geçirmekle kalmaz onun sahte Lucentio olarak Bianca'ya talip olmasını da ister. Bu şekilde kendi sahteliğini gölgeler. Hortensio, takdimini dostu Petruchio'ya yaptırır: *"Adamlarımdan birini kapı hakkı olmak üzere takdim ederim/Kendisi müzik ve matematikte uzman bir öğretmendir;/…/Lütfen kabul buyurunuz efendim, yoksa gücenirim./ Adı Litio'dur, Mantua'da doğmuştur."* Hortensio, bu şekilde rakibi Gremio'nun Bianca'nın peşinde dolaşmasını da önlemeyi planlar.

Sahte Lucentio, Baptista ile görüşmesinde kızını "almak" için yüklü bir mal taahhüdünde bulunur. Ancak Baptista, kızını almak istiyorsa babası Vincentio'nun söylediklerini bizzat onaylamasını şart koşar. Bu isteğin yerine getirilmesi için sahte bir babaya ihtiyaç vardır. Sözde Lucentio olan Tranio, yoldan geçenler arasında gözüne kestirdiği biriyle ahbaplık eder. Yazarın, künyede bu kişiyi *"sahte okul öğretmeni"* olarak tanımlaması da ironidir. Baptitsta, sahte babanın onayıyla sahte Lucentio'ya kızını vermişken gerçek babanın çıkagelmesi eğlenceli sahnelere sebep olur. Aynı anda Bianca, sözde müzik öğretmeni gerçek Lucentio ile kilisede evlenmiştir.

Shakespeare, Katherina'nın şahsında dönemin kadınına kandil tutar.
Katherina, kadına verilen sınırlı özgürlük alanını, kocası tarafından eğitilmiş kadını oynayarak genişletmeyi başarır. Bunu da başta babası, kendisine hakaret eden bütün erkeklerin gözünün içine bakarak ilan eder.

Bianca ablası Katherina'nın karşıt karakteridir. Genel kabulün tersine itaatkâr olmayan odur. Ancak karşı çıkışları perdelidir: (Babası eve girmesini isteyince)*"Benim kalbimi kırın da gönlünüz olsun abla./ Efendim, isteğinize saygıyla baş eğiyorum,/ Kitaplarım, çalgılarım bana arkadaş olurlar,/Kendi kendime kitaplarıma bakar, müzik çalışırım." "Beyler her ikiniz de bana karşı hatalı davranıyorsunuz./Benim seçimime bağlı bir şey için tartışıyorsunuz./…/Canım ne zaman isterse, dersimi o zaman öğrenirim."*

İkinci perdenin ilk sahnesinde ablasının Bianca'yı elleri bağlı olduğu halde sürüklediği görülür. Bianca'nın repliğinden ablasının, giysileri ve incik boncukları için kardeşini bağlayacak kadar acımasız olduğu zannedilir. Ancak Kate'in, sevdiği adamı söylemediği için kız kardeşine kızdığı anlaşılır. Bianca tutumunu değiştirmeyince Katherina onu tokatlar. Bu sırada sahneye giren Baptista, küçük kızını kenara çeker. Ona şefkatle yaklaşırken Kate'e *"Utan şeytan ruhlu pis yaratık/Sana asla zararı dokunmayan kızcağıza ne diye sataşıyorsun? Hiç kötü söz söyleyip karşı geldiği oldu mu?"* diye çıkışır. Kate'in cevabı açıktır: *"O öyle sessiz sedasız durarak benimle alay ediyor/ben de hıncımı alırım işte" (Babasının ısrarı karşısında) "Yaa, demek bana meydan yok, ha!/*

Şimdi anlıyorum,/Sizin hazineniz o ve mutlaka kocaya varmalı/Ben de onun düğününde çıplak ayak dans etmeliyim, öyle mi?/Ben de cehennemlere kılavuzluk etmeliyim, değil mi?" Baptista'nın kızlarına âdil davranmadığı bu sahnede açıklık kazanır.

Nitekim ilk sahne devam ederken Bianca'yı evlendirmeyeceğini söyleyen baba; Gremio ve Hortensio'ya, Katherina'ya kur yamakta serbest olduklarını söyler. Kızının serzenişi onun aksi davranışlarının sebebi hakkında ipucu verir: *"Rica ederim söyleyin efendim/ Sizin maksadınız beni bu çapkın heriflere yem yapmak mı?" Hakaretlerine karşılık iki adama verdiği cevap manidardır: "İnanın korkmanıza hiç mi hiç gerek yok;/ O küçük hanımın gönlünün yarısına bile yaklaşamazsınız./ Eğer yaklaşacak olursanız, o sizin kellenizi/ Üçayaklı tabureyle tarar, suratınızı tırnaklarıyla boyar/Sizi bir maskara olarak kullanır."*

Kendisine yakışıksız hakaretlerin yapıldığı Kate'in davranışlarının nedeni babasının bu tutumudur. Baptista, büyük kızının tepkisini görmek istemez. Bianca'ya şefkatle yaklaştığı kadar gaddârânedir ona karşı. Kızı, kendisi dâhil erkeklerin alışık olmadığı cevaplar verir. Dönemin erkeklerinde yerleşik olan kadın anlayışının ötesindedir Kate. Babaları için Bianca; uysal, saf kardeştir. Evcil bir genç kızdır o. Baptista, birinciyle nasıl başa çıkacağını bilemezken ikinciye sözünü rahatlıkla dinletir.

Bianca, gerçek Lucentio'yla, kilisede babasından gizli nikâhlanır. Seyirci/okuyucu, asiliğini açık bir şekilde bu olayda fark eder. Buna karşılık Bianca'nın aksine Katherina, babasının seçtiği Petruchio'yla istemediği halde evlenir. Shakespeare seyircisi bu ayrımı yapabildi mi bilinmese de yazarın Katherina'yı anlaşılmayı bekleyen genç bir kız olarak oluşturduğu açıktır.[3]

Elizabeth Dönemi'nde kadın güçsüz bir cinsiyettir. Eğitimsizdir. Bedensel ve zihinsel anlamda zayıf kabul edilir. O, evcil ve kadınsal işlere kendisini vakfetmelidir. Kadınlar, bu doğrultuda eğitilir. Hayatları hakkında karar veremezler. Mülkleri ve oy kullanma hakları yoktur. Bekârken babalarının, evlenince kocalarının zimmetindeydiler. Soylu kadınlar evlerinde, özel öğretmenlerle çalışabilirdi. Soylu ya da avam bütün kadınlar, evin nasıl yönetileceği, çocuklara nasıl bakılacağı konusunda yetkindiler. Ancak hizmetçilik, aşçılık gibi işlerde çalışabilirlerdi.

Erkeklerin özgürlük alanı kadınlarla kıyaslanmayacak kadar fazladır. Ancak soylularla avam arasında farklar vardır. Erkekler oy verebilse de bu hakkı sadece belirli sosyal statüye sahip olanlar kullanabilirdi. Aileleri üzerinde mutlak yetkiye sahiptiler. Eşleri ve kızları otoriteleri altındaydı. Tıp, hukuk ve siyaset alanlarında meslekleri olabilirdi. Evlilik dönemin erkekleri için saygınlık sebebiydi.

Shakespeare, dönemin anlayışının ötesinde bir kadın çıkarır seyircinin/ okuyucunun karşısına.

3. Günümüzdeki değerlendirmelerde de Katherina'nın hırçınlığına vurgu yapılarak Petruchio'nun onu eğittiği üzerinde durulur.

Katherine-Petruchio ilişkisi, dönemin İngiltere'sinde kadına ve erkeğe bakışın izlerini taşır. Baptista, büyük kızı evlenebilsin diye üzerine para verir.

İlk karşılaşma keyifli bir atışmadır: *"İyi sabahlar Kate… İşittiğime göre adınız buymuş." "İşitmesine işitmişsiniz ama işitme sorununuz olduğu belli. Benden söz edenler Katherina derler bana." (Genç kızı epeyce övdükten sonra) "Meziyetlerinin bahsini, güzelliğinin aksini duydum/ Duyduklarım senin şu güzelliğin kadar olmasa bile,/Beni yerimden oynattı, seninle evlenmek için beni buralara attı." "…Zaten sizin oynak bir şey olduğunuzu ilk görüşte anladım." "Hadi hadi eşek arısı, çok kızdınız ha!" "Eşek arısıysam eğer, sakının iğnemden."* Damat adayının, Katherina'ya evlilik teklifi de ilginçtir: *"Kate ben sizi hırçın kedilikten çıkarıp/ Rahata ermiş diğer kediler gibi bir ev kedisi yapacağım."* Kız ağzını açamadan babası yanlarına gelir. Petruchio, henüz cevap alamadığı halde kızının teklifini kabul ettiğini söyler. Baba hâlinden memnundur. Kızının serzenişi etkilidir: *"Hâlâ bana kızım mı diyorsunuz?/ Önce şunu söyleyeyim ki,/ Pek derin bir baba şefkati gösterdiniz doğrusu,/ Beni böyle yarı kaçık birine vermekle"*

Düğüne hazırlanmak için ayrılan ve Pazar günü evlenmek üzere geleceğini söyleyen damat, zaman geldiği halde ortada yoktur. Onun isteğine uyarak birçok kişi davet edilmiştir. Baptista'nın ilk defa bu sahnede kızına şefkat gösterdiği görülür: *"Bu utanç kimsenin değil, benim/ Aslında gönlüm olmadığı halde,/ Zorla itildim bu evliliğe,/İki ayağımızı bir pabuca sokup/ Keyfine göre nikâh günü koyup/ Kendi başına buyruk, çılgın bir zorbaya/ İstemeyerek varıyorum ben/…/ Şimdi herkes zavallı Katherina'yı parmakla gösterip/İşte, diyecekler, deli Petruchio'nun keyfi istediğinde gelip/Nikâh kıyacağı karısı" "Git kızım, ağladığın için sana darılamam,/ Çünkü böyle bir hareket bir azizi bile çileden çıkarır;/Hele senin gibi hırçın yaradılışındaki bir hırçın kız için haydi haydi"*

Damadın düğününe geç gelmesi karısını terbiye etmesinin ilk adımıdır. Petruchio, *düğününe başında yepyeni şapka, sırtında eski püskü bir cepken; bacağında üç kez tornistan edilmiş eski bir dizlik; ayaklarında ancak mum torbası yapılacak eskilikte biri tokalı diğeri dantelli bir çift çizme, dantelleri yırtık pırtık bir pantolon* olduğu halde gelir. Nikâh sonrası düğüne kalmaz, Kate'i alarak kaçar gibi döner evine. Uzun ve yorucu bir yolculuk sonrası ulaştıkları evlerinde, karısı için sofrayı donattırır ancak sudan bir sebeple yemekleri geri gönderir. Yeni evindeki ilk gecesini aç geçiren Kate, odalarına çekildiklerinde kocasının yatağı saçma bir bahaneyle bağıra çağıra dağıtmasının şokunu yaşar. Kocasının türlü iddialarıyla günlerce aç ve uykusuz kalır. Kocası onun sağlığı için bunları yaptığını söyler. Kate, öyle bir noktaya gelir ki kocasının ay olduğunu iddia ettiği güneşin, güneş olduğunu söylemekten bile vazgeçer. Öyle ki, babasına giderken karşılaştıkları Vincentio'ya, sırf kocası öyle dediği için genç bir kız gibi davranır:

"Gonca gibi açan genç bakire, güzel, şirin taze kız,/ Böyle nereden gelip nereye gidiyorsunuz?" "Daha neler Kate, umarım aklını kaçırmadın: Baksana bu yaşlı bir adam, buruşmuş, solgun, kurumuş,/Söylediğin gibi kız filan değil." Kate'in buna da itirazı yoktur: *Bağışlayın yaşlı baba, güneşten kamaşan gözlerim/Beni yanılttı; neye baksam yemyeşil ve taze görüyorum/Sizin saygıdeğer bir baba olduğunuzu şimdi fark edebildim/ Lütfen benim bu deli saçması kusurumu bağışlayın."*

Düğümlerin çözülüşü sonrası oturulan ziyafet sofrasında Hortensio, Lucentio ve Petruchio eşleri arasında bir itaat iddiasına girerler. Hortensio'nun eşi ve Bianca işleri olduğu gerekçesiyle kocalarının çağrısını reddeder. Sadece Katherina çağrı sonrası beylerin yanına gelir. Diğer ikisinin şömine başında sohbet ettiği için gelmediklerini söyler. Petruchio, şapkasını beğenmediği için atmasını söyleyince hazır bulunan erkekler Kate'in artık "patlayacağını" düşünürken o, itirazsız şapkayı çıkarıp atar. Hatta kocasının emriyle içerideki hanımları kollarından sürükleyerek getirir. Kate, başta babası, herkesi şaşırtacak kadar uysaldır.

Katherina'nın bu sahnenin devamındaki tiradı oyunun can alıcı noktasıdır: *"Öfkeli bir kadın, suyu bulanık akan bir çeşme gibidir/ Çamurlu, çirkin, karanlık ve güzellikten yoksun/ O böyle oldukça, erkek susuzluktan kupkuru kalmış da olsa,/ Ne bir damlasını tatmayı, ne de elini sürmeyi kabul eder"* Kate, kocanın kadın için efendi, hayat, koruyucu olduğunu söyler. Ailenin başıdır ve kadından üstündür. Kadına düşen kocasına mutlak itaattir. İtaatsiz kadını asi ve hain olarak niteler: *"Hadi hadi, aksi, güçsüz solucanlar,/ Benim aklım da ikinizden birinin aklı kadar çok/ Cesaretim de var, mantığım daha da ileri,/ Söze sözle, meydan okuyana meydan okuyacak kadar hazırdı;/Ama şimdi anlıyorum ki mızraklarımız saman çöpünden farksız/ Gücümüz o kadarcık, en fazla göründüğünde bile/ Kıyas kabul edemeyecek kadar azdır."*

Katherina'nın "hırçın" dönemi "uysal"; "uysal" dönemi "hırçın"dır. İnsanların onu türlü hakaretlerle anmalarına karşılık farklı söz ve davranışlarla tepkisini gösterir. Haklılığının farkındadır. Ancak dönemin kadına bakışı onu bir kördüğüme mahkûm eder. Babasının adaletsizliği nedeniyle Bianca'yı kıskanır. Toplum içinde farklı özelde ablasına karşı farklı davranan Bianca da bundan istifade eder. İtaatkâr değildir ancak mükemmel rol yapar.

Evlenmesi tam bir oldubittiye getirilen Kate, Petruchio'nun işkenceye varan sert yöntemlerine karşı dik durur. Shakespeare, dönemin anlayışının ötesinde bir kadın çıkarır seyircinin/okuyucunun karşısına. Öte yandan karakterini öyle ustalıkla işler ki olay örgüsüne yüzeysel bakıldığında asi Kate, kocası sayesinde uysallaştırılır ve genel anlayış kalıbına uygun davranmaya başlar.

Yazarın o dönem anlayışının tepkisini çekmeyecek şekilde Katherina'nın yanında yer aldığını söylemek boş bir iddia değildir. Bianca'nın

Shakespeare, karakterini öyle ustalıkla işler ki olay örgüsüne yüzeysel bakıldığında asi Kate, kocası sayesinde uysallaştırılır ve genel anlayış kalıbına uygun davranmaya başlar.

asıl yüzünü açık etmesi, evliliği sonrası Kate'e duyulan sempati, son tiradındaki ironi bizi bu sonuca ulaştırır. Petruchio'ya karşı direnen Kate, bir noktada suyuna gidince istediğini kocasına yaptırabildiğini fark eder. Kocasının "eğittim" diye övündüğü uysal kadın aslında sessiz bir protesto içindedir. Kocasının söylediklerine itaat ederek ona istediklerini yaptırabildiğini keşfetmiştir Hırçın Kız.

Yönetmen Yücel Erten, tiradın bitiminde Katherina'ya bileklerini kestirerek farklı bir itaatsizlik yorumunda bulunur. Ancak bu, oyunun akışından bağımsız bir son olarak beklenen etkiyi yapmaz seyirci üzerinde.

Shakespeare, oyunu ironilerle yazar. Özellikle Kate'in tiradını bu şekilde okumak oyunun bugün de defalarca sahnelenir olmasını açıklar. Sly, oyunun sonunda yer almaz.[4] Hırçın Kız, onun rüyasıdır. Birinci perdenin bitiminde son defa görülen Sly'ın, aşağıda devam eden oyunu izlerken uyuklaması bu durumun işaretidir.

Shakespeare, Katherina'nın şahsında dönemin kadınına kandil tutar. Katherina, kadına verilen sınırlı özgürlük alanını, kocası tarafından eğitilmiş kadını oynayarak genişletmeyi başarır. Bunu da alaycı tiradıyla başta babası, kendisine hakaret eden bütün erkeklerin gözünün içine bakarak ilan eder.

Katherina'nın fendi Petruchio'yu yener.

---

4. Özdemir Nutku oyunun yazıldığı dönemde folyoların kaybolmasından kaynaklanma ihtimalini de göz önünde bulundurur. **a.g.e.** s. xi

KAYNAKÇA

- Hırçın Kız, William Shakespeare, çev. Özdemir Nutku, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2020
- William Shakespeare, Terry Eagleton, çev. A.Cüneyt Yalaz, B.Ü. yayınları, İstanbul, 2015
- Shakespeare:Bir Yaşam; Park Honan, çev. Bülent Bozkurt, YKY, İstanbul, 2000
- Çağdaşımız Shakespeare, Jan Kott, çev. Teoaman Güney, Mitos Boyut Yayınları, İstanbul, 2017

GÜN SULARA İNİNCE

Yıldızlardan öğrendim ki akşam birden bastırmaz
Yüzü tatlı bir kavisle iner avluya
Balıklar kırık kayıklarda oynaşır
Fildişi taraklarda oyalanır umutlar
Sinekler evcimendir arılar sessiz
Uzun saçlar gölgesinde uyutulur çocuklar
Yaz başını eğer gider
Haşmetli bir börk gibidir ulu dağlar başında kar
Bu yüzden testilerin kenarındaki tortu
Bu yüzden atların bacağında çıbanlar
Bir gebenin rüyalarından kalma
Kan ter içinde pür-telaş uyanmalar

Ay büyüyünce gün sulara iner
Karpuz kabuklarına yuva yapar masallar
Az neşe değildir kurtlar bayılır buna
Çocuklar uykusunda mavi bir gök sayıklar
Kevgirlere gelmez dillerindeki ezber
Annelerin bulutlarla antlaşması bu yüzden
Elenmekten yıpranır avuçlarında rüzgar
Kekliklere değmiş gibi avcıların elleri
Bahçelerin duvarında uzun türküler sızlar

İyi ki duaların yağmurun eteğinde
Yoksa bunca şarkıyı nasıl taşırdı kuşlar

ESMA POLAT

SONSUZA OTOSTOP

Fatma Ünsal

Hacer Uyğur'a

-Yok anne, yok daha yemek yemedim. Bilmem, karıştırmam lazım dolabı. Olmadı dürüm alırım, of of hatta dürüm alayım ya ben. Anne, kısır mısır yapamam ya. Şimdi yapmaya kalkışsam Hatay usulü yaparım, o da şimdi on saat yoğur. Yok yok. Neyse, sen beni Ay'a mı benzettin kız anne? Çok hoşuma gitti ha. Durup durup aynaya baktım. İstanbul aydınlıksa sebebi benim. Yaaa annee, ağlarım bak. Tamam annem tamam, öptüm seni. Babama selam.

Şu annem ne şanslı kadın. Benim gibi bir kızı var. Hem çalışkan hem psikolojiden anlar. Yav canım kendim. Yine komikliğe başladın ha. Dolmuş da gelmedi zaten. Zor zor bu çalışma hayatı zor. Hah geldi geldi. Yaa çok dolu ya bu. Çin metrosu gibi. Of neyse bineyim de gideyim. Zaten yoruldum.

Sağ ayağımı da koyabilirsem. Teyze yarım santim sağa kayarsan ayağımın çeyreği sığacak. Hah sağ ol vallahi. Bu nasıl müzik yaa? İçerisi zaten yeterince arabesk. Şu amcaya baksana, pencereye o kadar sıkışmış ki hâli "bir can iki sayılamaz, bizi kimse ayıramaz" ı söylüyor gibi. İnsan Pharrell-Happy falan açar. Bilemedin Serdar Ortaç.

" Bu nasıl müzik yaa? İçerisi zaten yeterince arabesk. Şu amcaya baksana, pencereye o kadar sıkışmış ki hâli "bir can iki sayılamaz, bizi kimse ayıramaz" ı söylüyor gibi. İnsan Pharrell-Happy falan açar. Bilemedin Serdar Ortaç."

Batarken ufukta/ Bir akşam güneşi

Bu şoförün canı sıkkın galiba. Şu kalabalığa bak, her biri bir travmayı uyandırır bunların.

Bırakıp gitmiştin/ Beni sen sevgili

Anlaşıldı, aşk acısı çekiyor. Çocukluk yaşantısından kalma terk edilme korkusu da olabilir.

Yıllar yılı oldu hâlâ dönmedin geri

Çok vahim. Yıllara yayılmış bir sancı.

Ne olur ne olur ne olur dön bana

Olaylara gerçekçi yaklaşamıyor.

Bak batıyor yine akşam güneşi/ Akşam güneşi.

Yok yok olaylara gerçekçi yaklaşıyor. Ama 'yine' ne demek? Güneş dediğin batmaz mı?

-Hâlâ ücretini yollamayanlar var, ulaştıralım elden ele.

Hakkını da arıyor ama. Demek gerçekle bağını tamamen koparmamış. Hanımefendi siz oturun. Yok yok oturun. Birazdan inerim zaten.

"Uzaya gitsek mekiğimiz bile böyle kalabalık olur bizim."

Nasıl da havasız. Uzaya gitsek mekiğimiz bile böyle kalabalık olur bizim. Dönerci kapanmamış olsa bari. Duyan da döner düşkünü olduğumu sanacak. Döner düşkünü değiliz ete sevdalıyız ete! Sakin ol şampiyon. Vallahi öleceğim yorgunluktan. Bir durak kaldı.

-HÂLÂ ÜCRETİNİ YOLLAMAYAN VAR LÜTFEN!

Yok, bunda öfke problemi de var. Arabayı durdurup saldırmasa bari birine.

Aaa ne oluyor ayol tak diye durdurdun arabayı, kardeşim yürüsene, geç kaldık eve, birader tamam anladık haklısın, haklı ya bu adam versenize kardeşim ücretinizi vallahi ayıptır ya, ayıp ayıp doğru diyor, ayıp ayıp onun da evi barkı var, anladık eve yetişeceksiniz de o da ekmek götürüyor evine, yazık saat kaça kadar direksiyon sallıyor, doğru diyor doğru yazık, ölmüş ya bu memlekette insanlık ölmüş, tuh ben böyle işe tüküreyim, tükür tükür, ne biçim konuşuyorsunuz tükürmeli mükürmeli, ne ayıp burada bayanlar var, bayan değil KADIN ne eril dil aa, eril ne ablacım akşam akşam zaten yorulmuşuz feminiklik mi dinleyeceğiz, ya ben senin nereden ablan oluyorum terbiyesiz, doğru her önünüze gelene abla diyorsunuz gidin ablanıza abla deyin kazık kadar adamların da mı ablası olacağız tövbee, susun be iki dakika yollasanıza şu ücretlerinizi ya ayıp ayıp indireyim mi şimdi topunuzu, biz ne yaptık birader seni savunduk şuna bak, savunmasaydın kardeşim savunma sen benim avukatım mısın, ben avukatım ne oldu, ya avukat bile dolmuşa biniyor vay arkadaş, ee İsmet Özel de toplu taşıma kullanıyor ne olmuş, İsmet Özel kim, var ya yıkılma sakın, ne yıkılması duruyorum durduğum yerde, ya şair şair, ben bilmem şiir miir, varala vurala gürele varala vürele gürele…

Allah'ım ne olur kurtar beni şuradan ya Rabbim. Söz bu hafta on kişinin ruhuna şifa olacağım. Aynı dili konuşarak anlaşamıyorlar resmen. Farklı dil konuşsalardı anlaşamamak diye bir sorun pek olmazdı zaten. Anlaşamamak aynı dili konuşanların hastalığıdır. Ay felsefenin zamanı mı şimdi ay imdat!

İnecek var! Elhamdülillah kurtuluyorum. Oh. Ama var ya herkes düşük düzeyde nevrozlu falan değil. Nevrozun düzeyi hiç düşük değil. İnecek var şoför bey. Ee inecek var?

Bağır abla bağır. Adam nasıl duysun seni? Ne kibarsın öyle. Bağırayım mı yerine?

- HÂLÂ ÜCRETİNİ GÖNDERMEYEN VAR LÜTFEN!

Müsait bir yerde!

Bu abla da hiç bağırmıyor sesini nasıl duyuracaksa, kibarcık kibarcık, yerine de bağırttırmıyor, ama hanım kız vallahi, bak bakalım parmağında yüzük var mı, sağa mı sola mı bakayım, ne fark eder ayol bak işte,

hay Allah geçtik durağı yaa, yok yüzük müzük, hah durağı da kaçırdı şuna ben sorayım bakayım ne iş yapıyormuş nereliymiş Orhan'ıma münasip duruyor, Orhan kim abla, Orhan Gencebay, kim olacak ayol oğlum aa, ne bileyim oğlunu ben abla, ayol o zaman tanışmışız gibi ne konuşuyorsun benimle, abla şu kalabalık sana bir şey demiyor mu hava bile yok içeride neredeyse tek buruna yetecek kadar hava var, resmen komün yaşamın prototipi, komün yaşam mı kominist misin sen vallahi polis çağırırım, ya bu niye durmadı, kimmiş komünist, bu çocuk bana ben koministim dedi, dedi dedi ben de duydum, ulan sen Müslüman mahallesinde, şşşş bana bak bana, ya durun demedim öyle bir şey, desen ne var utanıyor musun Che görse yüzüne tükürürdü senin, tükürün Allah için bunun yüzüne, ya durakta niye durmadı bu, hanımefendi şu yazıyı görmediniz mi, ne yazısı, bak bak güzel kızım tepede yazıyor maşallah adın ne senin yüzün de ay gibi tü tü tü, teyze dur iki dakika, kız zaten şaşkın utanmasan parmağını kapıp takacaksın alyansı, ne dedik ayol aa hem nereden teyzen oluyorum senin, ne yazıyor orada ya, LÜTFEN İNCEĞİNİZ YERİ YÜKSEK SESLE BELİRTİN AKSİ TAKDİRDE SONSUZA DEK BU DOLMUŞUN YOLCUSU OLMAYA HAZIR OLUN, abla ben sana bağır dedim bağırmazsan nasıl anlaşacaksın, devir bağırmanın devri a kızım ne olacak şimdi yazık değil mi gençliğine bak kaldın bu dolmuşta, yemin ederim utanma olacak insanda yazıklar olsun sana be tamam gönderme ücret mücret haram zıkkım olsun.

"Anlaşamamak aynı dili konuşanların hastalığıdır."

İmdat! Ne demek kaldın dolmuşta? Şakaysa komik değil. Böyle bir şey olamayacağına göre şaka. Tamam, güldük, gülemediysek de gerildik. Tamam, hadi sonlandırın hadi.

Ne diyor ayol bu, abla sen yeni mi geldin İstanbul'a, ya ne yenisi burada okudum ben, burada çalışıyorum, hiç görmedim böyle bir şey, İstanbullu muymuş İstanbullu muymuş asaletinden belli asaletinden Üsküdar'dan kesin bak sor hadi, hanımefendi nerelisiniz siz sorması ayıp, size ne beyefendi yani şu an sorulması gereken soru mu bu, ben sordurttum yavrum kızma annem, Allah'ım delireceğim, açılın ben psikoloğum, hanımefendi ben de psikoloğum ama terzi ve kendi söküğü meselesi, bak bak psikologmuş bir de, daha ücretini yollamıyor yahu insan gizler mesleğini bari çok özür dilerim ben mi vermemişim ücreti, beyefendi uzatır mısınız, zahmet oldu hayret bir şey, ben de burada müsait bir yerde deyip duruyorum siz de onu hiç duymadınız ama kulağınız da burada maşallah, durun bari de daha fazla uzaklaşmayayım, ne durması, geçti artık okumadın mı bayan uyarıyı, bayan değil kadın kadın, ablacım nefes alabiliyor musun da laf yetiştiriyorsun bir de, ne demek geçti artık, şaka değil mi o durdur abi ineceğim, he ineceksin nereye iniyorsun al durduk in bakalım inebiliyor musun, yavaş yavaş o nasıl fren, resmen üstümüzden kuş gibi süzüldü biri, iyi misiniz beyefendi, iyiyim iyiyim oh burası daha serbestmiş, müsaade edin de ineyim, ay ayağıma bastın, kolumu da aldın gidiyorsun abla hayırlı olsun inşallah, kızım dur Allah'ını seversen benim nevrozlarım var kulunç gibi onları kırsan iki dakka, Allah aşkına yol verin, bak bak milim ilerleyemedi bir de ineceğim diye tripler, ya yavaş ne yapıyor bu hepimizi çıkaracak şimdi dışarı, sür şoför sür, kaçırmasaymış durağı sür, yahu Allah aşkına durun, durma evladım sür vallahi daha ocakta yemek yok, anneeağ acıktım.

İnemedim. Gözümü kapatayım. Sakin ol sakin ol. Derin nefes al. Öğğğ ya da alma ver ver ver hemen nefesi. Olur mu canım öyle şey? Abi kesin Karadenizli, şaka yapıyor, şakacıdır oraların insanı. Bir dolmuşta da, "bize her yer Trabzon" yazıyordu. Şakadır ya. İnerim birazdan bir inenle.

Abla memleketime iftira attırmam yalnız kusura bakma, ben Sivaslıyım, yiğidin harman olduğu yerden, hem ücretini yollamıyorsun hem iftira atıyorsun, abi tahmin etmek iftira mı olur, hem hadi dur da ineyim kurban olayım, havalandırmayı aç oradan çıkayım bari, bi dakka bi dakka yiğidin harman olduğu yer Yozgat'tır arkadaş, her şeye sahip çıkıyorsunuz, kim Yozgatlı ben de Yozgatlıyım, Allah'ım burada da mı Yozgat, bizim atölye mi burası imdat, Ecran geldiysen üç kere vur, kız Yozgatlı mıymış, öyleymiş baksana hemşehri görmekten bıkmış garibim, ben de Yozgatlıyım abla Sorgun, bildin mi, yahu durdurun şu dolmuşu durdurun, sen nasıl okudun da psikolog oldun ya yazıyı okumadın mı inemezsin bitti, durdurduk inemedin işte daha diretiyorsun, hanımefendi inemezsiniz bakın biz iniyor muyuz, iniyor muyuz, niye inelim ayol gül gibi dolmuş, yarın erkenden bir daha binmektense inmeyiz daha iyi.

"...ölmüş ya bu memlekette insanlık ölmüş, tuh ben böyle işe tüküreyim, tükür tükür, ne biçim konuşuyorsunuz tükürmeli mükürmeli, ne ayıp burada bayanlar var, bayan değil KADIN ne eril dil aa, eril ne ablacım akşam akşam zaten yorulmuşuz feminiklik mi dinleyeceğiz..."

Ya böyle mantık mı olur? Zaten uyanacağız diye uyumamak gibi. Allah'ım ne olur yardım et ya Rabbim!

Dini bütün de belli, maşallah maşallah, valla bizim memleketten öyle boş adam çıkmaz abla.

Yalvarırım dur ya. Dur. Karnım acıktı dur.

Abla bak bende fazla döner ayran var, seni az buçuk tanıdıysak sen seversin al ye hadi, ye yavrum ye bayılırsın yoksa ye, daha yol uzun, anneeağ döner istiyorum, ablası az ucundan bölsen de oğluma da veriversen dönerinden, saat kaç oldu ya, on ikiye geliyor.

İNECEK VAR KAPTAAN! BAK GÖRDÜN MÜ ABLA AHA BÖYLE BAĞIRACAKSIN BU ARABA ANCAK ÖYLE DURUR, gitmeyin kızın üstüne, şu frene yavaş bas be adam uçacağız şimdi pencereden, dur dur ben de ineyim burada, kızım öyle olur mu hiç sen mi bağırdın da sen de iniyorsun, bağırınca oluyorsa bağıralım YA İMDAT DUR ARTIK BEN DE İNECEĞİM! O İŞ YAŞ ABLA GEÇTİ ARTIK.

Adam indi. Beni tuttular bir de sağımdan solumdan. Bir kısım inmeye hiç yeltenmiyor. Tek tük bağıran çıkıyor. Her inenin yerine en az beş kişi geri biniyor. Kimisi cama başını dayamış oksijeni hayal ediyor. Kimi sokağa ne zaman kavuşacağını. Kimi kimi ise… Benim gibi evinde bulacağı huzur dolu anları.

Bunun bir kurgu olmasını dilerdim. Başımı uzatıp çıkacağım bir sayfada olmayı.

Dur bakalım, şuradan klavye sesi mi geliyor? Heey hey, dur yazma hey. Sen de kimsin? İneceğim ben bitir öykünü, kime diyorum!

Abla şuradan iki kişi, öykü de diyor bak maşallah, arabayı durduramıyor ama olsun olsun okumuş belli, yavaş be yavaş o nasıl fren!

MISRALARLA KONUŞAN SÖZLE DİRENEN BİR GÜZEL HANIMEFENDİ:
AYLA AĞABEGÜM

Yasemin Kapusuz

3 Nisan 1940. Bilecik doğumlu Ayla Ağabegüm. Seksen iki yaşında diye hesap ediyorsunuz değil mi? Peki. Hesabınız yanlış olabilir. Ondaki enerjiye şahit olduğunuzda inanmayacaksınız siz de yaşına. Öylesine hayat dolu ki bakışları, öyle canlı ki duruşu, maddi-manevi sizi de hayata çağırıyor, sizi de güneş gibi sarıp sarmalıyor o yumuşacık ses tonuyla. Hali ile şifa oluyor size o güzel tebessümü, sımsıcak bakışları, samimiyeti.

İlk ve ortaokulu memleketinde, liseyi Elazığ'da bitiriyor Ayla Ağabegüm Hanımefendi. 1967 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oluyor. Babası, Ayla Ağabegüm hocamız henüz ortaokuldayken vefat ediyor. Üniversiteyi kazandığı zaman annesi ile birlikte İstanbul'a geliyorlar. Öğretmenlik hayatı, Adana'da başlıyor onun. Daha sonra İstanbul'da çeşitli liselerde edebiyat öğretmenliği, Üsküdar Kız Lisesi'nde pansiyon müdür yardımcılığı yapıyor. Ahmet Kabaklı hocamızla tanıştıktan sonra Türk Edebiyatı Vakfı'na gönüllü olmuş sonra hocasının isteği ile derginin uzun zaman yazı işleri müdürlüğünü de yapmıştır. Vakıf insanıdır. Gelenek ve kültür taşıyıcısıdır gelecek nesillere, bir müstesna güzeldir: "Gül bahçelerinin gül goncası."

İnsan, iç huzuru ile yaşar Ayla Ağabegüm'e göre. Gücü nispetinde hiç durmadan çalışmış hayatı boyunca. Gerçekten dolu dolu bir hayat. "Peygamberi ve vatanı çok sevdim," diyor. Başucu kitabı olarak da önce Kur'an diyor ve ardından Safahat. Ruh ve fikir dünyasıyla Akif'e aidiyet hissettiğini söyleyebiliriz. Doğrudan Kur'an'dan alarak ilhamı, asrın idrakine söyletmeli İslam'ı. Aynı zamanda Yunus dili, izi, gönlü, idraki, zihniyeti var ki gönüller yapmaya gelmiştir dünyaya Ayla Ağabegüm Hanımefendi.

Edebiyatın ne olduğunu anlatmak, anlatmakla olacak iş değildir ya Ayla Ağabegüm'ü satırlara sığdırmam çok zor. Edebiyat öğretmenliğinin, katı kurallarla, sınırlara hapsolmuş bir anlayışla yapılmayacağını Ayla Ağabegüm Hanımefendi'yi gönül kulağımızla dinledikçe ve yazdıklarını okudukça çok daha iyi görüyoruz. Hocamızın, ***"Öğretmen Günlüğü"***

Ayla Ağabegüm, gelecek nesillere gelenek ve kültür taşıyıcısıdır. Bir müstesna güzeldir: "Gül bahçelerinin gül goncası."

başlıklarıyla yayınlanan denemeleri çok sevilmiş yazıldığı dönemde. Sonra ***"Sözle Direnmek"*** adıyla kitap olarak basılmış ve oldukça ilgi görmüştür. İlk kitabı ***"Sözle Direnmek"*** tir. Hocası, Ahmet Kabaklı koymuştur ismini kitabın da. Sunuş yazısında şöyle diyor Ahmet Kabaklı: " İyi yetişmiş bir dostumun yeni kitabına giriş sözleri yazmak ise her zaman bulunacak zevklerden değil."

"Edep, dinin üçte ikisidir." Edebiyat, güzel ahlaktır. Öyle güzel bir örneğidir ki Ayla Ağabegüm… Düzenli, disiplinli, planlı, güzel ahlak üzere, kim olursa olsun insanların dertlerine derman arayarak, bu benim işim değil demeden ince düşünerek yaşamıştır hayatını. Vatanına ve milletine âşıktır. "Toprak ve vatan kutsîdir. İnsan, Allah'ın emanetidir."

Üslûb-u beyân, ayniyle insandır, denilmiştir. Çağımızın münevveri Ayla Ağabegüm Hanımefendi'nin, ***"Mısralarla Konuşsak"*** kitabında Yunus, Mevlana, Fuzuli, Yahya Kemal, Şeyh Galip gibi geleneğimizin büyük ustalarının izlerini bulursunuz. Yüzakı dergisinde yazdığı yazılarından oluşuyor bu kitabı. Kitapla birlikte bir de "Geleneğin Kalp Atışları" programını takip ettiğinizde kültürümüzün zenginliğini görerek siz de onun gibi zor şartlarda da ümitvar olmaya devam edeceksiniz. Nasıl dar kalıplara girmeye başladığımıza hayıflanacaksınız elbette. Köklerimizle olmak, manevi depremlerden zarar görmeden çıkmak, insanı yaşatmak, Allah'tan gafil olmamak ve kendimizi bilmek… "İlim ilim bilmektir,/ İlim kendin bilmektir./ Sen kendini bilmezsen, Ya nice okumaktır." Böyle bir okumak diyorum. Hal okumak… Bakışlarınızı okur Ayla Hanımefendi. Ondan bir şey saklayamazsınız. Öğretmenliğin getirdiği bir diğergamlık da olsa gerek.

"Mısralarla konuştuğumuz zaman ruhumuz sükûn bulacak," diyor. Sükûnet… Gözlerindeki derin mana bence bu. Dinginlik var haksızlık karşısında susmayan bu güzel Hanımefendi'de. Teslimiyet ayrıca. Yapacak çok işi var her zaman ancak hırs yok, kin ve nefret yok. Hayata romantik de bakmıyor yalnızca, hakikatin beşiğini sallamış adeta. Bu Bir İsyan Çığlığıdır, bir yazısının başlığıdır ve sağlıksız yiyeceklerin nesle verdiği zarara karşı bile itirazı vardır. Çözüm önerileri ile beraber.

Sevgili Ayla Ağabegüm hocamızdan özellikle bugünlerde bana kalan miras: "Susmak ve alışmak yok," ve "Vatan sevgisi imandandır." Sanırım yanında en çok ağlayabildiğimiz bir güzel insandır o. Abla, anne, kız kardeş, teyze… Evet, günlük hayatta bizim de sosyal statülerimiz çok başkadır ancak Ayla Ağabegüm, hepimizi kucaklayabilen engin bir kalp, dingin bir ruh, seçkin bir zihin ve akıldır. "Gözünüzü ağlamaya, kafanızı düşünmeye alıştırın." Dik duruş bir hanımefendiye bu kadar mı yakışır? Üslûp da. Ayniyle insan.

"Türkülerin okunmadığı yerler, vatan olmaktan çıkar," diyor Muzaffer Sarısözen. Masallar, ninniler, bilmeceler, efsaneler… Daha neler neler… Bize ait ne varsa korunmalı diye düşündüğü için "Geleneğin Kalp Atışları" gibi eşsiz bir hazineyi bıraktılar bize güzel bir ekiple. Kadın eli dokunuşu. Bunun için hep mücadele vermiş, söz ile direnmiş Ayla Hanımefendi. Aynı zamanda aksiyon insanı. Yerinde durmamış hiçbir zaman. Gitmesi gereken yere gitmiş. Maddiyatı ve maneviyatı memleket için, millet için. Evlatlarıyız bizler de. Vatan, vatan, vatan… İlle vatan ve ille insan… Kültüre ve geleneğe sahip çıkmakla, edebiyat ve sanatla. "Öz vatanımız bize gurbet olmasın," diyor. Kıymet vermek onun fıtratı, hali, düşüncesi, fikri, zikri… Kıymet bilenlerden olmak ise bize düşen bir nasip olmalı.

Durmayın, diyor Ayla hocamız. Ruhunuzu, bedeninizi çok yormayın evet ama çalışın. Öğretmenlik, özellikle edebiyat öğretmenliği, müfredat anlatmakla olmaz. "İyi öğretmen, ilgili dersi ne ise o dersi iyi anlatan kişi değildir. Dersin dışında genci hayata da hazırlayandır. Anlattıklarıyla, hareketleriyle adeta bir anne gibidir. Ama bunları yaparken de çocuğa bir nasihat verici bir kişi olarak değil de onları etrafına toplayıp sevecekleri, söylediği her şeyi ruhuna yerleştiren bir insan olmalı. Bırakın fen'i, matematiği, çocukların eline bir saz verelim" Çocuklarımız, gençlerimiz bir sanatla uğraşıyor olsa daha başarılı ve mutlu olacaklar, diye onları özellikle sanata yönlendirmeliyiz görüşü ile yol gösteriyor bizlere.

"Her şey kültür-sanatla başlar ve onunla devam eder." Kültür ve sanat… Kurtuluş reçetesi gibi. Onlarla her şey mümkün.

"Rabbim hayretimi artır," duası ile hayretle yaşıyor her zaman Ayla hocamız. Bir serçeye bakışları, kelebeği sevmesi… Öyle güzel hallerine şahit olmakla bahtiyarım. Öylesine zengin ki…

Paraya kıymet verdiğini göremezsiniz. Çantasında mutlaka hediyeler taşır. Gönlünde mısralar, teselliler, dualar biriktirmiştir. Maveradan ses veren çok ayrıcalıklı bir sestir Ayla Ağabegüm. Geleneğin kalp atışlarının izini süren gönül mimarlarındandır. İlim ve hilm tevazusu vardır üzerinde, asildir her zaman. Kalemiyle, hayatı ve şahsiyeti ile Türk edebiyatında müstesna bir yere sahiptir. Hangi yönüyle anlatmaya çalışsak sözün özüyle anlatamayacağız gibi düşünüyorum.

Yüzü ak olanlardan olmaktır niyazı. Aşk ile yaşamak. Her emri hayatımıza aksettirerek. Bunun içindir ki sözle direnmiş, mısralarla konuşmuştur. Geleneğin kalp atışlarını takip etmeye devam etmektedir.

Üniversite yıllarında çok kıymetli hocalardan dersler almış Ayla Hanımefendi. Mehmet Kaplan "Unutmak intihardır," dermiş. Unutturmamak da vazifemiz gibi. Bize ait olan ne varsa. Elimizden geldiğince. Güzel bir örneğimiz var önümüzde, çok kıymetli, muhtereme bir Hanımefendi, Ayla Ağabegüm.

Söz ola… Söz yetmeye hali anlatmaya… Hayretle…

HAYIRLI EVLAT

Betül Karapınar

Şehrazat'ın dünyaya gelme nedeni sanki insanları dinlemekti. Dinlemek, dinlemek; hep dinlemek… Beş çocuklu bir ailenin en küçüğüydü. "Son beşik"ti annesine göre… Annesinden çok ablası bakımıyla ilgilendiğinden, uzun süre annesi zannetmişti ablasını… Bunda haksız da sayılmazdı; zira 19 yaş vardı ablasıyla arasında ve ablası da annelik stajını Şehrazat'la yapmıştı. Anne ve babası ismi konusunda da tercihi ablasına bırakmış ve o da seyrettiği bir diziden ilhamla "Şehrazat olsun." demişti. Böylece Şehrazat, hayatı boyunca, ismiyle taban tabana zıt karakteriyle yaşamak zorunda bırakılmıştı.

Bulunduğu ve büyüdüğü ortamlar kâh ablasının arkadaşlarından kâh annesinin etrafındaki teyzelerden oluşmaydı. Çevresinde o kadar çok konuşan vardı ki; ona hiç sıra gelmez, dolayısıyla da hiç konuşamazdı. Yaradılış gereği kimsenin sözünü kesme cevvalliği de olmayınca "sessiz çocuk" sıfatı yapışmıştı üzerine… Artık ne yapsa bu sıfattan kurtulamayacaktı. "Sessiz ve hanım hanımcık" aynı cümleler içinde kullanıldıkça ve bundan övgüyle bahsedildikçe çocuk aklıyla bunu bir üstünlük olarak görmeye başlamıştı. Kendisinden üç yaş büyük ağabeyi, beklenen erkek çocuk olması ve limitsiz hoş görüyle büyütülmesi nedeniyle şımarıktı ve bu durum ailenin sabır limitlerini bitirmişti. Şehrazat'ın bu sessiz ve sinik kişiliğe teşvik edilmesinin nedeni de buydu.

Hem ablası hem de annesi tarafından büyütülmesi, beraberinde çok insanla muhatap olması, her yaş grubundan insanı dinleyip anlayabilmesine vesile olmuştu. Bir de buna her sosyal ortamda "Aman maşallah hiç abisine benzemiyor, ne de güzel uslu uslu oturuyor…" övgüleri eşlik edince, Şehrazat için sokakta akranlarla oynamaktan çok daha büyülü ve cazip hale gelmişti ev oturmaları… Annesi, büyüklerin lâfını bu kadar dinlemesinden bazen rahatsız olsa da, hem ablasının arkadaşlarıyla konuşmalarını hem de diğer çocuklarının ondan gizli yaptıklarını Şehrazat'ın ağzından kolayca alabildiği için çok da itiraz etmezdi bu duruma.

Okul hayatı başladığında, aynı rol bu sefer öğretmen desteğiyle devam etmiş, sınıf 47 kişi olunca, sınıfın "ağzı var dili yok Şehrazat"ı ilk anda fark ettirmişti kendini… Derslerini de insanları dinlediği gibi gayretlice dinlediğinden olsa gerek, öğretmeninin her sorduğunu bilirdi. Sınıfta hâkimiyetini artırınca da öğretmenin gözde öğrencisi olması kaçınılmaz olmuştu. Sınıf başkanı, hattâ adeta öğretmen sınıfta

Yaradılış gereği kimsenin sözünü kesme cevvalliği de olmayınca "sessiz çocuk" sıfatı yapışmıştı üzerine…

olmadığında yerine bakan vekil öğretmendi Şehrazat. Bu da, diğer çocuklar içinde prestijini artırmıştı. İlkokulda yapışan "Dert dinleyen, sessiz, hanım Şehrazat…" sıfatları, öğrenim hayatı boyunca devam etti.

Yıllar içinde bu sıfatlar kaybolmak şöyle dursun, yeni rollere evrilerek devam etti. Kardeşler bir bir evlenip aile büyüdükçe, dertleri de bir o kadar büyüdü ve çoğaldı. Yeğenlerin, damatların, gelinin de derdi eklenince evde Şehrazat'ı boş bulan, dert anlatır, akıl sorar oldu. Mesai gibiydi artık bu rol Şehrazat için… Sadece bu rolle kalsa iyiydi, ama bir noktada buna yan roller de eklenmişti. Mesela ağabeyi, "Sen çok dikkatlisin; bunca kız içinde yapsan yapsan sen yaparsın." diyerek ona zorla ehliyet aldırtmış, birlikte yaşadıkları büyük ve kalabalık evin marketiydi, faturasıydı, anne ve babanın taşınmasıydı; kısaca onu yoran bütün ulaşım işlerini doğal bir süreç içinde yıkmıştı Şehrazat'ın üzerine… Şehrazat ilk başlarda ağabeyinin o kadar kardeş içinde kendisini seçmesinden gurur duymuştu. Üzerine kalan sorumlulukları ve yorgunluğunu gördükçe şimdilerde kafasına dank ediyordu. Allah'tan araba kullanmayı seviyordu da bu angarya işlerden çok da bunalmıyordu.

Bir iki kere annesine mutfak işlerinde yardım edesi tutmuştu. Annesi Şehrazat'ın açtığı hamurları, sardığı sarmaları abartarak methedip, yiyenler de iltifat edince çok gururu okşanmıştı başlarda; yalan yok... Zamanla bu özellikleri, "Sen güzel yapıyorsun, sen yap, hiç kimse senin kekinin eline su dökemez, on parmağında on marifet…" iltifatlarına dönüşmüş, görev tanımı da yavaş yavaş ve o hiç farkında olmadan genişlemeye ve tüm zamanını almaya başlamıştı. Suyu yavaş yavaş ısınan ve fakat bunu fark edemeyerek hareket kabiliyetini kaybedip haşlanan kurbağa hikâyesindeki gibi; bu süreç yavaş yavaş oluyor ve Şehrazat, suyunun ısındığını hiç fark etmiyordu.

Annesinin bir gün aniden hastalanması sonucu hastaneye götürme, doktor, tahlil, hastane işleri de doğal bir seyirde ona kalmıştı. Üstelik hastanede annesinin şeker hastası olduğunu öğrenip, iğne vurmaktan, şeker ve tansiyon ölçümüne tüm bilgiler Şehrazat'a anlatılınca, ailenin ilk yardımcısı o olmuş muydu bir de? Sanki yetmemişti tüm sorumlulukları da, şimdi sadece annesinin de değil, babasının, diğer akrabalarının ve yavaş yavaş tüm mahallenin tansiyon ve şeker ölçeni, iğne yapanı olmuştu. Kendini tüm bu rollere hiç çaba sarf etmeden, isteyip istemediğini hiç düşünmeden bürünmüş buluyordu. Bir de bakıyordu ki herhangi bir rol ona yapışmış kalmış. Bu aşamadan sonra da itiraz etme, kabullenmeme, hayır deme şansı kalmıyordu. Tıpkı çocukken yapışan "Hanım hanımcık sessiz Şehrazat" kimliği gibi, bu kimlikleri de alıp koyuyordu dünyasına.

Günler böyle akadursun, gelen evlilik kısmetleri de ona ulaşmadan çeşitli kriterler sıralanarak eleniyordu. Uzaklara gidemezdi Şehrazat; tıpkı üniversiteyi kazandığı hâlde, sırf başka şehirde olduğu için gidemediği gibi. Ailesi ancak aynı şehirde ve hattâ aynı mahallede bir kısmete razıydı.

Ayrıca Şehrazat'ın çok kalabalık bir ailesi olmamalıydı ki, kendilerine vakit ayırabilsin... Hattâ annesi, Şehrazat'ın bulunduğu ortamlarda şakayla karışık, eskilerin deyişiyle "çöpsüz üzüm" aradıklarını bile ima ediyordu. Bir noktada nihayet ona uygun gördükleri kriterler de yerine gelince Şehrazat'ı bu kısmetten haberdar edip, olumlu görüşler de ekleyerek, evlenmesine ve yuva kurmasına "izin vermişlerdi." Şehrazat'ın tüm sorumlulukları ve rolleri üzerine bir de kendi evi ve kocasıyla ilgili sorumluluk ve roller binmişti. Çocukları olana kadar iyi kötü idare etmeye, dengelemeye çalıştıysa da, çocuklardan sonra işler iyice sarpa sarmaya başlamıştı. Çocuklar küçükken, "Biz çocuklara bakarız sen şu işi hallet." dendiğinden, denge kurmak çok zor olmuyordu. Fakat çocuklar büyüyüp, okul hayatları da başlayınca, annelerinin kendileri dışındaki insanlara bu kadar zaman ayırmasını kıskanıp, hırçınlıkları artık baş ağrıtmaya başlamış, dolayısıyla da evlerinde huzursuzluk baş göstermişti. Büyük kızı, ortaokula başladığı yıllar, "Anne sen hâlâ neden anneannemlerle yaşıyormuş gibi davranıyorsun?", diye bile sormuştu saf saf…

Yıllar içinde babasını kaybetmiş, annesi yatalak olmuş ve tüm kardeşleri sadece ziyarete gelme, hâl hatır sorma işinde var ve fakat hasta bakımı ve sağlığı konusunda yoklardı. Ağabeyi aynı evde olduğundan, ağabeyinin eşi ve Şehrazat'a kalmıştı tüm bakım süreci. Sabah erkenden başlayan mesai, gün içinde kendi evine ilişkin sorumlulukları yerine getirme koşturması ve sonrasında anneye bakım olarak devam ediyordu. Bu bitmez mesainin içinde ne çocuklarına doğru dürüst zaman ayırma ne kocasıyla iletişim sohbet muhabbet ne bir tatil ne bir gezmeye

Suyu yavaş yavaş ısınan ve fakat bunu fark edemeyerek hareket kabiliyetini kaybedip haşlanan kurbağa hikâyesindeki gibi; bu süreç yavaş yavaş oluyor ve Şehrazat, suyunun ısındığını hiç fark etmiyordu.

Kendini tüm bu rollere hiç çaba sarf etmeden, isteyip istemediğini hiç düşünmeden bürünmüş buluyordu. Bir de bakıyordu ki herhangi bir rol ona yapışmış kalmış.

vakit kalıyordu… Eşi kızıyordu artık, "Ailenin tek çocuğu sen misin?" diye; ama roller öylesine yapışmış, Şehrazat öylesine, "Benden başka kimse yapamaz."a inandırılmıştı ki bunu kabul edemiyor ve devam ettiriyordu koşturmasını.

Bu koşturmalar içerisinde bir gün, artık ergenliğe giren ve her aklına geleni fütursuzca söyleyen kızı, "Anne, senin için biz değil, onlar daha önemli." deyiverdi annesine. Önce çok kızdı; ne demekti o? Evini, yuvasını her şeyden çok seviyordu. Fakat elbette büyüdüğü, yetiştiği ailesini de seviyordu; ikisini birbirinden ayıramazdı. İtiraz ettikçe, kızı daha da yüksek sesle kafa tutuyordu. "Mesela…" dedi, "Biz bir yere gitmeye kalksak, teyzelerim ya da dayım 'Sen git, biz tüm bunları yaparız.' der mi? Seni dinlendirmeyi hiç düşünürler mi?" Tabii ki derlerdi; o nasıl soruydu öyle? Çok içerlemişti kızının bu çıkışına… Hiçbir zaman evini, çocuklarını ihmal etmemişti; ama sorumluluğu çoktu, anca yetişebiliyordu. Kendisi de istemiş değildi ki yardım etmelerini; emindi ki istemiş olsaydı yardım ederlerdi. Ederlerdi, değil mi? Bunu anlamanın yolu, bu teklifi sunmaktı kardeşlerine; dolayısıyla denemeye karar verdi.

Ertesi gün, annesinin bakımını yaparken kardeşlerine ve annesine bakarak, "Çocuklar beni de babalarını da çok bunaltıyor, tatile gitmek istiyorlar. Nasıl yapalım? Beni bir hafta idare edersiniz değil mi?", diye sordu sakin sakin… Ortam birden sessizleşti. Uzun süre kimseden ses çıkmadı; herkes yüzlerinde şaşkın bir ifadeyle halının desenlerine bakıyordu. Sessizliği bozan annesi, "Yok, olmaz.", dedi. "Ya bana bir şey olursa?" Şehrazat, sakinliğini koruyarak, "Anneciğim herkes burada nasıl olsa…" diyebildi kardeşlerine bakarak… Bu sefer en büyük ablası lâfa girip "Elbette bakarız; ama ne bileyim Şehrazat… Sen her şeyi daha iyi bilir ve halledersin; bilmem ki biz yapabilir miyiz?", dedi. Ağabeyi de aynı tereddütlü hâlle bunun zor olacağını tasdikledi telaşla. Annesi astı suratını ve bakmadı yüzüne Şehrazat'ın. "Bakalım; buluruz bir çaresini.", diyebildi Şehrazat. Çok zoruna gitmişti bu tavır. Şaşkındı; böylesine bir anlayışsızlık göreceği hiç aklına gelmemişti. Hep iyi niyetle yorumluyordu bugüne kadar, tüm sorumlulukların üzerine yıkılmasını. "Yapamazlar; isteseler de altından kalkamazlar.", diyordu içerlerde bir yerde sürekli konuşan iç sesi. Hatta geçenlerde, "Ben her yere yetişemiyorum; bazen annemin bakımı, bazen çocukların okul programları aksıyor. Anneme bir yardımcı mı tutsak?" fikrine karşı çıkmışlıklarını, onu susturmuşluklarını, "Ele güne ne deriz, el âlem, 'Bir annelerine bakamadılar da yabancılara baktırıyorlar.' der." diyerek onu ikna etmişliklerini bile iyi niyetli olarak algılamış, bir şekilde kendi kendini ikna etmişti Şehrazat her zamanki gibi. Fakat bu gün verdikleri tepkileri bir türlü anlamıyor, hayatında ilk defa kendisi, hattâ kendisi de değil ailesi için istediği bir nefeslik zaman için "Tabi ki git kardeşim. Biz bakarız; senin gözün arkada kalmasın. Git, çocuklarınla eğlen. Çok yoruldun; dinlenmek hakkındır." demek yerine direkt olarak,

“Gitme, biz yapamayız.” demişlerdi. Çözüm de sunmamışlardı üstelik susup kalmışlardı. Annesi hadi hastaydı ve diğerlerine güvenmiyordu. Ona alışmıştı da, ya ablaları, ağabeyi? Şehrazat’ı hiç mi düşünmüyorlardı? Yoksa eşi ve kızları haklı mıydı? Kullanılıyor muydu? Büyük kızının geçen tartışmada dediği gibi, “Herkese yıllardır yemekler yapıp karınlarını doyuruyordu da kendisi aç mı kalmıştı?”

Bunu hazmedememişti. Her şeyden üstün tutmuş, bir dediklerini iki etmemiş, sırtında taşımış, kısacası senelerini vermişti bu büyük aileye. Bütün bunlara rağmen ilk defa bir nefeslik zaman istemiş ve nefessiz kalmıştı. Bu karışık duygularla eve gitti. Gece hiç uyumadı; ağzını bıçak açmıyordu. Evdekilere, “Başım ağrıyor.” diyerek geçiştirdi. Sabah her zamanki gibi annesinin bakımını yapmaya gitti. Ev halkı onu görünce rahatlamıştı. “Demek vazgeçmişti.” Onlarla da doğru dürüst konuşmadı. Eve doğru yola çıktığında boğazına koca bir yumru oturdu, sırtından soğuk terler boşaldı. Nefes alamıyordu! Su içmeye uğraştı, olmadı. Arabayı zor kenara çekti. Camları açtı, derin nefesler almaya çalıştı. Annesi ve babasına daha iyi bakmak için gittiği ilk yardım kursları işe yaramıştı! Doğru nefes alıp verişleri onu biraz olsun sakinleştirmişti. Fakat bu yaşadığı hâl normal değildi. Sırt ağrısı, ter boşalması, kol uyuşması; ona göre bütün belirtiler kalp krizini işaret ediyordu. Hemen sonrasında eşini araması, ambulansın gelmesi ve acile götürülmesi peş peşe olmuştu. Tıpkı film seyreder gibi seyrediyordu olan biteni. Gerekli muayeneler sonrası herhangi bir hastalık tespit edilememiş, onun zannettiği gibi kalp krizi de geçirmediği anlaşılmıştı. Acilde ilk müdahaleyi yapan doktor, onları psikiyatriye sevk etmişti. O an sadece eve gitmek istiyordu Şehrazat ve eşi onu eve götürdü.

Şehrazat ilerleyen günlerde sessizliğine gömüldü; zaten sessizdiyse de artık iyice sessizleşmişti. Sürekli, nefessiz kaldığı o anı düşünerek, tekrarlamasından korkarak geçirmeye başlamıştı günlerini… Eşi, artık bu duruma el koyma zamanının geldiğini, hatta geç bile kalındığını anlamıştı. Şehrazat’ın bu hâli aileye de şok etkisi yapmış ve eşinin yıllardır Şehrazat’a söylediği, “Sana bir şey olsa, mecburen çözüm bulunup işler paylaşılır.” kehaneti gerçek olmuştu. Elbette çözüm de bulunmuş, tüm kardeşler sorumlulukları paylaşmıştı.

Sıra, Şehrazat’ı doktora götürmeye gelmişti. Onu, randevu alıp, doktora götüreceğini anlatınca Şehrazat boş boş baktı kocasının yüzüne, “Peki bu doktor bana ne yapacak ki?“ deyiverdi. Eşi, “Seni dinleyecek. Sadece dinleyecek ve ona göre de yardımcı olacak.” diyerek girdi koluna ve arabaya bindirdi Şehrazat’ı. Şehrazat, yol boyu sustu. Yani birileri de ilk defa onu mu dinleyecekti? Oysa kendisi ne çok dinlemişti senelerdir herkesi. İlk defa birisi de onu mu dinleyecekti gerçekten? O konuşacaktı, yılların suskunluğunu bozacaktı ve lafını bölmeden, akıl istemeden, sadece ona ve duygularına odaklanacaktı karşısındaki, öyle mi? Kulağa ne hoş geliyordu. O, bunları düşünürken, çoktan gelmişlerdi doktorun kapısına.

EYLÜL SARISI

ılık bir eylül sabahı
topla da gel ne varsa
yaşamaya dair,
şarkı, türkü ,şiir vesair

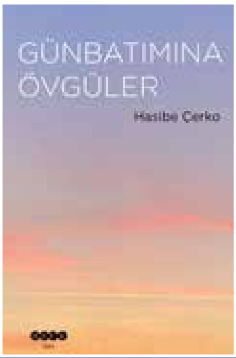
geride kalsın kötü günler
ardına bakmadan gel,
kışa hazırlık yapalım dizi dizi
tabiat kıskansın bizi
dizelim iplere ümitlerimizi
takalım gerdanına sonbaharın
hayallerimizi
düşlerimizi

teselli edelim yağmur yüklü
bulutları,
ha düştü ha düşecek
titreyen yaprakları,
bakmasınlar rüzgarın kusuruna
göçmen kuşlar,
onların kanatları var
yine buyursun gelsinler
gelecek bahar.

NURCİHAN KIZMAZ

GÜNBATIMINA ÖVGÜLER

Emel Karagedik

Hasibe Çerko,
Hece Yayınları

Şiirleriyle de tanıdığımız Hasibe Çerko'nun öykü yolculuğunda yeni durağı *"Günbatımına Övgüler"*. Kitap kapağını kızı Elif Çerko fotoğraflamış. Fotoğrafta günbatımında ortaya çıkan büyüleyici renk katmanı karşımıza çıkıyor. Hece Yayınları'ndan 2022 Şubat'ında çıkan kitap on altı öyküden oluşuyor. Kitaptaki öykü başlıklarından birkaçı şöyle: Güvercin Yangınları, Koza, Kapalı Mevsim, İçimdeki Çöl Esintisi, Hüzün Işıkları, Günbatımına Övgüler, Eski Dünya, Acı Yeşil, Gölge Kristalleri, Doğayla Sade Bir Konuşma… Eser usta kalem Rasim Özdenören'e ithaf edilmiş. *"Bu yabanıl günbatımlarını en derin ve naçiz duygularımla, eşsiz yazar, Türk öyküsünün yetkin büyücüsü, ustam ve dostum Rasim Özdenören'e ithaf ediyorum. H.Ç."* 23 Temmuz 2022'de ebediyete uğurladığımız Türk edebiyatının yetkin ismi merhum Rasim Özdenören'e ithafıyla eser, büyük bir minnetin örneği oluveriyor. Vefatından önce merhumun bunu bilmesi sıralamadaki hikmete teşekkür ettiriyor. Gelelim öykülere. Öykülerin merkezinde bir olay ya da insan yok. Çerko'yu etkileyen dış dünya, öykülerin temel konusunu oluşturuyor. Rüya görüntülerden ibaret sanki öyküler. Öyküleri okuduktan sonra anlatacak bir şeyiniz olmuyor, hissettiklerinizin etkisinde kendinizle baş başa kalıyorsunuz. Bu yönüyle birer durum öyküsü okuduklarınız. Klasik öykülerden alışık olduğumuz tahkiye etme tekniği kullanılmadığı için öykünün dayandığı noktalar da farklı oluyor. Yazar; göz hafızasında yer alan görüntüleri sunuyor okuyucuya, felsefeci kimliğiyle öykülerinde varoluşu irdeliyor. Okuru dünya gerçekliğinden uzaklaştırıp düşsel bir gerçeklikte zihin cimnastiği yaptırıyor.

Çerko'nun kendine ait bir sözlüğü var ve bu sözlükte öne çıkan kelimeleri: billur, ışık, doğa, yabanıl, esrik, kristal, çiy, gümüş, uzam… Sesi olan kelimeleri tercih ediyor yazar ya da efsunu olan kelimeleri diyebilirim. Bu efsunlu kelimeler etrafında dönen öykülerde müzikal bir dil akıyor kulağınıza. Lirik bir anlatımla sunulan öykülerde büyülü bir atmosferde buluyorsunuz kendinizi. Çerko, yaratılanlara hayret

Hasibe Çerko, yaratılanlara hayret ve minnet makamından sesleniyor ve okuru da bu makama davet ediyor.

Sesi, efsunu olan kelimeleri tercih ediyor yazar. Bu efsunlu kelimeler etrafında dönen öykülerde müzikal bir dil akıyor kulağınıza. Lirik bir anlatımla sunulan öykülerde büyülü bir atmosferde buluyorsunuz kendinizi.

ve minnet makamından sesleniyor ve okuru da bu makama davet ediyor. Elini çenenizin altına koyup başınızı göğe kaldırıyor. Bulutları gösteriyor; ayı, güneşi, yıldızları… Bazen bir ağaç dalına çeviriyor bakışlarınızı. Bir kuş ya da daldaki bir meyveye odaklıyor sizi. Meraklı gözlerle sizi doğada gezdirirken kelime ormanına yolunuzu düşürüyor ve bu ormanda mantar toplar gibi kelime topluyorsunuz. Zehirli bir kelimeye rastlamıyorsunuz çünkü yazarın kullandığı kelimeler insanı iyileştiren; iyiliğe, güzelliğe çağıran kelimeler.

"Güvercin Yangınları" eserin ilk öyküsü. İkinci tekil anlatıcının yer aldığı öyküde ikinci tekil şahıs bir güvercin. *"Müziğin ışıktan kanallarını eşsiz ağzınla kalbime akıtıp çemberler çizerek doğuya doğru kanat çırpıyordun."* Bir güvercin için yazılmış oldukça güzel bir betimleme örneği. **"Ölümsüz Bir Gülümseyiş 1"** ve **"Ölümsüz Bir Gülümseyiş 2"** ufak tefek kelime ya da ek değişiklikleriyle tamamen aynı diyebileceğimiz öyküler. Bu tarz ile ilk kez karşılaştığımı söylemeliyim. *"Bir an, debdebeye kapılarak o uca baktığım küçük bir an…"/ "Bir an, yüreğimde filizlenen kurtuluş umuduyla o uca baktığım küçük bir an…"* gibi ince farklılıklar mevcutken ikinci öykünün diğerine göre daha uzun olduğunu da belirtmeliyim.

Lirik öykülerden oluşan eserde cümlelerden ziyade dizelere rastlıyorsunuz. Şiirin ve düz yazının iç içe geçtiği öyküler beni daha çok şiire yaklaştırdı, özellikle **"Eski Dünya"** öyküsünde bu hisse vardım.

"İnce pınarlar, baharın
dipten fışkırması, çiçeklenen
sessizlik, içinde barındırıyordu
küçük bir kızken el değmemiş bir
ömrün
biçimini,
onun suretleri vardı gözlerinde,
zamansız şafak rüzgarı, ateş
gibi ruhunda esen."

"Beyaz Kıyılara Bu Şarkı" adlı öyküde yazar, şehirde yaptığı gezinti sırasındaki izlenimlerini anlatmış. Mektup tadı da veren bir öykü olmuş. **"Hüzün Işıkları"**, **"Ayazda Bir Kır"** adlı öyküler ise tamamen manzum yazılmış. Eserde seslenişler var yer yer. *"Ey benim iyim, sevgili doğa, ey kutsal bahçeler, sen ey uzak hatıra!"* Bu seslenişler eserin lirizmini ve sesini daha da arttırmış.

Son öykü doğayla yapılan bir konuşma ve benim en çok beğendiğim öykü bu oldu. **"Doğayla Sade Bir Konuşma"** adını taşıyan öyküde yazar bizi çocukluğuna, çocukluk evine, dağlara, ağaçlara, ırmaklara götürüyor. Bu öykünün tamamı enfes betimlemelerle örülü. "*Annem odun ateşinde bir şeyler pişirirdi hep. Işıltılı şıra şişelerinden, gül yaprağı tıkıştırılmış kavanozlardan kendimi alamaz, ocağın üstünde minik*

dalgacıklarla kaynayıp köpüklerini sıçratan reçelin başında beklerken yeni dolacak cam kapların ışıltısını hayal ederdim."

Sen dilinin hâkim olduğu öykülerde dikkatlice okuduğumda rastladığım motifler eserin büyülü atmosferinde kalmamı sağladı. *Güvercin, kartal, umut, hatıra, bahçe, bülbül, arı, kelebek…* Varoluşu ya da yaradılışı temel alan öykülerde bu motifler metinlere sindirilmiş olarak varlığını hissettiriyor.

Hem felsefi hem de yüksek bir edebî dille karşılaştığım "*Günbatımına Övgüler*" adlı eser, okurun dilini ve zihnini zenginleştirecek türden bir kabiliyete sahip. Sıradan olmayan, seçilmiş ve titizlikle bir araya getirilmiş kelimelerle kurulu cümlelerde detaycı bir kalemin güçlü gözlemlerini ve derinlikli hafızasını gördüm. "*Sonuncu doğuşun engin sahillerine ulaşmak için kıyımlara göğüs gerip savaşırken aldığı yaraları sızlayan yüzlerce ağaç; içerdiği diğer hayatlara mutluluk aşılayarak toprağına hizmet etmiş bir avuç cins armut, ahengin yumuşacık dokunuşu için kendini feda eden üç beş dalgın kiraz, gene uyum için boynunu bükmüş, ölüme yatmış birkaç söğüt, akıllara durgunluk veren bir şiirin çağrışımlarıyla yüklü elmalar, cömertçe saçılırken çarptıkları yerde bal renkli şıralar bırakan güz erikleri, kavakların altında ayakta, hafif uğultulu, sütlenmiş güleç koyunlar (daha demin esen nemli rüzgarın serpiştirdiği) ve hepsinin başına konmuş kar gibi eriyen yıldızlar.*" Kitaba ismini veren "**Günbatımına Övgüler**" adlı öyküden aldığım bu betimlemeyi ise kaç kez dönüp dönüp okuduğumu bilmiyorum. Emeğin süzgecinden defalarca geçirildiğini düşündüğüm öykülerde, Türkçemizin ne kadar zarif bir dil olduğuna yazarın titiz işçiliğiyle yeniden vâkıf oldum. Dilerim okuru bol olsun!

LONDRA SOKAKLARINDA HUZURU ARAYAN KADIN:

Hatice Mert Yunak

28 Mart, 1941.

Nehrin suları yükselmişti. Gözlük ve kalemlerini masaya bıraktı kadın. Yazdığı mektupları yan yana koydu. Leonard ve Vanessa’ ya. Cepleri en fazla olan yeleğini geçirdi sırtına. Nehir kenarına doğru yürürken hayatı boyunca benliğinde üst üste yığılan travmalar gibi biriktiriyordu ağır taşları ceplerinde. Her gün gezintiye çıktığı yeşil alanları izledi bir süre. Yazdığı *freshwater* oyununu hatırladı nehrin sularına bakarak. Gülümsedi. Mavi göğün altında son kez nefes aldı. Ayak parmakları hissetti suyun dondurucu soğuğunu. Geri dönemezdi, hayır! Cebindeki taşlar aceleyle dibe çekiyordu onu. Zihni, akan suyla yarıştı bir müddet. O an kurtaracak birisi olsaydı o kişi yine eşi olurdu diye geçirdi aklından. “Kurtulmak istemiyorum,” dedi.

“Hayır, bu kez kurtulmak istemiyorum.”

Sevgili Leonard’ını düşündü, ona bıraktığı mektubu okurken hayal etti kendisini çok seven adamı. Nehrin soğuk suyu ayaklarına sarılınca ürperdi vücudu. *Çünkü kadınlar saç diplerinden başlardı üşümeye.* Omzunu aşan sular bembeyaz yüzünü avuçladı ve yokluğa karıştı kadın akan nehrin içinde. Yirmi altı gün boyunca dalgalarla gezindi şehrin eteklerinde.

Londra sokaklarında, Thames Nehri kenarında boylu boyunca yürürken ilk aklınıza gelen yazardır Virginia Woolf. Westminster’ın kalbi Elizabeth Kulesi’nde, insana zamanın eriyip gittiğini haykıran Big Ben, her saat başı çaldığında Woolf ‘la birlikte dinlediğinizi, bir bankta yan yana oturup telaş içinde koşturan insanları onunla izlediğinizi hissedersiniz.

Woolf karakterleri bir ara sokaktan her an karşınıza çıkabilir bu şehirde. Tıpkı kendisi gibi romanlarında yarattığı kişiler de şehrin karmaşasında kaybolmayı göze almışlardır. Kalabalıklar içinde Woolf 'la beraber sokak sokak gezinen bir flânör olarak bulursunuz kendinizi Londra'da.

"Haziran, yaprakları bir bir çekmişti ağaçlardan... Arlington Sokağı ile Piccadilly Parktaki havayı kızıştırıyorlardı sanki." (Mrs. Dalloway)

Londra'da yaşarken ya da ziyarete geldiğinizde kocaman şehri nasıl dolaşacağınız konusunda çoğu zaman kafanız karışır. Birbirinden farklı dokudaki semtleri, geniş caddeleri, insanlarla dolu meydanları, tarihi binaları birbiriyle yarışır size kendisini anlatmak için. Görkemli kütüphaneler, müzeler, sanat galerileri, ünlü yazarların yaşadıkları evler, kahvelerini yudumlayarak romanlarını yazdıkları kafeler, çiçek buketleri aldıkları yol üstü minik çiçekçiler… Her biri insanı büyüleyerek bir anda yolunuzu kaybetmenize sebep olabiliyor. Bu şehre ilk taşındığımda onunla ilk buluşmamın etkili ve unutulmaz olmasını istiyordum. Edebiyata duyduğum ilgiden de yola çıkarak kendime bir rota oluşturdum ve ilk durağım tabii ki bir Londra hayranı olan Virginia Woolf oldu. Aynı semtte oturuyor ve her gün Woolf 'un yaşadığı evin önünden geçiyor olmam, zihnimde onunla güçlü bir bağ kurmamı sağlamıştı. Eşi Leonard ile yaşadığı bahçe katı evinin penceresinden içeriye baktığımda onun dünyasına adım atmıştım artık.

Zaman zaman zihninden geçenleri anlamakta zorlansam da hayranlıkla okuduğum en iyi yazarlardandır. Londra şehrinde gezintiye çıktığınızda şehre âşık bir yazar ve onun karakterleriyle başlamak iyi bir karardır.

Şehri hemen hemen her romanına dâhil ederek okurlarını, kurmaca bir hikâyenin arka planındaki gerçek mekanlarda başarıyla dolaştırmıştır Woolf. Şimdi biraz Mrs. Dalloway eseri üzerinden beraber gezintiye çıkalım Londra'da.

Roman, ana karakteri Mrs. Dalloway 'in Westminster'da çiçek almak için sokakta gezintiye çıkması ile başlar. Londra'nın sembollerinden birisi haline gelmiş Big Ben saat kulesini, kendine zamanı sürekli hatırlatması için seçmesi tesadüfi değildir. Bu bölge, şehrin tarihinde Woolf 'un da bize aktarmak istediği gibi halen ülkenin parlamento binasının ve siyasal açıdan yönetim birimlerinin, devlet dairelerinin bulunduğu alandır. Mrs. Dalloway 'in eşinin de bir parlamento üyesi olması karakter-mekân ilişkisinin sağlam kurgusunu gösteriyor bize.

Westminster'dan başlayan gezinti üç farklı karakterin birbirine yakın dolaşma güzergâhlarıyla devam ediyor. Tarihten bu yana şehrin en güzel mekânları büyük yeşil alanlardan oluşan şehir parklarıdır. Hâlâ günümüzde Hyde Park, St. James Park ve St. Regents Park; şehri ve insanı rahatlatan ana arterlerdir. Woolf 'un karakterleri de bilinçli bir şekilde bu parklarda gezintiye çıkarak kent merkezinde hem şehir hem

Nehir kenarına doğru yürürken hayatı boyunca benliğinde üst üste yığılan travmalar gibi biriktiriyordu ağır taşları ceplerinde.

de kendi için dünyalarıyla interaktif iletişimde olduklarını görürüz. Şehrin tarihine baktığımızda da yüzyıllardır bu büyük parklar şehir halkı için önemli mekânlardır. İlk günkü gibi orijinalliğini koruyan şehir parklarında yürüyüş yaparken Woolf karakterlerinden, Mrs. Dalloway'i ve savaş sonrası travmalarını atlatamamış Septimus 'u hatırlamamak mümkün değildir.

Big Ben'de saat 11.00'i vurduğunda geçmişi ile geleceği arasında düşüncelere dalmış Mrs. Dalloway gibi Hatchard's kitapçısının vitrinindeki kitapları incelemeyi eminim siz de çok seversiniz. Hemen hemen her köşe başında çeşit çeşit renkli çiçek buketleriyle sizi büyüleyen çiçekçilere uğrayarak kendinize bir buket çiçek almalısınız.

Virginia Woolf, hayatında onu etkileyen kişilerden beslenerek oluşturmuştur karakterlerini. Şehrin farklı semtlerinde yaşamış oluşunu bir avantaj olarak kullanmış, hayatına giren çeşitli insanlarla olan

ilişkilerini yine Londra'nın manzaralarıyla harmanlayarak güçlü bir şekilde sunmuştur bizlere. Dünya savaşlarından sonra tekrar inşa edilerek canlandırılan şehrin orijinal dokusunun muazzam bir şekilde korunuşuna şahit oluruz romanı okuduktan sonra.

Şimdi biraz Virginia Woolf hakkında konuşalım.

Babasına hikâyeler yazan küçük kız

Aristokrat ve entelektüel bir ailede 1882 yılında doğan Virginia Woolf 'un yaşamının büyük bölümü Londra'da geçmiştir. Bu şehre olan hayranlığı ve tutkusu küçük yaşlarda ailesiyle beraber yaptığı gezintilerle başlamıştır. Thomas Hardy, Henry James ve James Russel Lowell gibi önemli edebi isimleri her hafta evlerinde ağırlayan, Victoria döneminin tanınmış yazar ve eleştirmenlerinden olan bir babanın kızıdır Woolf. Edebiyat, resim, felsefe, politika gibi birçok farklı ve güncel konuların hararetle tartışıldığı bu rutin buluşmalar, Woolf 'un henüz o yaşlarda edebiyatla güçlü bir bağ kurmasını sağlayan en büyük faktörlerdendir. Bu sohbetleri dinleyerek arka kanepede babasına kısa hikâyeler yazan kız, geleceğin en etkili yazarlarından biri olacaktır.

Woolf, Victoria dönemi erkek üstünlüğünü önceleyen, kadınları arka planda bırakan katı kurallara karşı tepkisini hem özel yaşantısında hem de romanlarında çekinmeden ortaya koymuştur. Babasının oluşturduğu edebiyat, sanat buluşmalarını sonraki yıllarda kendisi de Londra'lı birçok entelektüeli bir araya getirerek Bloomsbury grubu adı altında toplamıştır. Her türlü seçimler açısından özgürlükçü bir tutum sergileyen bu isimler, kısa sürede Londra'da etik anlamda büyük tepki çekmiştir.

Erken yaşlarda annesini, ilerleyen zamanlarda babasını kaybetmesiyle hayatında travmalar başlayan Woolf, bunalımlarını eserlerindeki karakterlerine de yansıtmıştır. Aile hayatındaki problemlere, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı gerilimi de eklenerek Virginia Woolf üstesinden gelemeyeceği psikolojik sorunlarla yaşamı boyunca mücadele etmek zorunda kalır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Londra sokaklarının yerle bir oluşu ve kendi evinin iki kez bombalanmasıyla dehşete kapılan Woolf artık içinden çıkılmaz büyük bir bunalıma girer. 941 yılının mart ayında giderek artan nöbetlerine daha fazla katlanamadığı bir gün Ouse Nehri sularına kendini bırakarak yaşamını ve kalemini sonlandırır.

Gerçeküstücülük ve Woolf karakterlerinin bilinç akışı

Virginia Woolf kendinden önceki klasik dönem romancılarını okuyarak kendisine öncü olduklarını belirtmiştir. Fakat bu romanlarda onu rahatsız eden, hikâyelerde insanın iç dünyasının eksikliğiydi. Romanlara derinlik kazandıran, asıl anlatılması gereken, insandı. Yaşayan insanın düşünce ve duyguları... İç dünyası yansıtılmalıydı her şeyden çok. Woolf bu düşüncesini yazar arkadaşı Kathrine Mansfield'e yazdığı bir mektupta şöyle belirtiyor, "Yepyeni bir anlatım tarzı ile yazacağım.

Londra sokaklarında, Thames Nehri kenarında boylu boyunca yürürken ilk aklınıza gelen yazardır Virginia Woolf.

*"**Çağdaş Londra'nın çekiciliği,** kalıcı olmak için kurulmamış olmasından kaynaklanıyor; o geçip gitmek için kurulmuştur."*

Romanlarımda ne porselen çay fincanları ne koltuklar olacak, insanın düşünce ve hislerini anlatacağım."

Victoria Döneminin kısır döngüye girmesiyle, İngiliz toplumunda kadının yerinin sıkça sorgulandığı, bireyselliğin ön plana çıkıp duygu ve düşüncelerin rahatça ifade edilebildiği yepyeni bir çağ başlamıştır. 19. yy. sonlarına doğru modern yaşamla beraber insanların hayata bakışlarında değişimler görülür. Yaşanan bunalımlar, travmalar dünyadaki savaş sonrası değişimlerin ardından insanlar kendilerini sorgulamaya, düşüncelerini daha net ifade etmeye başlamışlardır. Modernitenin doğuşunun hızlandığı böyle bir dönemde klasik roman tacını modern romana bırakmıştır.

Modern romana hem özgün hem de dinamik bir kişilik kazandıran yazarların başındadır Virginia Woolf. Eski romancılık anlatımında olay ve mekân kurgusu içerisinde sadece yazarın bakış açısıyla aktarılan anlatım tarzından sıyrılarak özgünleşen modern roman, "Gerçeküstücülük" akımına yelken açmıştır. Ve elbette hızla değişen yaşama paralel olarak insanların iç dünyalarının metinlere güçlü bir şekilde aktarımını sağlayan yeni bir anlatım tekniği olan "Bilinç Akışını" kazanmıştır dünya edebiyatı.

Bu anlatım tekniğini ustaca kullanarak bir bilinçten diğerine salınım sağlayarak karakterlerinin zihinlerinde bizi gezintiye çıkarmış ve yepyeni varoluşlar vücuda getirmiştir Virginia Woolf. Böylece olayları karakterlerinin bakış açısından anlaşılmasını sağlayarak daha derin bir kurmaca oluşturmuş ve çok katmanlı okumaya olanak sağlamıştır. Klasik romanlardaki karakterleri dışa bağımlı yüzeysel unsur olmaktan kurtararak eserlerinde derin iç dünyalar yaratmıştır.

Virginia Woolf 'un Londra Sevgisi

"Mevsimlerden kış... Londra... Kensington Parkı'na yakın, 22 numaralı büyük bir evin bulunduğu sokakta, sabahın erken vakitlerinden beri deliler gibi bir yukarı bir aşağı dolaşıp duran rüzgâr; o sırada 22 numaraya doğru heyecanla, elindeki samandan bir parşömenin içine sarılı ve soğuktan titrediği aşikâr çiçekleri sağ eliyle sımsıkı kavramış, sol eli redingotunun cebinde, gözlerini kaldırımdan kaldırmadan yürüyen orta yaşlı bir adamın yüzündeki sakalları, tıpkı bir bıçak gibi sıyırıp sokağın belirsiz, sivri çatılarla çevrelenmiş tavanından göğün karartısına karıştı."

(Londra Manzaraları)

Londra şehri, tarihinde birçok yazar ve şaire ilham kaynağı olmuştur. Her köşesinde yazılmış şiirleri, hikâyeleri görmek mümkün. Charles Dickens, Shakespeare, Ezra Pound, Oscar Wilde, Jane Austen gibi birçok ünlü isimlere cömertçe kucağını açmıştır.

Yaşamı Londra'nın çeşitli semtlerinde geçmiş olan Woolf da büyük bir Londra hayranıdır. Londra sokaklarında dolaşarak insanları

Big Ben, her saat başı çaldığında Woolf 'la birlikte dinlediğinizi, bir bankta yan yana oturup telaş içinde koşturan insanları onunla izlediğinizi hissedersiniz.

gözlemlemeyi, kalabalığa karışmayı, parklarda gezip, çiçekleri koklamayı seven bir kadındır. Hatta çoğu zaman kalabalık şehirde yalnız kalmanın bir özgürlük ve kaçış olduğunu söyler. Sadece bir kurşun kalem satın almak için saatlerce Londra sokaklarda dolaşmanın, çoğu zaman amaçsızca dolaşmanın ne büyük bir zevk oluşundan bahseder.

Londra'daki evinin bombalanmasının ardından belli bir süre Cornwall'da yaşayan Woolf için "Cornwall ruhunu ele geçirmişse Londra onun kalbini bağlamıştır," denilmektedir. Londra'ya olan aşkını 18 Ağustos 1898'de Hampshire'dan kuzenine yazdığı mektupta, "Sevgili şehrimize döndüğümüz 22 Eylül'e kadar haftaları saydım," diyerek dile getirmiştir. Şehirle olan ilişkisi güçlü bir tutkuya dönüşmüştür. 1940-1941 yıllarında bombalamalardan sonra enkaza dönüşen şehrin manzarasını gördükçe kederli bir dul gibi ağıt yaktığı söylenir.

Romanlarının hemen hemen hepsinde karakterlerini oluştururken Londra şehrinin semt ve caddelerinden, meydanlardan bolca yararlanır. Dışa Yolculuk, Jacob'ın Odası, Mrs. Dalloway ve Deniz Feneri romanlarındaki pek çok karakterin Londra'da dolaşırken izlediği yolları takip ederek Woolf 'un karakterlerini politik olarak bilinçli bir şekilde oluşturduğunu görürüz. Roman karakterlerinden hiçbiri herhangi bir zamanda veya günün herhangi bir saatinde tesadüfi olarak bir yerde yürümez. Oldukça dahiyane bir biçimde zaman, yer, cinsiyet ve sosyal sınıf unsurlarını bir araya getirerek romanın kurgusuna uygun şekilde yerleştirmiştir kişilerini.

Mrs. Dalloway

"Güneşi gölgeleyen bulutlar gibi bir sessizlik çöker Londra'ya ve gönüllere. Çabalar biter. Zaman, yelken direğinde çırpınır. Orada dururuz, orada kalırız. Kaskatıyızdır, insanın bedenini sadece alışkanlıkların

iskeleti dik tutar. İçimizde hiçbir şey yok, dedi Peter kendi kendine; içinin oyulduğunu, bomboş kaldığını hissediyordu.”

Londra Manzaraları

“St. Paul Katedrali, Londra mimarisinin en göze çarpan ögesidir. Uzaktan büyük gri bir balon gibi şişkin görünür; yaklaştıkça, belli belirsiz bir hâl alır, bir yandan devasa ve tehditkârdır aslında… Sonra, birden katedral ortadan kayboluverir. Bulunduğu meydanda dolaşıp onu göremediğimizde; Londra nasıl da anlamını yitirir, birden çöküverir öylece!”

*

“Çağdaş Londra’nın çekiciliği, kalıcı olmak için kurulmamış olmasından kaynaklanıyor; o geçip gitmek için kurulmuştur.”

*

“Kocaman bir kurdele gibi uzanan Oxford Caddesi’nin allı pullu, şatafatlı halinin kendine özgü bir büyüsü vardır. Cadde çakıl taşlarıyla dolu ve taşlarını sürekli olarak parlak bir akıntının yıkadığı bir ırmak yatağı gibidir. Her şey pırıl pırıl yanıp söner.”

*

“Güzel bir bahar günü. Oxford caddesi boyunca yürüdüm. Otobüsler zincire vurulmuş. İnsanlar savaşır ve mücadele eder. Birbirinizi kaldırımdan devirmek…Londra’da yalnız yürümek en büyük dinlenmedir.”

Londra şehrini ziyarete gelen hiç kimsenin ondan etkilenmemesi mümkün değildir. Edebiyat kokan şehir her dönemde olduğu gibi günümüzde de oldukça etkileyici bir atmosfere sahiptir. Woolf ‘un da etkisinden kurtulamayıp müptelası olduğu şehri her eserinde yansıttığını görmekteyiz. Hatta Woolf karakterlerinin yürüyüş haritaları bile bulunmaktadır. Sokaklarda görülmeye başlanan yeni araçlar, insanların değişen dış görünümleri, cadde ve binaların dönüşümünden karakterlerine uyumladığı semtleri de romanlarından tanıyoruz. Böylece titiz ve dikkatli bir gözlemci olarak bizlere hem Londra’nın tarihsel gelişimini hem de hayatından izleri karakterleriyle harmanlayarak zihnindeki dünyayı bizlere başarılı bir biçimde aktarmıştır.

Londra’yı gezerken bana eşlik eden, romanlarındaki karakterlerinin izlerini sürerek hem edebi hem de şehrin tarihsel, politik, sosyo-kültürel gelişim sürecine tanıklık yapabilmeme olanak sağladığı için bir okur olarak kendisine minnettarım.

Karşı Ateş

YASEMİN ZENGİN

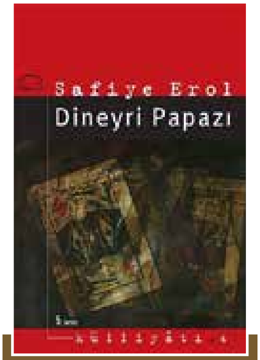
çağrısını bekledi, kum sıcak yaprak daha sıcak
dönüp dairede hep aynı yer
aldatma yok bu sefer
azar azar sevgi azar azar kin
ey iklime göz kırpan direnç göster
toplandığı avluda dağılmasın geçip gidecek olan
küçük ateş karşısında büyük ateşin
saklandığı yerden çıkacak kapılara zil takanlar
uzayacak o zaman boyunları çiçeğin

penceresi olan sokak
kim verdi çiçeklerine bu yorgunluğu
ait olduğu yere koşanı durduran
söylemedin yeşilken bir orman nasıl yanar

buluştuğunda iki ateş bitecekti kül olmak
hayallerini çizdim meyve sineğinin
işaretler koydum çimenlere, kozalağa, filize
kayıpsız yaşayamadım gördüm noktada kalanı
noktayı bölüşenleri
uçtan başladı yaprak dökmeye kavak
hazırlan görmeyeceğiz bir süre havada kuş
gölgeler uçuracağız duvara vurulan geceye
razıyım kızılına sonbaharın

BİR AŞKIN TAHLİL VE SERENCAMI: DİNEYRİ PAPAZI

Şeyma Sarı

Safiye Erol,
Kubbealtı Neşriyat

Ateşli yolların içinden eriyip tükenmeden yana yana yürüyüp geçecek olan varlığın da ateşten bir öz taşıyor olması gerekmez mi? Yoksa ateşin içine atılan varlık, hangi cins-ten ve özden müteşekkil olursa olsun onu dehşetli sancıların eşlik ettiği bir yok olma kaderi mi beklemektedir? Yahut insan ateş-lerle döşenmiş bu ölüm yollarına çıkmak gibi bir cüretkârlığı daha yolun en başından hiç göstermemeli midir? Oysaki yalnız Hindistan semalarında boy gösteren o efsanevi Ketaki çiçeği, küçücük cüssesinin âlemde kapladığı yere aldırmadan tsunami gövdeli alevlerin ortasına kendini atmış ve gerçeğe ulaşmak pahasına varlığını kızgın ateşlerde yok etme cesaretini göstermişti. Bu ateşin kaynar sıcaklığı ile fokurdayan aşk deryasına nasıl ulaştığını kendisine soran cahil Brahma'ya da "Bilmez misin, kılıç havayı kesmez ve ateş ateşi yakmaz. En yalçın kayaların teninde ipek gibi yosunlar biter." cevabıyla karşılık vermişti. Ketaki kimi yerde kılıç kimi yerde ateş ve kimi yerde yalçın kayalık suretinde kendisini aksettiren aşk illeti karşısında gerektiğinde hava gerektiğinde de ateş veya yosun olmayı bilmişti. Böylece ölüm diyarı olarak addedilen aşkın içinden diri bir vücutla çıkabilme lütfuna erişmişti.

Romanın sayfalarında yürekten yüreğe fısıldanan mucizevi bir sırrın emareleri saklanmıştır ve bu sır her yeni okuyucuyla beraber ortaya çıkıp âlemlere yayılacağı günü beklemektedir.

Safiye Erol da aşkı tüm merhaleleriyle kat kat soyarak ortaya çıkar-dığı bu romanında. Ketaki çiçeğinin kaderinin aktığı çeşmeden kana kana su içen bir genç kızın, ansızın girdiği ateş yolundan nasıl olup da dipdiri çıkabildiğini anlatmaktadır. Ancak Ketaki çiçeğiyle benzer bir hikâyeye sahip olan bu macera aynı zamanda Safiye Hanım'a da aittir. O ister ki tek başına ve en güç yollardan geçerek tecrübe ettiği bu macera, sadece kendi hafızasının sınırları dâhilinde hapsolmasın. İşte bundan dolayıdır ki Ketaki çiçeğinin gösterdiği cesaretle yola çıkan Safiye Erol bu hikâyeyi; bir ibret, işaret ve kılavuz olarak âlemlere açma kudretini göstermiştir. Romana bu nazar üzerinden yaklaşıldığında

görülür ki onun sayfalarında yürekten yüreğe fısıldanan mucizevi bir sırrın emareleri saklanmıştır ve bu sır her yeni okuyucuyla beraber ortaya çıkıp âlemlere yayılacağı günü beklemektedir.

Safiye Erol bu aşk hikâyesinin gövdesini; kuşak farkının yarattığı bakış ve üslup başkalığından beslenen birbirine zıt iki karakterin kişiliklerine, davranışlarına, zaaflarına ve korkularına yaslar. Gülbün, yazarın ona vermiş olduğu isimden de yola çıkılacağı üzere, mevsimi geldiğinde yapraklarını açıp güzelliğini cümle âleme gösterecek bir gül fidanıdır; tazedir, gençtir ve toydur. Henüz ruhu, onu aslan pençeleriyle kavrayıp ateş çukurlarına atmak için sürükleyerek götürecek aşkın sofrasından tek bir çatal dahi almamıştır. Bu aç ve avını yakalamak için dikkatle bekleyen aslan onu bir gün vapurda kaptan köşkünün altındaki kamarada tuzağa düşürmeyi başarır. Aslanın gizlendiği suret ise Gülbün'e göre ihtiyar sayılacak, zengin, evli ve çocuklu Ayhan Cimşitoğlu'ndan (ev halkının Dineyri Papazı olarak bildiği) başkası değildir. Muhitinde ve çevresinde dürüst, güvenilir, yardımsever, Hak yolunda yaşını başını almış bir adam olarak tanınan Ayhan Bey, Gülbün'e âlemin bildiğinden başka bir yüzünü açarak ona aşkın ölüm vadisinde bin bir surette dile gelen eziyetlerini eder. Yazarımız boş yere ona bir hükümdar ismi vermemiş, ismiyle beraber hükmetme vasfını da kondurmuştur karakterinin orta yerine. Kız evlatlarla dolu bir ailenin beklenen ve kutsanan tek oğlu olma kaderi, kişiliğinin zerrelerine dek işlemiştir. Sahip olmak, hükmetmek, dilediğince yön vermek, şekle koymak, yontmak, biçmek, kesmek ve sonunda arzularından ibaret bir heykeli ellerinde tutmak ister. Ne karısından ne çocuklarından ne şirketinden ne âlemdeki itibarından ne de Gülbün'den vazgeçmek istemez. Aynı anda her şeye sahip olma tutkusu ile hatalar yapar ve bu hataların kıskacında kaldıkça kuyruğuna basılmış bir tilki gibi sağa sola ama en çok da Gülbün'e saldırır. Birbirlerine tabiatları dolayısıyla büsbütün yabancı olan bu iki insan nasıl olur da aşk gayyasının içine dolaşık ve düğümlenmiş bir vaziyette çekilirler anlam veremiyorsunuz değil mi? Aslında bu çekilmenin kaçınılmaz olduğu hakikati ile çıkayım o zaman karşınıza. Ayhan Bey annesi, kız kardeşleri ve çevresini saran her kadının onun önünde kul köle olup dileklerini yerine getirdiği bir ortamda filizlenip boy atmış; buna karşılık erken yaşlarda anne ve babasını kaybeden Gülbün onu sarıp sarmalayacak gerektiğinde azarlayıp cezalar verecek bir aile şefkati ve otoritesine ihtiyaç duymuştur. Hayatında eksik olan sevgi bir nevi baba sevgisidir de. Bu açıdan metne yaklaşıldığı zaman karakterler arasındaki yaş farkının nedenleri de bir bir görülmeye başlar. Dışarıdan bakıldığında baba ve kız olarak hükmedilebilecek bu ilişki çeşidi, her sözünün dinlenilmesini isteyen otoriter bir baba ile babasının sevgisini yitirmemek adına didinip duran bir kız çocuğunun sorunlu ilişkisine benzer. Birbirlerine çekilirler çünkü ancak birbirlerinde tamamlanırlar. Bu yüzden Gülbün, Ayhan Bey'i ilk gördüğü andan itibaren sanki onu ezelden beri tanıyormuş hissine

Gülbün, Ketaki çiçeğinin kaderinde olduğu gibi aşk diyarının ateşli yolundan baştan başa ateş kesilerek çıkmayı başarır.

kapılır; bu yüzden onda âşık olduğu şeyin hükümdarlara has vasıflara sahip olması olduğunu söyler; tam da bundan dolayı her türlü eziyete, gurur kırıcı söz ve davranışa, yaralanmaya gönüllü boyun eğer. Benzer şekilde Ayhan Bey de ilk defa karşısında bütün eziyetlerine sabrederek ağzını açmayan bir kadın bulmuştur, hükmedilmeye sonsuza dek açık olan bu kadından tam da bu sebepten vazgeçemez.

Bir aşkın toprağa atılan ilk tohumundan ölümüne değin her safhasını ayrıntılarıyla işleyen metin, dikkat etmelidir ki sayfalarında salt aşk hikâyesi barındırmamaktadır. Bu hikâyeye sağdan soldan ve bazen tam da göbekten dâhil olan meseleler vardır. Bunlardan ilki memleketin ve dünyanın ortasında bulunduğu haldir. Romanda sık sık Türkiye ve dünyadaki gelişmeler karakterlerin aşk hikâyesine eklemlenerek aktarılır. 2. Dünya Savaşı arefesindeki dünyadan ve bu savaştan dolaylı yollardan da olsa etkilenen Türkiye'den haberler almaya roman boyunca devam ederiz. Adeta savaş ve aşk birlikte başlamış, birlikte öldürmüş ve sonunda yine birlikte unutmuştur. Dünya bir küçük âlem olarak Gülbün'ün kalbinde atmaya devam eder. Ayrıca metin doğadan da kopuk değildir. Bu aşk doğada meydana gelen her gelişme ile iç içe bir şekilde büyür. Gülbün'ün takvim sayfalarında takip ettiği kozadan çıkış ve bağ budama zamanları bu hakikati doğrudan ortaya koyan örneklerdir. Ancak en önemli olan mesele şudur ki roman boyunca İstanbul'un sokaklarında, semtlerinde, camilerinde adım adım dolaşarak ruhunda onlardan bir parça hisseden bu genç kız, romanın sonunda aşkın ateşli yollarından sağ çıkarak ait olduğu mekânı bulur. Safiye Erol'un Kenan Rifai ile kesişen yolu romanda Gülbün'ün Şeyh Tayyar Kemteri vesilesiyle başkalaşan hayatı ile temsil edilir. Böylece aşkın kızgın taşlarla döşenmiş yolundan ölümlerden dönerek geçen Gülbün, kendini yepyeni bir kapının önünde bulur. Bu yoldan dışarı çıkabilmesini sağlayan en önemli şey ise unutmak değil affetmektir. Bu sayede Gülbün'e yeni bir hayat bahşedilir; yarım bıraktığı tıp fakültesini tamamlar. Doktor Ercüment ile evlenir ve romanın sonunda kendisini ülkesinin sınır boyunda bulur. Edirne'de camilerle, tarihle, gelenekle, aşkla sarılmış bir vaziyette sanki savaşın ucuna gelmiş de ondan son anda sıyrılmış bir ülke gibi tehditler, hastalıklar, zorluklar yaşasa da yeni bir başlangıcı omuzlayabilecek kudrettedir. Gülbün, Ketaki çiçeğinin kaderinde olduğu gibi aşk diyarının ateşli yolundan baştan başa ateş kesilerek çıkmayı başarır. Yolun sonunda ona sunulan lütuf, bütün zülüm ve ölümlere karşı "Ben seni biliyorum. Seni biliyorum yeni bir şey değilsin, seninle karşılaşmıştım. Beni kendi kaynak ocağında kaynatıp kendine katmak, şeklimi dağıtmak, bana kendi damganı vurmak istemiştin. İşte ben seni kaynatıp erittim. (…)"[1] (s.26) diyebilme hakkını en çetin savaşlardan ve ölümlerden geçerek kazanmış olmasıdır.

1. Safiye Erol, *Dineyri Papazı* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2014), 27-28.

İNSAN ZİHNİNE TİNSEL YOLCULUK

Sinem Bozhöyük

İnsanlar, dağlık alanlara sahip şehirlerde; dağlara yahut dağ eteklerine seyir terasları yaparlar. Ki şehrin manzarasını seyredebilsinler. Bence kentin güzel görüntüsünden ziyade kendilerini yukarıda daha büyük hissettiklerinden dolayı tepede olmayı severler. Gururları okşanır ve ciğerlerini büyük bir hava kütlesiyle doldururlar. Bense şehir merkezinden dağlara bakmayı daha çok severim. Özellikle gün batımı zamanlarında. Çünkü dağların akıl almaz büyüklüğü beni hayrete düşürür. Çünkü dağları yaratan Allah'a hayranlık duyarım. Acziyetimi hatırlar, davranış ve fikirlerimi gözden geçiririm. Sorgularım. Fakat bu sorgulama onun yüceliği veya varlığının ehemmiyeti hakkında olmaz. Bu sorgulama bir kiraz çiçeği gibi hafif, kiraz çiçeğinin yaprakları gibi sancılarından kurtulmuş, esinti eşliğinde süzülür. Bu sorgulama bir şükürdür, şüphesiz kabullenişten ziyade varlığın maneviyatını hissedip maddeyi bir tine sığdırmanın inanılmazlığıdır. Zihnim bazen yadırgar bu durumu. Anlayamaz ve şaşkınlıktan tebessüm eder. Sanki hafiflemiştir. Hızlı yürüyen ayaklarım sakinleşir ve anın tadını çıkarır. Bedenim Heidi gibi coşkuyla hareket eder. Dünyanın dokuzuncu harikasını bulmaya çalışır. Arayışın merakı tinsel bir yön bulurken tinden dine kayar fikir bulutlarım. Şiir gibi dans eden sözcükler Allah'ın bahşettiği güzelliklerle karşılaşınca, ortaya çıkan ılık hava akımı doğruya yaklaşır. Keza doğruyu bulmak o kadar kolay değildir. Yakınlaşır ancak ona dokunamayız. Bu da tıpkı tanrının varlığına olan çekim gibidir. Allah size şah damarınızdan daha yakındır fakat siz ona ulaşamazsınız. Ayetlerine ulaşabildiğimize şükreder ve secdeye kapanırken ona ne kadar yakın olduğumuzu düşünürüz. Hissedebilen ve sezgilerini yönetebilen insan için bu doğrudur. Bununla birlikte öyleleri de vardır ki histen uzak, katı bir alışkanlıkla huşudan uzaklaşmışlardır. İçten gelen bir hisle içtenliklerini yitirmişlerdir. Onlara üzülmeyin. Eminim, gerçekten hissettiklerinde, onlar için farkındalık zamanı gelmiş demektir. " Her şey vaktini bekler; ne gül vaktinden önce açar, ne güneş vaktinden erken doğar. " diyen Mevlânâ'yı dinleyin ve bekleyin, bununla yetinmeyin ve fikirlerinizi besleyip büyütün. Bizi biz yapan düşünce bulutlarımız bereketli bir yağmur dökene kadar yavaş yavaş olgunlaşmanın verdiği hazzı tadalım.

Bizi biz yapan düşünce bulutlarımız bereketli bir yağmur dökene kadar yavaş yavaş olgunlaşmanın verdiği hazzı tadalım.

Bir gün, endişeli bir gün... Kaygılar peşimizi bırakmaz. Çocuğunu kaybetmiş annelere has evhamla yerimizde sayar ve sonra gerilemeye başlarız. İleriye uzanıp çocuğu tutabilecekken geriye itilir, panikleriz. Bu panik bizi daha da geriye sürükler, hedeften uzaklaştırır. İşte her şey bu uzaklaşma sayesinde yönünü belirler. Özüne inanan ruhlar inadı bırakıp akışın verdiği olumlu duruma odaklanırken inancı yitmiş olanlar bir çukura çekilir. Yalnız, onlar görene kadar şansları ellerinden gitmeyecektir. Yalnızca onlar görene dek. Sonrası seçimler, umutlar ve bir halat. O halata sıkıca tutunmuş eller ve özünü bulmanın hissettirdiği kiraz çiçeği hafifliği...

Bazen havası ağır bir güne uyanırız. Zindeliği hasretle arar, bocalarız. Gözler puslanır ve hedefler unutulur. Akıl masamıza bahaneler oturur. Çoğu zaman masanın şeklini tartışacak azmi bulan zihin odamızda deprem olur. Arayışa olan ilgisizlik baş gösterir. Dudak, şevkle okumayı reddeder. Ne bir masal anlatmaya ne de masal dinlemeye enerjisi tükenmiş haldeyizdir. İşte burada da aynı sorun ve aynı sorundan kurtuluş çözümü belirir aklımızda. Her şeye rağmen zihnini toplayan, sezgilerini bir radarmışçasına dış dünyaya açan insan yaklaşır doğruya. İpte yürüyen cambaz dikkatinin yerini, ölümden kaçan bir tavşan hızı alır. Kimi kara günde çakılı kalacakken, kimi kendini kurtarmayı başarır. Tembellikten kurtulan, Allah'ın ayetlerinin kapağını aralarken, kendinde bu gücü bulamayan arayışı erteler. Ne yazık ki ne ertelenen zaman telafi olacaktır, ne de ruh huzur bulacak. İnsan, kendi için doğru olana yaklaşmadıkça. Ve eklemeliyim ki, bu doğru biçilmiş bir kaftandır.

Huzurlu bir enerji yayılır vücutta. Ertelenen zaman geri gelmez belki, belki bir fikir bulutuna benzetilen tavşan tilkiye yakalanır ama yolun sonunda yakın bir doğru vardır. Ne olursa olsun bu doğruyu bulacak bir insan, olumsuz olarak her ne yaşamışsa telafi edecek bir tin vardır. Çok geç olduğunu düşündüğünüzde bile. Özünüzü yakın zamanda bulmanız dileğiyle...

KANADIM DEĞDİ SEVDAYA:
ÂŞIK MAHZUNİ ŞERİF KİTABI

Lale Yüce

Yılmaz Irmak,
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

Âşık tarzı şiir geleneği, Türk kültüründe 15. yüzyılla birlikte kurumsallaşmaya ve bir gelenek oluşturmaya başlamıştır. Geçmişten günümüze bağrından birçok ozan yetiştiren bu gelenek, 20. yüzyılda Âşık Mahzuni Şerif gibi başarılı bir ozanı yetiştirmiştir. 1939 yılında dünyaya gelen ve 2002 yılında aramızdan ayrılan ozan, altmış üç yıllık ömrüne yüzlerce şiir ve bestelenmiş türkü sığdırmıştır. Âşık Mahzuni Şerif üzerine yapılmış akademik çalışmalarıyla tanınan Doç. Dr. Yılmaz IRMAK, ozanın hayatı, sanatı, poetikası, gelenek içerisindeki yeri, şiirlerinin şekil ve tür özellikleri, şiirlerinde kullandığı temalar ve seçme şiirlerden oluşan bir kitap hazırlayarak kültür dünyamıza önemli katkılar sunmuştur.

2021 yılının Mayıs ayında Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları'ndan çıkan ve *"Kanadım Değdi Sevdaya Âşık Mahzuni Şerif ve Şiir Dünyası"* adını taşıyan bu kitap, 208 sayfa ve beş bölümden oluşmaktadır. Önsöz kısmında yazar, Âşık Mahzuni Şerif ve poetikası hakkında kısaca bilgi vermekte ve kitabı yazma amacına değinmektedir. Âşık Mahzuni'nin aşk ve sevda yönüne vurgu yapmak isteyen yazar, ozanın "Kanadım Değdi Sevdaya" şiirinden hareketle kitabı için bu başlığı belirlemiştir.

Kitabın birinci bölümü; Mahzuni Şerif'in hayatı, edebî şahsiyeti, kişilik özellikleri, inanç ve düşünce evreni, hapis ve yasaklı yılları, eserleri ve aldığı ödüller bilgilerini içermektedir. En temel değerlerden biri olan insan sevgisi, Âşık Mahzuni Şerif'in hayatını, kişiliğini ve sanatını şekillendirmiştir. Hayatı hapisler ve çileler ile geçmiş olan ozan, halkın tercümanı olarak şiirlerini "halk için sanat" anlayışı çerçevesinde yazmıştır. Ona göre sanat, suya sabuna dokunmaktır. Bu bakımdan onun şiirlerinde toplumsal ve siyasi taşlamalar ön plandadır.

Âşık Mahzuni Şerif'e göre sanat, suya sabuna dokunmaktır. Bu bakımdan onun şiirlerinde toplumsal ve siyasi taşlamalar ön plandadır.

İkinci bölüm; ozanın *"Sanatı, Poetikası ve Gelenek İçerisindeki Yeri"* başlığını taşımaktadır. Âşık Mahzuni Şerif, kendini ifade etme yollarından biri olarak gördüğü sanatını, içinde yetiştiği kültürün birikimi ve estetik değerleriyle oluşturmuştur. Ozan, şiir poetikasını oluştururken âşık tarzı şiir geleneğinin büyük ustaları; Pir Sultan Abdal, Davut Sulari ve Âşık Veysel'den esinlenmiştir. Bu isimler etkisinde başlayan sanatı, zamanla özgün kimliğine kavuşmuştur. İnsanları, toplumsal ilişkileri içinde ele alan ve insanlara gerçekleri yansıtmayı amaçlayan toplumcu gerçekçilik akımı, onun eserlerinde oldukça belirgindir. Mahzuni'nin, Marksist düşünce ile ilgisi, ideolojiden ziyade halkçı düşünce esasına dayalıdır.

"Şiirlerinin Şekil ve Tür Özellikleri" adını taşıyan üçüncü bölümde; ahenk unsurları, kafiye ve redif, nazım şekilleri, nazım türleri şiir örnekleriyle desteklenmiştir. Âşık Mahzuni, nazım şekilleri olarak genellikle koşma, semai, varsağı, mâni, destan ve divanı kullanırken nazım türlerinde ise daha çok dertlenme, şikâyetname, öğütleme, taşlama, güzelleme, dertleme, nefes, ağıt, alkışlama, yalanlama ve kargışlamayı tercih etmiştir. Hece ölçüsünün hemen hemen bütün biçimlerini ve türlerini başarılı bir şekilde kullanan ozan, bu bakımdan halk şiiri geleneğinde unutulmaz bir yer edinmiştir.

Kitabın dördüncü bölümünde; Âşık Mahzuni Şerif'in şiirlerinde kullandığı temalar karşımıza çıkmaktadır. Birçok konuya değinen âşık; toplumsal ve ekonomik konular, siyasi konular, dinî konular, tasavvufi konular, insanî değerler ve millî konulara değinmiştir. "Benim adım halktır." diyen ozan bu konuları işlerken içinde bulunduğu topluma yön verme, çürük oluşumları eleştirme ve kültürel zenginliğimize vurgu yapma amacını gütmüştür.

Âşık Mahzuni Şerif'in seçme şiirlerinin okuyucuya sunulduğu beşinci bölümde ise alfabetik olarak sıralanan şiirlerin, toplum tarafından en çok sevilen ve benimsenen şiirler olduğunun altı çizilmektedir. Bu bölümde toplamda elli beş seçme şiir yer almaktadır. Seçilen şiirlere bakıldığında aşk, yoksulluk, Alevilik, tasavvuf, siyaset, adalet ve ekonomik eşitsizlik gibi konulara değinilmiştir. Bu noktada Mahzuni'nin, yaşadığı çağın bir tanığı olarak şiirlerinde toplumsal ve siyasal konulara daha ağırlık verdiği söylenebilir.

Kanadım Değdi Sevdaya Âşık Mahzuni Şerif ve Şiir Dünyası, adlı kitapla Mahzuni Şerif'in zengin şiir dünyasına ve değerli düşüncelerine bir kapı daha aralayan Yılmaz IRMAK'a göre âşıklar, halkın dilini ve kültürünü gelecek kuşaklara aktaran kültür elçileridir. Böylece âşıklar, müzik ve şiir ustalığını birlikte sürdürür, bu güçle ayakta kalırlar. Geleneğin sağlam halkalarından biri olarak kabul edilen Âşık Mahzuni Şerif, adını Türk halk şiirine altın harflerle yazdıran bir ozan olarak üzerine düşen görevi yerine getirmiş, birçok şiir ve bestesiyle hem yaşadığı çağda hem de kendisinden sonra gelen âşıklara ilham kaynağı olmuştur. Onu büyük kılan en önemli özellik ise halkın duygu ve düşüncelerini korkusuzca şiirinde yansıtması ve güzel dilimiz Türkçeyi çok başarılı bir şekilde kullanmasıdır.

BİZ BÜYÜDÜK VE

FATMANUR PETEK

bildiğim tüm silah isimlerini şiirlerden öğrendim
parabellum, kalaşnikof, beretta
uslu durmuyor uranyumlar bile sebepsiz zenginleşiyorlar hatta
insanın büyüme sesleriyle dolu bir gök
aynı gök bu kullandığımız, kıyımlara ev.

bülbülsüzlüğümüz baykuşa gebe mi?
kovgun ve dövgün ademlerle dolduk.
manzaramızda kesik başlar o şiir
komşumuzu üçüncü sayfada görmemiz an meselesidir
tabletin şarjı bitince oluşan anne-çocuk gerginliği
babamızın hiç değişmeyen işten yorgun gelişi
ilginç bir anımdır ailecek televizyon izliyoruz
haberlerde saddam'ın idam edilişi

hastanede sıraya girmekle başlayan hayat
akşama dek sokak tozlu pabuçlar
sonrasında dinlenmelerimizi alarmlara bağlayacaktık
metal tadını apartman demirleriyle öğrenecekler olarak

yüzyıllardır son girilen yaşta hissetmek
bebek işte böyle komik bir şeydir
büyüdüğünde ona içimizden güleriz
bakın nefes alış verişle hareket eden minik bir karın.
gibi dağlarınıza merhamet edin.

bizi oluşturan geçmişteki ısırık elmalar
dimağında bir türkü yok bir neslin. neden.
bize bahçeleri getirecek mi kelimeler
bir otobüs yolculuğu bizi sağlayacak mı yeniden

ardımızdan gelenler bize ne diyecek
düşünürdülerdi yapmayı,
aksiyonsuzlukları birikirdi,
petrole yeryağ dediler
günleri eritme teknolojisi
nasıl en hızlı alışılıyorsa öylelerdi

hemeninden bir uyku buldu hepsi
onu uyudu
derin bir yarığı olmuş kainatın
çok geceler ağlamış meğer
o sabırsız dinledikleri karşıdaki

kuşlara basmasanıza

PAVYON

Bilge Doğan

Annesi kızının hüzünle gölgelenmiş, güzel yüzüne baktı. İki torunu, babaları hapisten çıkacak diye bayram günüymüş gibi giyinmiş, etrafta dolanıyorlardı. Otuzlarında hala taze gelin kızının baba evinde misafirliği bugün bitiyordu. Sevinç, on altısında güzel bir genç kızken köyünün önde gelen beylerinden birinin oğluyla evlendirilmişti. Başına büyük bir talihsizlik gelen kocası hapse düşmüştü. Yaşamayanın anlamayacağı sıkıntılarla bugünlere gelmişlerdi. Çocukları babasına, Sevinç kocasına kavuşacaktı bugün.

*

Bayazıtlı Camii'nin karşısında, hastaneye çıkan yokuşun batı köşesinde, hapishanenin kapısı yavaşça aralandı. Çınar ağacının yaprakları güz rüzgarlarıyla ince bir uğultu bırakarak bugüne şahitlik ediyorlardı. Adam, elinde bavulu, kararsız adımlarla, karışık hislerle çıktı hapishanenin kapısından. Asker, o çıkar çıkmaz kapıları özenle kapattı. Kendini almaya amcaoğlu gelmişti. Babası ya da kardeşleri ona hâlâ kızgınlardı galiba. Karısını da görecek yüzü yoktu.

Yıllar geçmiş, ziyaretleri gittikçe seyrekleşen arkadaşlarından şehrin ya da tanıdıklarının haberlerini almıştı. Çiçek Sineması'na atılan bombayla patlak veren Maraş Olayları hem şehirde uzun sürecek bir kargaşa başlatmış hem de hapishanede de türlü karışıklıklara neden olmuştu.

Köşedeki bakkaldan gelen müziğin sesi çilesini ve pişmanlığını hatırlattı Hayri'ye, "Sanki terk edilmiş bir viraneyim/ Her yanım dağılmış, yıkılmışım ben/ Üstüne basılan taşlar misali/ Paramparça olmuş, dağılmışım ben/ Dertler derya olmuş ben de bir sandal/ Devrilip batmışım boğulmuşum ben."

İnsanın yaratıldığından beri başına ne geliyorsa gereksiz meraktan geliyordu zaten. Sürekli yaşanan rahat ve konfor insana batıyor ve sonu belirsiz bile olsa kendinde olmayanı deneyimlemek istiyordu.

Araba yavaş yavaş evine yol alırken daldığı düşüncelerden kurtulamıyordu. Küçük bir çocukken büyüyüp incecik bir fidan olan kızını, top peşinde koştururken artık delikanlı olan oğlunu, hiç günahı yokken bunca şeyi yaşattığı güzel karısını, cezasını hafifletmek için uğraşan herkesin saygı duyduğu esnaf eşrafından babasını, kızgın kardeşlerini, acıyla geçen on yılı, Füsun'u... Hepsini ince iç geçirmelerle düşünürken amcaoğlu bir sigara uzattı. Hapishane günlerini nasıl geçirdiğiyle ilgili bir sohbete daldılar, radyodaki nağme taşlaşmış yüreğine sesleniyordu, "Ben zaten her acının tiryakisi olmuşum/ Ömür boyu bitmeyen derdimle yorulmuşum".

Hayri, daha önce hiç âşık olmadığını düşündü. Elbet olmuştu çocukluktan beri gönül yakan kızları düşlediği. Ama canımdan bir parça, diye sevdalanmamıştı kimseye.

*

Hayri yirmili yaşlarında, ömrünün baharındaydı. Deli akıyordu kanı. Mert bir adamdı. Babasının partiden torpiliyle girdiği memurluk mesleği askerlikten sonra ona çok kolay gelmişti. İşine gidip geliyor, hiçbir şeyi kendine dert etmiyordu. Üç beş evrak işi yapar, çayını içer, ağabey dediği birkaç memur arkadaşla halleşir, boş kalırsa askerlikten kalma alışkanlığı fotoromanları gizlice okur, baba evine yollanırdı akşam olurken. Eski toprak eli maşalı anası, Osmanlı beyefendisi babasını biraz görüp yemeğini yedikten sonra üst kattaki sonradan eve eklenmiş odasına çıkardı. Bir sigara yakar, radyosunu açar, gün içinde dinlediği insanların dertlerini düşünürdü, "Bazen neşe, bazen keder/ Geçiyor ömürler".

Neden, nasıl gitti pavyona bilmiyordu. Bir şehir geleneği olan, biraz paralanan erkeklerin pavyona gitme alışkanlığını o da arkadaşlarıyla denemek istemiş, bir kereden ne olacak gidip göreyim, demişti. İnsanın yaratıldığından beri başına ne geliyorsa gereksiz meraktan geliyordu zaten. Sürekli yaşanan rahat ve konfor insana batıyor ve sonu belirsiz bile olsa kendinde olmayanı deneyimlemek istiyordu. Hayri de merak etti işte. Pavyona gittiği güne ölene kadar pişman olacağını nerden bilecekti. Bir merak bir sürü ömrün mahvına neden olacaktı.

Etraf dumanlıydı, şehrin kodamanları masalarda ağırlanıyordu. Öyle etraftan duyduğu gibi değildi burası, içkili bir restorana benziyordu sadece. Her yer güzel kadın da dolu değildi mesela. Bir iki masada orta yaşlı ama güzel kadınlar oturmuş masadakilerle laflıyorlardı. Korkacağı bir şey olmadığını gören ve rahatlayan Hayri pek sevmese de erkekliğe zeval gelmesin diye rakısından yudumladı. Sanatçı daha sahne almamıştı ama fonda güzel müzikler vardı, "Sevmek acı gerçek acı/ Benzer birbirine/ Sevmek acı gerçek acı/ Benzer birbirine." Hayri, daha önce hiç âşık olmadığını düşündü. Elbet olmuştu çocukluktan beri gönül yakan kızları düşlediği. Ama canımdan bir parça, diye sevdalanmamıştı kimseye.

Müzeyyen isimli bir kadın sahneye çıkıp radyodan aşina olduğu bir şarkıyı söylemeye başladı. Kara gözlü, fettan bakışlı bu kadın tüm masaları tek tek süzerek şarkısını söylüyordu, "Deniz ve mehtap sordular seni, neredesin? Nasıl derim terk etti, bırakıp beni gitti/ Anladılar ki aşkımız bitti." Masalara en pahalı içkiler gelmeye devam ediyordu. Filmlerde gördüğü mafya babalarını andıran adamlar, garsonların kulaklarına fısıldayıp özel isteklerle donatıyorlardı masalarını. Konsomatrisler gelince o kallavi masalara hazırlığın onlar için olduğunu anladı.

Sahnedeki sanatçı şarkılarını bitirdi. Bazı değişiklikler ve hazırlıklar yapıldı. Başka birisi için hazırlanıyordu sahne anlaşılan. İçinden, şimdi nasıl şuh ve fettan bir kadın çıkarıp dinleyenlerin yüreğine indirecekler acaba, diye geçiriyordu. Füsun diye bir sanatçıyı buyur etti sahneye sunucu. Rakının rehavetiyle her şeyi dalgaya alan Hayri, kalbinin tam ortasından vuruldu. Füsun, kahverengi saçları, ela gözleriyle şuh değil içli, derin ve hüzünlü bakıyordu. Füsun'un sahne almasıyla Hayri için burası pavyon olmaktan çıkıp dünyanın en kıymetli sesinin yankılandığı bir mekân oluvermişti. Narin elleriyle mikrofonu aldı Füsun, "Aşkın şarabından/ Bilmeden içtim/ Sevda yolundan/ Bilmeden geçtim/ Aşkın bir alevmiş/ Bir ateş parçası/ Bilmeden gönlümü/ Ateşe verdim/ Bir sevmek bin defa/ Ölmek demekmiş".

Pavyon geleneklerini bilmeyen Hayri arkadaşlarının yardımıyla dayak yemekten zor kurtuldu. Pavyonda, beğendiğin kadını garsonla masaya davet edip, onun için para harcayarak o kadınla tanışılabileceğini bilmeyen genç adam, Füsun sahneden indikten sonra doğruca onun odasına gitmek cüretini göstermişti. Yaka paça dışarı atılmış, karşılık verdiğinden dayak yemek üzereyken arkadaşları güzellikle pavyondan çıkarmayı başarmıştı onu. Artık dünyayı görmeyen ve duymayan Hayri'ni kulaklarında Füsun'un söylediği son şarkı vardı, "En güzel aşkı bulacaksın/ Güneş batarken onunla karşılaşınca/ Aşkı bulacaksın/ Bir şeyler söylemek için dilin tutulunca/ Her taraf aydınlık olacak/ Ve o gözlerin kamaşacak söylemek için dilin tutulunca/ Her taraf aydınlık olacak/ Ve o gözlerin kamaşacak".

Bu akşamdan sonra günler Füsun'u hayal etmekle, pavyona neden düştüğünü düşünmekle geçti. Füsun'u oradan kurtaracak ve evlenecekti. Bu hayalle birlikte sert babasının hayali dikiliyordu karşısına, "Sevmek günah mı!" diyecekti babasına. Yeter ki Füsun da sevsindi Hayri'yi. Artık ne dairedeki üç beş evrak işini yapabiliyor, ne sohbet edebiliyor, ne fotoroman okuyabiliyordu. Tek keyfi akşam olunca radyodan Füsun'u hatırlatan şarkıları dinlemekti. Derdinden bir arkadaşına bahsedip onunla bir kez daha pavyona gitmeye karar verdi. Aşk dolu ve hevesli bakışlarıyla o gece Füsun'un dikkatini çekmişti. Lakin oldukça genç ve çok paralı olmayan bu müşteriler orada pek istenmiyordu. Aşkla yanıp tutuşan Hayri parasını denkleştirdikçe Füsun'u dinlemeye gidiyordu. Bir akşam Füsun'u masasına davet edecek parayla pavyona gittiğinde içinden bu düzene küfrediyor ve onu nasıl kurtaracağının planlarını yapıyordu. Günlerdir hayal ettiği, kara sevdayla bağlandığı Füsun karşısına oturunca Hayri'nin dili tutuldu, "Aşk kadehiyle içtiğim sensin/ Sevgili diye seçtiğim sensin".

Füsun'un bakışları masada yanındayken değişiyor, masumlaşıyor, hüznü dağılıyor, tatlı tatlı anlattığı şeylerle kalbini paramparça ediyordu Hayri'nin. Hayri onu görmediği günler Füsun'un hayaliyle sarhoştu, "Sessiz durur önümde resmin/ Bakar bana gözlerin/ Işık arar gecede resmin/ Umut verir gözlerin". Bu aşkın hazin bir macera olarak kalmasına müsaade etmeyecekti. Füsun'u sarhoş üvey babası satmıştı bu pavyona, kendi de onu kurtaracak, gerekirse kaçıracak ve onunla evlenecekti. Füsun başkasına yar olursa onu da kendisini de öldürürdü, "İste kölen olayım/ İstersen öldür beni/ Başkasını seversen/ Bil ki yaşatmam seni". Bir gün bu heyecanla derdinden anasına bahsedecek oldu. Kıyamet koptu. Ne evlatlığı ne anasından emdiği süt kaldı. Aile hatta sülale Hayri sanki felaketin içine düşmüş gibi yardıma koştu. Helal süt emmiş iyi bir aile kızıyla baş göz ediverdiler onu. Füsun'a veda bile edemeden kendini bir taze gelinle gerdek odasında buldu genç adam.

Yılların nasıl geçtiğini anlayamadı Hayri. Bazen yine sessiz sedasız giderdi pavyona. Evlendiğini anlayan Füsun bir daha masasına oturmamıştı, sözünü ondan esirgemişti. Kara düzen geleneksel yolla evlenen Hayri elin masum kızını yaktığına mı yansın, peş peşe doğan kızıyla oğluyla ilgilenmediğine mi yansın. Güzel ve iyi bir kadınla evlenmiş, iki tane sağlıklı evladı olmuş, hâli vakti de yerindeydi hâlbuki. Dışarıdan bakınca herkesin parmakla göstereceği bir aile olmuşlardı. Dışı böyle görünen Hayri'nin içi kan ağlıyordu. Büyük derdi gönlünün yıllara meydan okuyarak kanayan yarasıydı. Füsun, diyen gönlüne yıllardır hiç bir ilaç çare olmamıştı. Onun da kendini sevdiğini biliyordu, kavuşacaklardı elbet. Füsun'un söylediği şarkılar gönlüne pelesenk olmuştu; onlarla teselli buluyordu, "Sen kalbimin mehtabısın, güneşisin/ Sen ruhumun vazgeçilmez bir eşisin".

Pavyonda, beğendiğin kadını garsonla masaya davet edip, onun için para harcayarak o kadınla tanışılabileceğini bilmeyen genç adam, Füsun sahneden indikten sonra doğruca onun odasına gitmek cüretini göstermişti.

Füsun'u gördüğü ilk günün üzerinden on yıl geçmişti neredeyse. Otuz yaşlarında hâlâ yakışıklı bir adamdı. Her gün Füsun'u anarak yaşarken Hayri artık sinirli, çekilmez bir adam haline gelmişti. Karısını dövüyor, çocuklarını ihmal ediyor, iş yerinde sevilmiyordu. Bazı geceler pavyona gittiğinde kendine yeşil ışıklar yakan Füsun bazen başka adamların masasında oluyordu. Pavyona düşmüş bir kadının bunu yapmaya mecbur olduğunu, yalanların ağzında yuva yaptığını bilmesine rağmen kıskançlıktan deliriyordu. Bir zaman sabredip pavyona gitmiyor, Füsun'u unuttum sanıyor ama küçücük bir işaret gönlündeki yangını harlıyor ve ne olursa olsun onu görmeye gidiyordu, "Bir teselli ver, bir teselli ver/ Yarattığın mecnuna bir teselli ver".

Yağmurlu bir güz günüydü. Hayri postanenin önünden Uzunoluk'a doğru çıkarken Kaledibi'ne dönen caddedeki Kunduracı Sadık'ın dükkânına dehşetle bakakaldı. Müşterisi şehrin kodamanlarından olan bu dükkândan Füsun bir adamın kolunda neşeyle çıkıyordu. Hayri'nin ayakları istemsizce o caddeye doğru döndü. Öyle neşeliydi ki kadın onu görmüyordu. Belindeki beylik tabancasını yokladı Hayri. Adam kadına arabanın kapısını açıp buyur ediyordu. Füsun, diyebildi Hayri inler gibi bir sesle. Füsun'un sese pek de hayret etmeden dönmesiyle üzerine kurşunlar yağmaya başladı. Nasıl unuttun beni, diye bağırıyordu Hayri boğazında düğümle.

Ana baba günü olmuştu çarşının ortası. Ağır yaralıydı kadın. Polis, taşa dönmüş Hayri'yi kelepçeledi. Beni aldattı, diye inleyen adamın sesi gittikçe azalıyordu. Ambulansla polis arabalarının sirenleri olay yerindeki karmaşayı daha dehşetli hale getiriyordu. Pavyon kadınıymış, belalısı vurdu, diye fısıldıyordu kalabalık. Aldattı beni aldattı, diye hala inleyen Hayri'yi polis arabasına bindirdiler. Kalabalık yavaş yavaş dağıldı. Yakınlardaki bir kahveden ince bir ses duyuluyordu, zalim bir adamın son sözüydü sanki, "Hakkım yok seni sevmeye/ Çıktın karşıma ne diye"...

SENDEN SONRA BİR DAHA

Hasna Para

"Zordu rafa kaldırmak kırılmış bir hatırayı"
Hüseyin Karacalar, Bir Hatayı Sevmek

Bizim buralar çok değişmiş. İşte Ahmet amcanın portakal bahçesi. Hemen ilerisinde yaylagösteren. Çocukken çok gelirdik. Bütün akrabalarla toplanıp piknik yapardık. Bilhassa Kurban Bayramı'nda. Ne günlerdi... Bir keresinde incir ağacından düşmüştüm burada. Her yanım çizildiydi de şifa için denize götürmüşlerdi. Ne de iyi gelmişti ama. Allah'ın bir mucizesi. Şu ilerideki bizim tarla. Yani bir zamanlar bizim olan. Altı kardeş arasında pay edildi şimdi, adına ister bağ de ister bahçe. Turunçlar seçiliyor buradan. Cevizler daha yemiş tutmamış. Bana kalsa bağ da onların olsun bahçe de. Çetin işte. Tutturdu senin de hakkın var. Onun derdi başka tabii. Para geliyor oradan. Yoksa köye bile zor getiriyor bizi. Yevmiyeli adam tutuyor zeytinyağına karşılık.

Çetin arabayı evin önündeki römorkun arkasına park ediyor, dut ağacının altına. Çok sever çocuklar bu ağaçtan dut yemeyi. Arabanın üstüne çıkarlar. Oradan da birbirlerine destek verip ağaca tırmanırlar. Onlar bir yandan yerken ağaç sallanır ağırlıklarından. Arabanın üstünde kırmızı, mor lekecikler olur. Çetin çok kızar tabii. Ben de ona söylenirim. Beyaz almasaydın diye. Ticaretten hiç anlamıyorsun derdi bana, beyaz arabanın elden çıkması kolay olur. On yılı var arabanın. Öyle duruyor.

Annem karşılıyor bizi. Kerimler de buradaymış, öyle diyor. Siz biraz soluklanın dedikten sonra kayboluyor. Çocukların montlarını çıkarıyorum. Çetin yanımda bitiyor. Belli, söylenecek yine. "Annem, babamın vefatından sonra çok değişti. Kerim'e vermiş yatak odasını. Biz seninle on beş yıldır evliyiz Birsen, dile kolay. Çocuklarımız var bizim. Ben karımla aynı odada bile kalamıyorum. Misafir odasına döşek atmış yine." Susuyorum. Ne diyeyim ki zaten? Ne fark eder? Ha orada ha burada ha şurada. Evde bile bir güler yüzünü görüp bir tatlı dilini mi duyduk? Çocuklar olmasa evliliğimize bin şahit gerekir. Bir şey deme zaten, diyor. Oflaya puflaya balkona gidiyor.

Annem sesleniyor. Mutfağa gidiyorum. Emel hamileymiş ya, yazıkmış. Kalmış bulaşıklar. Mintaklayıver kızım, diyor. Ben de hamileydim. Kimsecikler gelmedi yanıma. Bir arayıp soranım bile olmadı,

"Kızlar kendi aralarında konuşuyorlar. Köyün girişinde bir kahvehane varmış. Ama modern kahvehane. Allah Allah. Ben niye hiç görmedim? Mustafa mı dediler? Mustafa."

demiyorum. Olur, diyorum. Gören duyan da en sevdiğim kelime sanır. Olur. Birsen için uygundur. Hatta hiç sormaya bile gerek yoktur. Olur.

"Böyle iş mi olur, anlamadım bir türlü. Zeliha'nın Samet'ini diyorum. Hani şu şişmanca olan. Ortanca. Fen işlerine müdür olmuş. Bak sen. Neymiş? Yok efendim köyün çehresi baştan aşağı değişecekmiş. Daha dünkü sabi. Nasıl müdür oldu fen işlerine, orası da muamma. Birsen ne okumuştu bu oğlan?" "Bilmiyorum anne." Annem böyledir işte. Konuşur durur. Sanki bize ne. Laf olsun torba dolsun, o hesap. "Eyvah, su gelmiyor. Anne sular kesildi galiba." "Tüh. Oluyor birkaç gündür kesintiler. Çetin'e söyle de çeşmeden su alıversin." Çetin'in nazı hiç çekilmez şimdi. "Yok anne. Araba kullandı o, yorgundur. Ben alırım." Burun kıvırıyor annem. Tamam, diyor gene de. "Üstün yuka. Sıkı giyin." Olur, diyorum.

Neyse ki beş kiloluk bidonlar varmış bodrum katta. Bir tanesini anca taşırım. Çeşmeye gidiyorum. Köyün kızları toplanmış başında. Onlar için su kesintisine lüzum yok. Toplantı mekânları burası. Köyde dedikodular tam buradan yayılır. Kim yaptırdıysa Allah razı olsun, benim çocukluğumdan beridir var bu çeşme. Koşturup oynadıktan sonra buraya seğirtirdik. Kana kana su içerdik sonra. Ne güzel günlerdi… Kızlar kendi aralarında konuşuyorlar. Köyün girişinde bir kahvehane varmış. Ama modern kahvehane. Allah Allah. Ben niye hiç görmedim? Mustafa mı dediler? Mustafa. Göğsüme bir ağrı oturdu şimdi. Hangi Mustafa? Uzunların Mustafa. O. Köyde miymiş? Geri mi dönmüş?

"Kulak misafiri oldum da. Uzunların Mustafa mı dediniz?"

"Evet."

"Gitmemiş miydi o şehre? Evlenmişti."

"Yok bacım. Karıştırıyorsun herhalde. Mustafa hiç evlenmedi. Herkes bilir. Hani sevdiği bir kız vardı. Başkasına verdilerdi. Garibim unutamamış bir türlü. Kendi hâlinde yaşıyor. Sonrasında kahvehane açtı ya köye. Modern olanından. Epey de turist geliyor valla. Hatırladın mı?" Bana evlendi demişlerdi. Gitti. Hiç haber alamamıştım.

"Nerede bu kahvehane?"

"Köyün girişinde."

"Ben hiç görmedim köyün girişinde öyle bir yer. Osman amcaların evinin neresine düşüyor?"

"Bacım sen buranın yabancısısın herhalde. Orası köyün asıl girişi değil. Sonradan kim açtırdıysa açtırdı orayı. Hale ürün götürürler oradan. Bazen yol bilmeyenler de kullanır gerçi. Eski giriş daha kestirmedir ama."

"Anladım."

"Bacım suyu unuttun."

"Kalsın."

Kapandı demişlerdi eski giriş. Kullanılmıyor artık. Çetin hep ötekini kullanır. Mustafa. Evlenmişti hani? Evlenmemiş demek. Gelip isteyecekti. Kim haber salsa beni istemeye, Mustafa var diyordum. O zaman herkes dönerdi gerisin geri. O vardı. Sonra gitti. Bıraktı seni dediler. Değmez ağlamaya. Sızlanma artık. Birkaç gün ya geçti ya geçmedi Mustafa'nın gidişinden. Çetin'in ailesi geldi istemeye. Olur, dedim. Mustafa var diyemedim. Yoktu.

Gitmişti. Haber bile vermeden. Şehirli bir kız bulmuş dediler. Yoksa tüm bunlar oyun muydu? Çetin bu sebepten mi diğer girişi kullanıyor? Senede bir iki kez anca getiriyor köye. Beni hiç çıkartmıyorlar dışarı. Her seferinde bir bahane. Bugün ne olmuştu peki? On beş yıl sonra rahatladılar mı? Emin mi oldular artık?

Uzun zamandır hiç dolaşmamıştım köyde. Unutmamışım ama. Eski girişe gidiyorum. Gerçi benimki de laf. Ne eski girişi? Sonradan uydurma bir giriş açmışlar. Bir beni inandırmışlar. Hah. İşte modern kahvehane dedikleri şu ilerideki olmalı. Hâlâ hayattaysa, göçüp de başka illere gitmediyse bir zamanlar içinde Ayşe Teyze'nin yaşadığını bildiğim evin duvarına yaslanıyorum. Kahvehanenin önünde oturanları seçmek

"Mustafa. Evlenmişti hani? Evlenmemiş demek. Gelip isteyecekti. Kim haber salsa beni istemeye, Mustafa var diyordum. O zaman herkes dönerdi gerisin geri. O vardı. Sonra gitti."

için gözlerimi kısıp bakıyorum. Sakin gözüküyor. Pek insan da yok. Eee bu vakitte herkes tarlasından dönmüş evinde dinlenmeye geçmiştir. İşte Mustafa. Orada. Saçlarına ak mı düşmüş? Gözaltları mı kırışmış? Yok canım. Bizim Mustafa işte. Her zamanki gibi kocaman gülüyor. Aceleyle bir şeyler anlatıyor yanındakilere. Gülüyorum, "siyah gömlek diye bir derdin var" diyerek. Sanki beni duyuyormuş gibi. Yanaklarım yanıyor ardından. Tuz tadı. Hasan'la Ali değil mi yanındakiler? Valla onlar. Ahali, üçüz gibi dolanıyorsunuz, diyerek şakalaşırdı hep. Benzerlerdi de birbirlerine. Kimle yatıp kalkarsan sîretin de ona çeker sûretin de. Hemen arkalarındaki bizim koca çınar. Mustafa ilk burada söylediydi beni sevdiğini. Gerçi sözle söylemeye gerek de yoktu. Mustafa bakarken severdi. Bir beni değil. Herkesi, her şeyi. Çınar'ın arkasında çalılık uzanıyor. Oranın sonuna kadar yarışırdık. Çoban Çeşmesi'ne ilk varan kazanırdı. Soluk soluğa çeşmeden su içerdik, olduğumuz yere çöker kalırdık sonra. İkiz dağlara çevirirdik başımızı. Uzun uzun izlerdik. Mustafa, koca çınar, saman sarısı çalılık hep aynı. İkiz dağlar da duruyor yerli yerinde. Hiç değişmemiş buralar.

ÇOCUK EDEBİYATININ İŞLEVİ

Melek Demirdöğen

Bireyin dışarıya en açık olduğu dönem çocukluk evresidir. Bu evre, çocuğun, hayatı ve kendini tanımasının, anlam ve değer dünyası yaratmasının kuluçka dönemidir. Çocukluk çağında duyulan, hissedilen, yaşanan her şey insanın sonraki hayatındaki anlama, anlamlandırma ve ifade etme yeteneğini geliştirir. Bütün bu hususiyetler göz önüne alındığında, çocuk duyuşuyla muhatap olunan kelimeler, kavramlar, sesler, sözler, şiirler ya da masallar insanın hayatına bir derinlik ve anlam katar. Çocukluk çağında bulunan bireylerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarına hitap eden sözlü ve yazılı ürünler çocuk edebiyatı çerçevesinde değerlendirilir[1]. Bu tanımlama, çocukluk çağının hangi yaş aralıklarına karşılık geldiği ya da çocuk edebiyatı metinlerinin genel hususiyetlerinin neler olduğu gibi soruları akla getirse de biz bu çalışmada "Çocuk edebiyatının işlevi nedir?", sorusuna cevap arayacağız. Çocuk edebiyatı metinlerinin çocuğun; dil, duygu, düşünce ve hayal dünyasına temas eden pek çok işlevinden söz edilebilir:

Eleştirel Düşünmeye Katkısı: Çocuk edebiyatının en önemli işlevlerinden birisi çocuğun eleştirel düşünme yetisini geliştiren bir etkisinin olmasıdır. Edebiyat ediminin de genel hususiyetleri arasında bulunan eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi, çocuk edebiyatının, edebiyat üst başlığı altında değerlendirilmesinin de gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çocuk edebiyatı metinleri; dil, anlatım, ileti, kurgu, karakter veya resimlemeler gibi pek çok özelliği ile çocukta eleştirel düşünme becerisini geliştirebilir. Gerek taşıdığı çift katmanlı anlatım özelliği gerekse metinde oluşturulan imge ve semboller, çocuğun zihinsel gelişim süreçleri içerisinde soru sorma, merak uyandırma gibi yollarla çocukta söz konusu işlevi gerçekleştirebilir. Bu noktada çocuk yazarlarının eserlerindeki iletileri çocuğa aktarırken metin içerisinde doğrudan göstermek yerine çocuğun duygularına hitap edecek biçimde sezdirerek aktarmaları önem kazanır. Bu özellik çocuk kitaplarının seçiminde önemli bir kriter olarak görülebilir.

Sanat-Estetik Duygusunu Geliştirmesi: Çocuk edebiyatı metinlerinin sanat ve estetik üzerinden güzele ve güzellik kavramına dair bir bilinç geliştirmeye yönelik işlevinden söz edilebilir. Elbette buradaki estetik kavramı sanatsal bir bakışa karşılık gelen metafizik güzelliktir. Çocuk kitapları genellikle metnin edebiyat değeri bakımından taşıdığı bir takım

1. Oğuzkan, Ferhan. Çocuk Edebiyatı, Emel Matbaacılık: Ankara, 1997.

özellikler veya çocuk kitabının biçimsel unsurları aracılığı ile okuyucuya sunulabilir. Dil ve anlatım gibi içeriğe yönelik özellikleri ya da renkler, resimler ve tasarım gibi biçimsel özellikleri ile çocukta sanat ve estetik duygusunun gelişimine katkı sağlayabilir. Kağıt seçiminden sayfa düzenine, kapak tasarımından çizgiler, renkler ve metnin dil tercihine kadar pek çok özelliği ile hitap ettiği yaş grubunun gelişim özelliklerine uygun eserler, çocukta bu duygunun gelişmesinde önemli birer araçtır.

Eğitim-Öğretim: Çocuğa sunulan yazılı veya şifahî en eski metinlerin eğitim-öğretim amacıyla kaleme alındığını söylemek mümkündür. Geleneksel çocuk edebiyatı metinlerinin çoğunda kendini gösteren bu özellik, günümüz çocuk edebiyatı metinlerinde de başat bir unsur olarak halen işlevini sürdürmektedir. Çocuk edebiyatı metinlerinin, eğitim- öğretim aracı olarak kullanılmasının, öğrenme sürecini daha hızlı ve eğlenceli hale getirdiği de bilinen bir durumdur. Türk edebiyat tarihi içerisinde bu amaçla kaleme alınmış çocuk edebiyatı metinlerinin çoğu şiir formundadır. Kafiyeli ve mevzun ifadelerin ezberlemeyi kolaylaştırdığı ve bilginin daha uzun süre hafızada kalmasını sağladığı da bu eserlerin bir kısmında bizzat yazarlar tarafından dile getirilmiştir. Çağdaş çocuk edebiyatı eleştirileri çerçevesinde, çocuk edebiyatının bu işlevinin her ne kadar metnin edebiyat değerini düşürdüğü görüşleri mevcutsa da bu işlev toplumsal bir ihtiyaç olarak kendini göstermekte ve halen pek çok eserin kaleme alınma gerekçeleri arasında görünmektedir. Bilgiyi, bazen şiir bazen masal ya da hikâye formunda çocuğa aktaran bu eserler, bilhassa ebeveynler tarafından çokça tercih edilmektedir. Son dönemde kaleme alınan, çevresel sorunlara dikkat çeken veya pandemiden dolayı sağlık ve temizlik konularını ele alan pek çok eser; çocuk kitaplarının eğitim-öğretim işlevinin hız kesmeden devam ettiğini göstermektedir. Bu eserler arasında edebiyat ve estetik değerinden taviz vermeyen çocuk kitaplarının sayısı oldukça fazladır.

Hayal Gücünü Geliştirmesi: Çocuğun hayal dünyasının gelişmesine katkı sağlayan unsurlardan birisi de küçük yaşta karşılaştığı edebiyat metinleridir. Bu eserlerle çocuklar yepyeni bir dünya içerisinde kendini bulurken eserdeki karakterlerle özdeşim kurarak yeni bir masal iklimine doğru yol alabilirler. Kurmacanın boyutları içerisinde sınırsız bir evrene yolculuk yapabilirler. Yazarın hayal gücünün okurdaki yansımasının bir uzantısı olarak hayal gücünü geliştirmek, çocukta uzun yıllar sürecek bir etkiye de sahiptir.

Çocukluk çağında duyulan, hissedilen, yaşanan her şey insanın sonraki hayatındaki anlama, anlamlandırma ve ifade etme yeteneğini geliştirir.

Dil Gelişimine Katkı Sağlama: Genelde edebiyatın özelde çocuk edebiyatının en önemli işlevlerinden biri bireyin dil gelişimine olan katkısıdır. Çocuğun anadilini etkin bir biçimde kullanması, duygu ve düşüncelerini anadilinin imkânlarını üst düzeyde kullanarak ifade edebilmesinde ve kendini anlamasında küçük yaşta çocuğa sunulan edebî metinlerin katkısı yadsınamaz. Sonuç olarak temel öğretim düzeyinde etkin bir biçimde kullanılan edebî metinler, çocuğa, duygu ve düşüncelerini anlama, anlamlandırma ve ifade edebilme yetisini kazandırabilir.

ZA-
MA-
NIN
BOY-
NUN-
DAKİ
GER-
DAN-
LIK

MERYEM
KÜÇÜK

ağdır toprağa
zamanın boynundaki gerdanlığı
devran gelinlerinin süslerini
ağdır gökyüzüne /hüzne ağdır

acının kıvrımında
zorluk yurdundan geçerken
keşşaf izini sürmek
bir mahşerin
ortasında ıssızlığında

rastgele sözcükler fısıldamak
kentin uzak semtlerine
açılan yaraya kokunu sürmek
ey çığlık
sesim geride kalıyor

suçludur arzular
tanık kabul etmez
ellerin arınmışlığında
yayılan fısıltılardan çekip almak
kuş ayazlarını

sığınıp bir köşeye
yalnızlık darağaçlarından
ıssızlığından
sızan hasreti kucaklayıp
geçerken yazgının aralığından

korkunun ve kaygının
desenini çizerken karanlık
yükümlü sözcükler dökülür
kendine uzak /kendine yakın
kervan hazırlığında

yolcuyu teslim etme huzursuzluğudur
iklim
sesim geride kalıyor
dünyaya çaresizlikten yayılan
tüm ugultuları duyuyorum
kılık değiştirmiş eylemleri
hatta eğlenceleri duyuyorum

haydi kalk /
anahtar baktığın aralıkta
iyilik yürekte aydınlanırken
bereketin de aşkla savrulur
kalbindeki harmanda
...

MÜŞTEREK

musterekdergi.com

TÜRKİYE'NİN İLK **TÜRKÇE -ARAPÇA**

ŞEHİR-KÜLTÜR DERGİSİ

Kahramanmaraş
Büyükşehir Belediyesi